T.C

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

RADYO VE TELEVİZYON TEKNOLOJİLERİNDEKİ GELİŞMELERİN HUKUKİ DÜZENLEMELERE ETKİSİ

UZMANLIK TEZİ

Ahmet AKALIN

ANKARA

Ekim/2011

T.C

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

RADYO VE TELEVİZYON TEKNOLOJİLERİNDEKİ GELİŞMELERİN HUKUKİ DÜZENLEMELERE ETKİSİ

UZMANLIK TEZİ

Ahmet AKALIN

DANIŞMAN

Daire Başkan Yrd. Süleyman TEPE

ANKARA

Ekim/2011

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığına

Bu çalışma, Tez Değerlendirme Komisyonu tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Uzmanlık Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı	İmza
Başkan : Taha YÜCEL	
Üye : Volkan ÖZTÜRK	
Üye : Süleyman TEPE	

ONAY
.../.../2011

Prof.Dr.Davut DURSUN
Üst Kurul Başkanı

TEZ TESLİM TUTANAĞI VE DOĞRULUK BEYANI

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzman Yardımcılığı Giriş ve Yeterlik Sınavları ile Uzmanlığa Atanma, Yetiştirilme, Görev, Yetki ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 19'uncu maddesinin 4'üncü fıkrasına istinaden çıkartılan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Tez Hazırlama Yönergesi'ne uygun olarak hazırlamış olduğum uzmanlık tezi ilişikte sunulmuştur.

Bu uzmanlık tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplayıp sunduğumu; ayrıca, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

28/10/2011

Ahmet AKALIN

Üst Kurul Uzman Yardımcısı

Uzmanlık Tezinin Adı: Radyo ve Televizyon Teknolojilerindeki Gelişmelerin Hukuki Düzenlemelere Etkisi

EK:
1-Tez (3 Adet)
2-CD (1 Adet)

Tezi Teslim Alan

Daire Başkanı

Tarih

Adı-Soyadı-İmzası

TEŞEKKÜR

"Radyo ve Televizyon Teknolojilerindeki Gelişmelerin Hukuki Düzenlemelere Etkisi" konulu tez çalışmamın tüm aşamalarında bilgilerini, fikirlerini, emeğini ve önerilerini esirgemeyen, yoğun iş temposu içerisinde zaman ayırarak bu çalışmaya değerli katkılar sağlayan tez danışmanım Radyo ve Televizyon Üst Kurulu İzin ve Tahsisler Dairesi Başkan Yardımcısı Süleyman TEPE'ye müteşekkirim.

Ayrıca tezimin hazırlanmasına katkı sunan RTÜK Başkanlık Müşaviri Hikmet İNCE başta olmak üzere tezimi imla kuralları açısından irdeleyen arkadaşlarım Atakan ERDEM, Hüseyin ŞANLI ve Ferhat DAĞ'ın yanı sıra yeğenim Meryem AKALIN ve abim Ömer AKALIN'a teşekkürlerimi iletirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER i
KISALTMALAR LİSTESİ v
TABLOLAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ vii
BİRİNCİ BÖLÜM 1
1. GİRİŞ 1
1.1. BİREYSEL İLETİŞİM 3
1.1.1. İzleyici ve Dinleyici Davranışındaki Değişim 4
1.2. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI 5
İKİNCİ BÖLÜM 9
2. RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ 9
2.1. RADYO YAYINCILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ 9
2.2. TELEVİZYON YAYINCILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ 11
2.3. TÜRKİYE'DE RADYO YAYINCILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ 14
2.4 TÜRKİYE' DE TELEVİZYON YAYINCILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ16
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 22
3. KAMU HİZMETİ YAYINCILIĞININ ÖZEL SEKTÖRE AÇILMASI 22
3.1. KAMU HİZMETİ YAYINCILIĞI 23
3.2. ÖZEL RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞINA GEÇİŞ 26
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 29
4. YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE RADYO, TELEVİZYON YAYINCILIĞI 29
4.1. YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNDEN BAZILARI 29
4.1.1. DVB-T (Sayısal Karasal Yayıncılık) 29
4.1.2. HDTV (Yüksek Çözünürlüklü Televizyon) 30
4.1.3. İnternet Televizyonu (Web TV) 31
4.1.4. IPTV 31

4.1.5. Üçüncü Nesil (3G) Teknolojiler 32
4.2. SAYISAL DEVRİM 34
4.2.1. Sayısal Yakınsama 35
4.2.2. Sayısal Bölünme 38
4.3.YENİ TEKNOLOJİLERİN İZLEYİCİ/DİNLEYİCİYE SUNDUĞU İMKANLAR 40
BEŞİNCİ BÖLÜM 43
5. RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞI ALANINDAKİ HUKUKİ DÜZENLEMELER 43
5.1. RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA SAHİPLİK 44
5.1.1. Yoğunlaşma (Tekelleşme) 46
5.1.2. Şeffaflık (Saydamlık) 49
5.2. İÇERİĞE İLİŞKİN DENETİM VE DÜZENLEMELER 50
5.2.1. Öz-denetim 51
5.2.2. Koruyucu Sembol Sistemi 52
5.2.3. Logo ve Çağrı İşareti 53
5.3. RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA LİSANS 53
5.3.1. Teknolojiden Bağımsız Yaklaşım 54
5.3.2. Spektrum Ticareti 54
5.3.3. Türkiye'de Yayın Lisansı Devri 55
ALTINCI BÖLÜM 56
6. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE' DE HUKUKİ DÜZENLEMELER VE TEKNOLOJİ İLİŞKİSİ 56
6.1. ULUSAL DÜZENLEMELER 57
6.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 57
6.1.2. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun 58
6.1.3. Elektronik Haberleşme Kanunu 59
6.2. ULUSLARARASI DÜZENLEMELER 60
6.2.1. Avrupa Topluluğu Kurucu Antlaşması (Roma Antlaşması) 60
6.2.2. Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi 61
6.2.3. Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin Direktifleri 62
6.2.4. Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi 63
6.2.5. Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi (1989/1997) 64

6.2.6. Sınır Tanımayan Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi (2007) 65
6.3. ULUSLARARASI ALANDA TEKNİK DÜZENLEME VE STANDARDİZASYONLAR 68
6.3.1. ITU (Uluslararası Telekomünikasyon Birliği) 69
6.3.2. CEPT (Avrupa Posta ve Telekomünikasyon İdareleri Birliği) 72
6.3.3. ETSI (Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü) 73
6.3.4. EBU (Avrupa Yayın Birliği) 74
6.4. DÜZENLEYİCİ KURULLAR 74
6.4.1. İngiltere'de OFCOM 77
6.4.2. Fransa'da CSA 79
6.4.3. ABD 'de FCC 80
YEDİNCİ BÖLÜM 82
7. YENİ TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN HUKUKİ DÜZENLEMELER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 82
7.1. YENİ TEKNOLOJİLERİN GÜNDEME GETİRDİĞİ YENİ TANIMLAR .. 85
7.2. İLETİM ORTAMLARI YAYIN LİSANSI VE YAYIN İLETİM YETKİSİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER 87
7.2.1. Frekans Planlamasının RTÜK'e Verilmesi 87
7.2.2. Multipleks İşletmecilerine RTÜK Denetimi 88
7.2.3. Alt Yapı İşletmecisinin Yükümlülükleri 89
7.2.4. Platform İşletmecisinin Yükümlülükleri 89
7.2.5. Yayın İletim Yetkisi 90
7.2.6. Yayın Lisansı 90
7.3. YAYIN İÇERİKLERİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER 91
7.3.1. Katma Değerli Hizmetler 91
7.3.2. İnteraktif Hizmetler ve E-Ticaret 92
7.3.3. Ticari İletişim 93
7.3.4. Yayın İçeriğinde ve Sunum Yöntemlerine İlişikin Değişiklikler 95
7.4. YARGI YETKİSİ 97
SEKİZİNCİ BÖLÜM 100
8. TEKNOLOJİK GELİŞMELERE BAĞLI HUKUKSAL DÜZENLEMELERE İLİŞKİN BAZI DEĞERLENDİRMELER 100
8.1. YENİ TEKNOLOJİLERİN KİŞİLİK HAKLARINA ETKİSİ 102

8.2. YENİ TEKNOLOJİLER VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI 103
8.3. TEKNOLOJİK GELİŞMELERLE HUKUKSAL DÜZENLEMELERİN İÇ İÇELİĞİ 104
8.3.1. Yayıncılık ve Eğitim 106
8.3.2. İletişim Mahkemelerinin Gerekliliği 106
8.4. YENİ TEKNOLOJİLER VE İZLEYİCİ/DİNLEYİCİ ÖLÇÜMLERİ 108
8.5. YENİ TEKNOLOJİLER VE REKLAM 108
8.6. ULUSLARARASI ALANDA HUKUKİ İŞBİRLİĞİ 110
DOKUZUNCU BÖLÜM 112
9. SONUÇ VE ÖNERİLER 112
KAYNAKÇA 118
ÖZET 131
ABSTRACT 132
ÖZGEÇMİŞ 133

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AIHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AIHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AR-GE	Araştırma – Geliştirme
BBC	British Broadcasting Corporation
BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
CEPT	The European Conference of Postal and Telecommunications Administrations (Avrupa Posta ve Telekomünikasyon İdareleri Konferansı)
CNCL	Commission Nationale De La Communication Et Des Libertes (İletişim ve Özgürlükler Ulusal Komisyonu)
CSA	Conseil Superieur de L'Audiovisuel (Görsel-İşitsel Yüksek Konsey)
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DVB-T	Digital Video Broadcasting–Terrestrial (Sayısal Karasal Yayıncılık)
DVD	Digital Versatile Disc (Çok Amaçlı Sayısal Disk)
EBU	European Broadcasting Union (Avrupa Yayın Birliği)
ETSI	The European Telecommunications Standards Institute (Avrupa Telekomünikasyon Standartlar Enstitüsü)
ECC	Electronic Communications Committee (Elektronik Haberleşme Komitesi)
FCC	The Federal Communications Commission (Federal İletişim Komisyonu)
FM	Frekans Modülasyonu
FSEK	Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
HD	High Definition (Yüksek Tanımlamalı)
HDTV	High Definition Television (Yüksek Tanımlamalı Televizyon Sistemleri)
IP	Internet Protocol (Internet Protokolü)

IPTV	Internet Protocol Television (İnternet Protokolü Televizyonu)
ISO	International Organization for Standardization (Uluslararası Standartlar Teşkilatı)
ITV	Internet TV (Internet üzerinden yapılan televizyon yayını)
ITU	International Telecom Union (Uluslararası Telekomünikasyon Birliğini)
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
MIT	Massachusetts Teknoloji Enstitüsü (Massachusetts Institute of Technology)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma İşbirliği Örgütü)
OFCOM	Office of Communications (İletişim Ofisi)
PC	Personal Computer (Kişisel Bilgisayar)
PPV	Pay Per View (İzlediğin Kadar Öde)
PTT	Posta-Telgraf-Telefon Genel Müdürlüğü
PVR	Personel Video Record (Kişisel Görüntü Kaydı)
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
RK	Rekabet Kurumu
RRC	Results of Regional Radiocommunications Conference (Bölgesel Radyokomünikasyon Konferansı)
SKAAS	Sayısal Kayıt Arşiv ve Analiz Sistemi
SMS	Short Message Service (Kısa Mesaj Servisi)
STB	Set Top Box (Set Üstü Cihazı)
TCK	Türk Ceza Kanunu
TCP/IP	Transmission Control Protocol/Internet Protocol (İletim Kontrol Protokolü / Internet Protokolü)
TİB	Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TODAİE	Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü
VoD	Video on Demand (İsteğe Bağlı Video)

ŞEKİLLER

Şekil 1 Evrim geçiren kullanıcı davranışı 4
Şekil 2 Özel ve Kamu medyasının finansmanı konusundaki farklı yöntemler 23
Şekil 3 Teknolojik Gelişimin Kamu Medya Hizmetine Etkisi 25
Şekil 4 Yayıncılıkta yatay yoğunlaşma ve dikey yoğunlaşma 47
Şekil 5 Spektrum Yönetimi 68
Şekil 6 RRC-06 Konferansının Plan alanı 70
Şekil 7 Türkiye allotment alanları 71
Şekil 8 Sayısal taleplerimiz için koordinasyon sağlanması gereken ülkeler 72
Şekil 9 Yeni içerik ve hizmet iletim sistemi 84

TABLOLAR

Tablo 1 Geleneksel Medya İle Yeni Medyanın Karşılaştırılması 8
Tablo 2 Yeni Teknolojilerin Sunduğu Olanaklar 40
Tablo 3 İçerik Üretimi ve Sunulması 97

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

İletişim genel olarak insanlar arasındaki düşünce ve duygu alışverişi olarak ele alınmaktadır.[1] İletişimin amacı, alan ve veren arasında bilgi, düşünce ve tutum ortaklığı oluşturmaktır.[2]

Gelişim için iletişimi savunan uzmanlara göre, iletişim ve iletişim araçları, gelişmişliğin hem önemli unsurları hem de göstergeleridir. Fakat kitle iletişim teknolojisindeki gelişmelerin sanat, edebiyat ve düşünce ürünlerinin daha geniş bir kitle tarafından paylaşılması daha doğrusu tüketilmesi olanağı verdiği ancak bu nicel yayılmanın nitel bir sığlaşma karşılığında sağlandığı da belirtilmelidir. Prof. Gebner, yaşam niteliği diye adlandırılan tüm değişiklikler içinde insanoğlunun bilincini, toplumsal davranışını doğrudan en etkin biçimde iletişim teknolojisinin etkilediğini savunmuş, "Yoksul halkın tarihte ilk kez varlıklılarca varlıklılar için tasarlanmış iletim araçları sayesinde varlıklıların kültürüne ortak olduğunu" öne sürmüştür.[3]

Söz konusu bu imkanları yoksul halka sunan iletişim araçlarının en etkilileri kuşkusuz radyo ve televizyondur. Radyo ve televizyon yayıncılığındaki teknolojik gelişmeler sonucunda kitle iletişimde ve bireysel iletişimde önemli değişmeler meydana gelmiştir.

Radyo ve televizyon yayıncılığının, bilgilendirme, eğlendirme, kolektif çıkarların temsili, iktidar odaklarının denetimi, toplumsal uzlaşma koşullarının oluşturulmasına yardımcı olma gibi olumlu etkileri vardır. Bunun yanında manipülasyon, şiddet, özel yaşamın gizliliğini deşifre, kişi haklarına saldırı gibi olumsuz toplumsal fonksiyonları bulunmaktadır. Son yıllarda bir hizmet endüstrisi haline gelmiş olan radyo ve televizyon yayıncılığı, bazen de maddi çıkar

[1] Doğan Cüceloğlu, Yeniden İnsan İnsana, Remzi Kitapevi, 1993, s.68
[2] Kamile Ün Açıkgöz, Etkili Öğrenme ve Öğretme, Biliş Yayıncılık, 2007, s.154
[3] Ayseli Uluata, İletişim, İletişim Yayınları, 1994, s.74

çatışmalarının bir aracı olabilen ekonomik ve sosyal eylemlerin iç içe geçtiği dev bir sektördür.

Bu sektörde teknolojinin gelişimine ve insanların ihtiyacına bağlı olarak yeni kavramlar ortaya çıkmaktadır. Sırasıyla ilk önce radyo, sonra siyah beyaz, daha sonra renkli ve en sonunda da sayısal televizyonun ortaya çıkışı bu gelişimin kısa bir özetidir. Bunun yanında yayınların evlere ulaştırılması alanında da gelişmeler devam etmiştir. Önceleri karasal yayıncılık üzerinden yayınlar evlere iletilmiş daha sonra görüntü kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla kablo üzerinden yayıncılık gelişmiştir. Burada oluşan erişim sorunu da gelişen uzay teknolojisine bağlı olarak uydu yayıncılığı ile giderilmiştir. Gelinen noktada uydular ve internet alt yapısı vasıtası ile dünya üzerinde radyo ve televizyon yayınlarının iletilemediği nokta kalmamıştır.

Bu teknolojik gelişim sonrasında ilk kullanıcılardan elde edilen deneyimler, gelecek yıllarda radyo ve televizyonu kullanma biçimimizde temel değişikliklerin olacağını göstermektedir. Zira radyo dinlemek ve televizyon izlemek yerleşmiş kültürel alışkanlıklardır. Kültürel alışkanlıkların bir günde değişmesi beklenemez. Bu kuşaklar boyu sürecek bir değişim sürecidir. Bu gerçek; medyadan sorumlu kişiler, ticari medya şirketleri ve kamu yayıncılarının "sadece bekleyip, görelim" tarzındaki yaklaşımlarıyla algılanmamalıdır. Bu yaklaşım doğru değildir. Çünkü tüm içerik üreticileri, yayıncı kuruluşlar, iletim endüstrisindeki herkes yeni sayısal gelişmeler için hazırlık ve planlamalarla son derece yoğun biçimde uğraşmaktadırlar. Bu uğraşların yakın gelecekte tüm iletim zincirinde radikal değişikliklere yol açacağı açıktır.

Yeni medya, geleneksel medyadan farklı olarak, güncel medya içeriğini hem daha çeşitlendirmiş hem de hızlı bir şekilde kullanıcılarına sunabilme imkanı bulmuştur. Yine geleneksel medyada hangi medya içeriğinin kitlelere ulaştırabileceğine yayıncılar karar verirken, yeni medyada içeriğin büyük bir kısmı kullanıcılar tarafından belirlenmektedir. Dolayısıyla da yeni medya, geleneksel medyaya nazaran içeriğin oluşturulmasında ve seçiminde kullanıcıya daha fazla kontrol sağlamaktadır. Yeni medya anlayışına göre kontrol, kullanıcının iletişim

faaliyetinin zamanını, içeriğini ve sırasını seçebilmesi, alternatif seçenekleri araştırabilmesi ve diğer kullanıcılar için belleğe mesaj içeriğini girebilme derecesidir.[4]

Radyo ve televizyon yayıncılığı alanındaki bütün bu teknolojik gelişmeler bir önceki hukuki düzenlemeleri yetersiz kılmıştır. Yeni teknolojiler, yayıncılık sektörü ile ilgili olarak, yayıncı kuruluşların yapısından başlayarak bunların birbirleriyle, düzenleyici kurulla ve izleyicilerle ilişkileri hakkında; birey haklarını ve çoğulculuğu korumayı amaçlayan ek kanuni düzenlemelerin ve yeni tanımların yapılması gerekliliğini gündeme getirmiştir.

1.1. BİREYSEL İLETİŞİM

Birey diğer bireylerle iletişim kurabileceği gibi, gerçekte kendi içerisinde de bir iletişim süreci yaşamaktadır. Birey kendi içerisinde iletiler oluşturmak, kendine sorular sorup bunların cevaplarını üretmek ve kendi iç dünyasına ilişkin değerlendirmelerde bulunmak suretiyle bu iletişimi gerçekleştirmektedir. Diğer bir deyişle bireysel iletişim, bireyin kendi iç dünyasında kendine ve yaşamına ilişkin iletiler üretip bunlara duygu ve düşünceleri ile karşılık aramasıdır.[5]

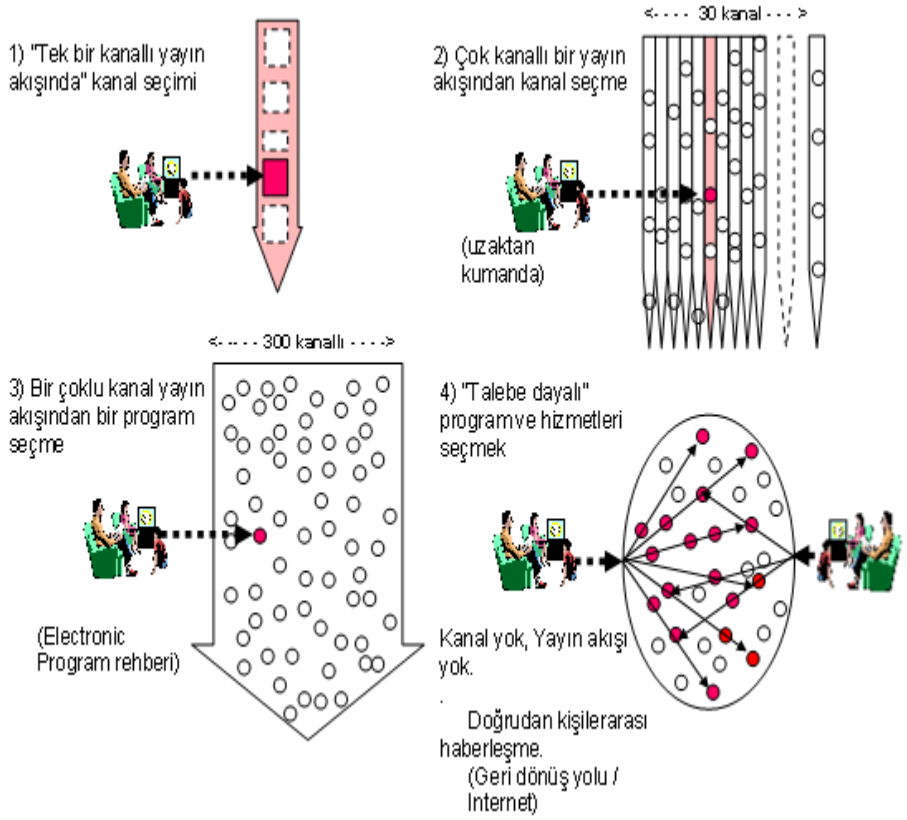
Üstün Dökmen bireysel iletişimi, bir insanın düşünmesi, duygulanması, kişisel ihtiyaçlarının farkına varması, iç gözlem yapması, rüya görerek kendi içinden mesaj alması ya da kendine sorular sorarak bunlara cevaplar üretmesi olarak tanımlamakta ve karşı karşıya gelen iki insan arasında gerçekleşen iletişimin benzerinin tek bir insan içerisinde gerçekleştiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda bireyin çevresi ile kuracağı iletişim öncelikle kendi içerisinde başlamaktadır. Bireyler arası iletişim sürecindeki insan, kısa sürelerle hem bilgi kaynağı hem de alıcı olmaktadır. Bilgi kaynağı olduğunda bilgiyi üretmeye, hedef olduğunda ise

[4] Ercan Koca, *IP Televizyon Yayını*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim, Yüksek Lisans Tezi, 2009, s.5
[5] http://www.egitisim.com.tr/docs/pr-bireyler-arasi-iletisim.pdf (03.11.2010)

gelen bilgileri yorumlamaya çalışmaktadır ve her iki durumda da kendi içerisindeki iletişimi gerçekleştirmek zorundadır. [6]

1.1.1. İzleyici ve Dinleyici Davranışındaki Değişim

İletişim süreçlerinde mutlaka bir yansıma (feedback) sürecinin varlığı unutulmamalıdır.[7] Teknolojinin gelişmesiyle izleyici ve/veya dinleyici, kanallardaki yayın akışının sınırlamalarını ortadan kaldırmak için daha yeni ve iyi imkanlar elde etmektedir. Şekil-1 de gösterildiği gibi geri dönüş kanalının ortaya çıkmasıyla birlikte iletişim sürecindeki yansıma sağlanmış olacaktır.

Şekil 1 Evrim geçiren kullanıcı davranışı

Bireylerin davranışı açısından bakıldığında, başlangıçta radyo ve televizyon yayıncılığında bireyler tek kanallı yayın akışından program seçebilmekteydi(Şekil-1;

[6] Üstün Dökmen, İletişim Çatışmaları ve Empati, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.21
[7] http://www.egitisim.com.tr/docs/pr-bireyler-arasi-iletisim.pdf (03.11.2010)

ilk evre). Sonrasında, ikinci evrede görüldüğü üzere, uzaktan kumandalı dönem başlamıştır. Bu dönemde dinleyici/izleyiciler çok kanallı bir yayından kanal seçmişlerdir. Üçüncü evreye gelindiğinde elektronik program rehberi kullanılmaya başlanmıştır. Bireyler 'bir çoklu' kanal yayın akışından bir program seçebilme imkanına sahip olmuşlardır. Dördüncü ve son evrede ise, kanal ve yayın akışının olmadığı doğrudan kişiler arası haberleşmenin olduğu internet kullanımı dönemidir.

1.2. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI

Kitle iletişim araçları, genel anlamda "kitlesel bir boyutta ileti dağıtabilen araçlar" olarak tanımlanabilir.[8] Kitle iletişim araçlarının gelişimi doğrudan teknolojik gelişmeler ile bağlantılıdır.

Günümüzde "radyo ve televizyon yayıncılığı", "kitle iletişimi" nin merkezinde yer alır. Radyo, televizyon siyasetin alabildiğine geniş ve kirli alanını, muhteşem bir işbirliği (hatta suç ortaklığı) bağlamında, toplumun tek ve değişmez gündem maddesi yapabilmektedir. Çağdaş toplum kendisine başkaldırma eğilimi gösteren merkez kaç güçlerini eski toplumsal yapılar gibi kaba kuvvet kullanarak değil; bir yandan teknolojik etkinliği bir yandan da yaşam standardını yükselterek hizaya getiriyor. İşte bu hizaya getirme operasyonunda, yani olası merkez kaç güçlerinin yerleşik toplum yapısı tarafından özümsenmesi işinde en büyük rolü kitle iletişim araçları ve galiba en çokta televizyon oynuyor.[9]

İnsanlar için radyo ve televizyon yayıncılığının gelişimi, kültürel ve eğlenceli olduğu kadar, hem teknik hem de eğitim açısından da akılcı ve müthiş bir devrimdir. Ancak, iletişim açısından ele alındığında radyo ve televizyon bir iletişim yöntemi olarak yazılı metinle mukayese edildiğinde dezavantajlı durumdaydı. Okuyucu okuduğu materyal üzerinde kullanıcı açısından tam bir kontrole sahipti. İnsanlar *ne* okuyacağına, *ne zaman* okuyacağına ve *nerede* okuyacağına karar verebiliyorlardı. Ara vermek mümkündü, istediğinde metne geri dönüp, okumaya devam edebiliyordu. Yayıncının ortaya çıkmasıyla birlikte bu özgürlük yok oldu. Artık

[8] Ertuğrul Özkök, İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü, Tan Yayınları 1985, 93
[9] Nabi Avcı, Prof.Dr, Kitle Kültürü Enformatik Cehalet, Rehber Yayıncılık, Ankara, 1990, s.31

yayıncı; *ne, ne zaman* ve - taşınabilir radyo ortaya çıkmadan önce – *nerede* olacağına karar veriyordu. [10] Öte yandan toplumu ilgilendiren hiçbir konu (politika, haber, eğitim, din, bilim, spor) radyo ve televizyonun ilgi alanının dışında kalmamıştır. Yani halkın bu konuları kavrayış biçimi tamamen radyo ve televizyonun yönlendirmesiyle şekillenebilmektedir. İster olumlu olsun ister olumsuz olsun bütün yaklaşımların kesiştiği ortak nokta radyo ve televizyonun mutlak, karşı konulamaz bir etkileme gücüne sahip olduğu varsayımıdır. Radyo ve televizyonun gelişimi ve yaygınlaşması dünyada önemli değişiklik ve gelişmelere yol açmıştır. Bu gelişimi bütün dünyayı çok yönlü olarak kaynaştırmış, bütünleştirmiş ve değişik toplumların karşılıklı etkileşimini yoğunlaştırmıştır.

Küresel olarak radyo ve televizyon yayınlarının insan üzerindeki etkileri hakkında çeşitli değerlendirmeler yapılmıştır. Ancak bunlardan Kanadalı medya eleştirmeni Marshall McLuhan'ın yaklaşımı dikkat çekicidir. McLuhan'a göre "mesaj, aracın kendisidir". [11] Başka bir değişle iletişim sektörü günümüzde ortaya çıkan yöndeşme olgusu ile kendisini taşıyan donanımla (hardware) adeta bütünleşmiştir[12]. McLuhan'ın bu sonuca varmasında temel etken radyo ve televizyonun insanların dünyayı algılayış tarzında köklü değişikliğe sebep olmasıdır. Çünkü radyo ve televizyon, bireyin dünyanın öbür ucunda meydana gelen şeyleri bile görmesini ve duymasını sağlayarak onun duyu organlarının algıladıkları alanı genişletmektedir. Radyo ve televizyon teknolojisinin gelişmesine kadar olan zaman diliminde insanoğlunun aldığı bilgilerin büyük kısmı sayfalar, kelimeler ve hareketsiz resimler yoluyla gelmiştir. Teknolojik gelişimden sonra ise durum değişmiştir. Artık insanlar liderlerin siyasi gündemle ilgili tartışmalarında yüz ifadelerini görebilmekte ve onları değerlendirebilmektedir. Çünkü bir konuşmayı konuşmacının huzurunda dinlemek insana, aynı sözleri kendi özel dünyasına gömülmüş halde, yalnız başına okumaktan çok daha farklı duygular vermektedir.

[10] Erentürk İrfan, Çev., Bilgi Toplumunda Kamu Medya Hizmeti, Nissen Raporu, RTÜK, 2007, s.12.
[11] Martin Esslin, TV Beyaz Camın Arkası, Pınar Yay., Çeviri Murat Çiftkaya, 1981, s.11
[12] Özcan Demir, *AB Uyum Sürecinde Türk Sayısal Yayıncılığının Düzenlenmesi*, Gazi Üniversitesi ,Yüksek Lisans Tezi, 2007, s.10

Bireye ve topluma bu imkanları sağlayan yeni medyanın en önemli özelliklerinden biri etkileşimdir. Etkileşim, iletişim alanında en çok tartışılan konulardan biri haline gelmiştir. Yeni iletişim teknolojilerinin etkileşim boyutu ele alınırken onu diğerlerinden ayırt edici bazı özellikler vurgulanmalıdır. Bunlardan birincisi, yeni iletişim teknolojileri, alıcı ile verici arasındaki kanalda etkileşime olanak veren bir kanal ayırmasıdır. Bu özellik, geleneksel iletişim araçlarının hiç birinde yoktur. Örneğin; geleneksel radyo yayınları, kendi içinde etkileşime olanak veren bir kanala sahip değildir. Bu nedenle, canlı müzik istekleri programında bile, bir başka kanala örneğin telefona gereksinme duymaktadır. Canlı televizyon yayınlarında izleyicilerin programa katılmasını da telefonun kullanılmasını gerektirmektedir.[13] Ancak kitle iletişim teknolojilerindeki gelişim radyo ve televizyon yayıncılığında da bireylerin izlediği ve dinlediği programların kontrol edilmesini Tablo-1'de de görüldüğü gibi mümkün kılmaya başlamıştır. Bu programların kontrolü etkileşim yoluyla sağlanmaktadır.

Tablo-1'de de görüldüğü gibi yeni medya, kullanıcısını enformasyonun pasif bir tüketicisi yerine aktif bir tüketicisi yapma eğilimi içermektedir. Etkileşim geniş anlamda Steur'ın tanımladığı gibi 'gerçek zamanda kullanıcının çevrimiçi iletişim ortamında, iletişimin biçim ve içeriğini değiştirme ve etkilemedeki katılımı' olarak tanımlanmaktadır. Buna dayanarak yeni medya bağlamında ise etkileşim 'iletişim sürecine bu amaç için katılmış teknik düzenlemeler yardımıyla alıcının, verici olabilmesi veya kaynağın mesaj üzerindeki kontrolünü arttırabilmesidir'.[14]

Geleneksel medyanın kanal sayısında, kanal kontrolünde, yayın içeriği üretiminde, yayın iletiminde, yayınların kapsama alanındaki gelişim ile izleyici ve yayıncı arasındaki ilişkilerdeki değişimler yeni medyanın oluşumunu sağlamıştır.

[13] E.Koca, 2009, s.2
[14] a.g.e, s.4

Tablo 1 Geleneksel Medya İle Yeni Medyanın Karşılaştırılması[15]

	Geleneksel Medya	**Yeni Medya**
Kanal	Az sayıda	Çok sayıda
Kontrol	Gönderen	Alıcı
İletim	Tek yönlü	İki yönlü, etkileşimli
İçerik	Sınırlı	Çeşitlendirilmiş
Kapsama Alanı	Bölgesel, küresel	Küresel
Toplumsal Kontrol	Kanunlar, meslek ve ahlak ilkeleri, halk eğitimi	Teknik aygıtlar, izleme
Zaman	Senkron	Asenkron
Yapısı	Merkeziyetçi (Bir noktadan bir noktaya)	Merkeziyetçi olmayan (Çok noktadan çok noktaya)

Yeni medya ile birlikte radyo ve televizyon yayıncılığında da kullanılmaya başlanan gelişmiş teknoloji özel yaşamın gizliliği, mahremiyet ve insan onuru kavramlarını aşındıran ve George Orwell'ın ünlü eseri 1984'ün Büyük Birader (Big Brother) sembolizmi ile tanımlanan genişlemiş bir dinleme, izleme ve gözetleme yapısını toplumsal yaşama dahil etmiştir. Hatta günümüzde durum bu kitapta bahsedildiği gibi yönetim kadrolarının toplumu gözetlemesini de aşmıştır. Artık insanlar birbirini izler duruma gelmiştir. Zira teknoloji insan yaşamını kolaylaştırırken bir taraftan da insan yaşamını kamusallaştırmaktadır. İnsanı kontrol edilebilir varlık haline getirmektedir. Halk arasında otomatik işlenen kişisel verilerin kötü amaçlar doğrultusunda kullanılmasından kaynaklanabilecek olumsuz sonuçlara dair korku hikayeleri yaygınlaşmaktadır. Bu durum karşısında kişisel verilerin ve özel hayata dair bilgilerin internet, radyo ve televizyon üzerinden paylaşılmasının önlenmesi için ulusal ve uluslararası alanda hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bütün bunların sonucu olarak genelde elektronik kitle iletişimi, özelde de radyo ve televizyon yayıncılığı alanında yeni hukuki kuralların konması gündeme gelmiştir.

[15] age, s.6

İKİNCİ BÖLÜM

2. RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

İnsanlığın varoluşundan beri haberleşmek için çok çeşitli yöntemler kullanılmıştır. İlk insanların uzak mesafelerle haberleşmesi bağırmak yöntemiyle olmuştur. Bu yöntemin belirli bir mesafeden sonra yetersiz kalması üzerine başka yöntemlere başvurulmuştur. Yine ilk çağlarda haberleşmek için davullar kullanılmış, dumanla haberleşme yapılmıştır.

19.yy' a gelindiğinde haberleşme alanında yeni gelişmeler olmuştur. Bu yüzyılda kendine özgü bir alfabesi olan, Semafor adı verilen bir sistem geliştirilmiştir. Bu sistemde tepeler üzerine birbirlerini gören kuleler koyularak, işaretler yardımıyla haberleşme sağlanmıştır. Daha sonraki yıllarda elektrik kullanımının yaygınlaşması haberleşme alanında da etkisini göstermiştir. Bu gelişmeler sonucunda ilk elektrikli telgraf 1837 yılında kullanılmıştır.

1876 yılında Bell tarafından telefonun icadı ve 1900'lü yılların başlarında ilk radyo sayılabilecek Makoni adı verilen cihazın geliştirilmesi ve ardından Kanadalı bilim adamı Reginald Fessenden radyo aracılığıyla ilk yayını yapması[16] ile insan sesi kitlelere ulaşabilir hale geldi. Sonrasında radyo bütün evlere girerek iletişimin önemli bir parçası oldu.

2.1. RADYO YAYINCILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

İtalyan bilim insanı Guglielmo Marconi 12 Aralık 1906' da, elektromanyetik dalgaları Atlantik ötesine iletmeyi başarmıştır.[17] Seslerin bu şekilde iletilmeye başlanmasıyla çok geçmeden "radyo" ortaya çıkmıştır. Ancak radyonun atası kabul

[16] http://tr.wikipedia.org/wiki/Reginald_Fessenden (13.05.2010)
[17] Cüneyt Toraman, *Türk Hukukunda Radyo ve TV Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Korunması*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk ABD, 2006, s.24

edilebilecek bu cihazlarla tek vericiden tek alıcıya veri iletilebilmiştir. Bundan dolayı bu radyoların kullanım alanı sınırlı olmuştur.

Radyo teknolojisinin bir endüstri haline gelmesi ve geniş kitlelere ulaşmasıyla radyo, özellikle I. Dünya Savaşı yıllarında büyük önem kazanmıştır. Çünkü I. Dünya Savaşı'nda, uçakların yer bağlantılarını sağlamak için, radyo telsizinin kullanıldığı bilinmektedir. Bu bağlantı sayesinde savaş uçaklarının işlevi daha da artmıştır. Aynı şekilde savaş yıllarında iletişim alanında artan AR-GE çalışmaları, sesli haberleşmenin gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

I. Dünya Savaşı sonrasında ise Amerika Birleşik Devletleri'nde radyo yayıncılığında önemli gelişmeler olmuştur. 1922 yılında ilk ticari radyo WEAF, yayına başlamıştır. Amerika'da başlayan radyo yayıncılığındaki gelişmeler, kısa sürede Avrupa ülkelerine de yayıldığı görülmektedir. Aynı yıl İngiltere'de BBC radyosunun yayına başlaması bu durumun göstergesidir. Radyo vericisinden ilk profesyonel radyo yayıncılığı ise Amerika Birleşik Devletleri'nin Pittsburg kentinde gerçekleşmiştir.[18] Başlangıçta bu yayın yalnızca haber ve müzik içerikli yani tematik bir yayımcılık olmakla birlikte, sonraları çeşitliliğin arttırıldığı bir yayımcılığa dönüşmüştür.[19] Dolayısıyla 1920'lerde yani 20.yy 'ın ilk çeyreğinin sonuna doğru radyo, bir iletişim aracı olarak insan yaşamındaki yerini almıştır. Sonraki yıllarda radyo yayıncılığının her toplumda, o toplumun yapısal özelliklerine göre işlerlik kazandığı görülmektedir. Dolayısıyla radyo, sanayi devrimini erken tamamlamış olan İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerde endüstriyel ve mali çıkarlar ağı içinde önemli bir yere sahip olmuştur. Özellikle radyoculuğun hızlı bir gelişme gösterdiği ABD'de piyasa, önce radyo alıcılarının ve diğer araç gereçlerin ticari yönüyle ilgilenmiştir. Daha sonra ise, yayıncılığın kendisi gelir kaynağı olmuştur. 1930 yılından II. Dünya Savaşı'nın başlamasına (1939) kadar radyo yayıncılığı altın çağını yaşamıştır. 1935 yılında FM bandının bulunması[20] ve

[18] age, s.25
[19] Lalifer Uçar Balibeyoğlu, Türkiye'de Radyo Yayıncılığı, *Radyovizyon*, TRT, Temmuz, 2009, s.6
[20]Aysel Aziz, *Radyo ve Televizyona Giriş*, 1979, s.14
http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/108.pdf (20.10.2010)

kullanılmaya başlanması parazitsiz ve daha kaliteli ses yayını yapma imkanı sunmuştur.

2.2. TELEVİZYON YAYINCILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Televizyon ile ilgili olarak ilk teknik buluş İrlandalı bir telgrafçı olan Andrew May tarafından 1873 yılında yapılmıştır. May, ışık dalgalarının elektrik akımına çevrilebildiğini ve selenyum adlı maddenin elektriğe karşı dirençli olduğunu keşfetmiştir.

May'ın bu keşfinden on yıl kadar sonra Alman bilim adamı Paul Nipkow, fotoğraf tarayabilen bir araç geliştirmiştir. "Döner Disk" veya "Nipkow Diski" adlarıyla bilinen bu aracın üzerinde spiral şeklinde delikler açılmıştır.[21] Disk bir eşya karşısında dönmeye başlayınca deliklerden geçen ışınlar, eşyanın gölgeli ve aydınlık yerlerini saptamış ve böylece ışınlar yoğunluklarına göre, elektrik darbelerine dönüşmüştür. Cihazın ön kısmında bulunan benzer bir başka disk ise birincisiyle aynı hızda dönerek elektriği ışığa çevirip perdeye eşyanın görüntüsünü yansıtmıştır. Ancak elde edilen görüntünün silik ve çok kötü olmasının yanı sıra görüntüyü uzak mesafelere ulaştırmak da imkansızdı. Daha sonra televizyon konusunda yapılan çalışmalar bu döner diskin geliştirilmiş şekilleridir. Nipkow'un daha sonraları "mekanik tarama" olarak adlandırılacak bu buluşu 1920'lerden sonra uygulama alanı bulmuştur.

1923'te ABD'li Jenkins, 1925'de ise İngiliz Logie Baird, Nipkow'un döner diskini kullanarak deneme yayınları yapmıştır.[22] Ancak alınan sonuçlar belli belirsiz kaba çizgilerden öteye geçememiştir. Bu sorunun çözümü ise görüntüyü mekanik değil elektronik olarak tarayacak bir yöntemle bulunacaktır.

Elektronik tarama konusundaki çalışmalar ise 1907 yılında İngiliz Alan Swinton ile Rus Boris Rosing tarafından ayrı ayrı yapılmıştır. Her iki araştırmacı katot ışınlarından görüntü naklinde yararlanılabileceğini, elektronların boşlukta yer

[21] a.g.e, s.12
[22] a.g.e, s.13

değiştirirken televizyon sinyali gönderme ve alma işinde kullanılabileceğini ispatladılar. 1911 yılında ise Campbell bir adım daha atarak ışık enerjisini elektrik enerjisine çevirmeyi başardı; yani kamerayı icat etti. Rosing'in öğrencisi olan Vladimir Zworykin "ikonoskop" adını verdiği icadıyla[23] elektronik tarama yaparak ilk görüntülü yayını gerçekleştirmiştir. Bu araç ile görüntü satır satır çok çabuk olarak taranıp fotoğraf haline getiriliyor ve peş peşe oynatılan fotoğraflar izleyene, görüntünün hareketli olduğu izlenimi veriyordu. Bu çalışmalar sonucunda televizyon yayını yapma ümitleri güçlendi. Zworykin çalıştığı ABD firması White Westinghouse adına çalışmalarını sürdürdü ve icadının patentini aldı. Bu teknik, günümüzdeki tarama yönteminin temeli olsa da daha geliştirilmesi gerekiyordu.

ABD'de ilk televizyon yayını denemeleri 1927 yılında başkent Washington'dan New York'a yapılmıştır. Düzenli televizyon yayınları ise İngiltere'de 1936, ABD'de 1939 yılında başladı. ABD'de 1939 yılında, Başkan Franklin D. Roosevelt'in, New York Dünya Fuarını açması TV'den yayınlanmıştır. Aynı yıl çeşitli boks ve futbol maçları televizyondan yayınlanmıştır. 1940'da, Cumhuriyetçi ve Demokrat adayların seçim konuşmaları televizyondan verilmiş ve ilk olarak uzun mesafe 'coaxial cablo' kullanımına başlanmıştır. O zamana kadarki televizyon yayınlarında kullanılan alıcılar (setler) arasında teknik yönden bir standartlaştırma yoktur. 1939'da Mihvaukee Journal gazetesi Federal Komünikasyon Komitesine başvurarak ticari TV işletmeciliği için izin istemiştir. 30 Nisan 1941 yılına kadar, Komisyon ve çeşitli teknik kuruluşlar arasında yapılan görüşme ve çalışmalarla bu imalat standardizasyonu engelleri de giderilmiştir. TV yayınlarının birbirine benzer ve kendi aralarında standartlaştırılmış cihazlarla izlenebilmesi sağlanmıştır. Birleşik Devlet yönetimi tarafından, 1 Temmuz 1941 tarihinde[24] ticari TV yayınlarının başlatılmasına izin verilmiştir. ABD'nin düzenli televizyon yayınına İngiltere'den daha geç başlamasının sebebi, daha yüksek görüntü kalitesi elde etme çabasıdır. Bu iki ülkeyi Sovyetler Birliği, Almanya ve Fransa takip etmiştir. Düzenli televizyon yayınları, II. Dünya Savaşı'nın devam ettiği 1939–1945 yılları arasında kesintiye uğradı. Buna rağmen televizyon yayıncılığının teknolojik gelişimi bu yıllarda da devam etmiştir.

[23] a.g.e, s.13
[24] a.g.e, s.107

Düzenli televizyon yayınına ilk geçen ülke olmasına rağmen II. Dünya Savaşı'ndan dolayı İngiltere'de, Londra televizyon istasyonu, Haziran 1946'ya kadar kapalı kalmıştır.

Savaş sonrasında, teknik imkanların artmasıyla 1945 yılından itibaren, ABD'de ve Avrupa'da, evlerin çatılarında televizyon antenleri yükselmeye başlamış, oturma odalarının biçimi değiştirilerek günlük yaşantı televizyona göre ayarlanmıştır.

ABD'de televizyon, özellikle göçmen işçi sınıfının gruplar halinde izlediği inanılmaz, sihirli bir kutu olarak görülmüştür. Yüzden fazla TV kuruluşu 1950'lerde ülkenin üçte ikisine yayın yapar hale gelmiştir. Televizyonun kullanılmaya başladığı ilk zamanlarda ekranda resimler ve fotoğraflar gösteriliyor ve bunlar üzerine konuşmalar yapılıyordu. Daha sonraları radyodaki belgeseller, haber programları, yarışmalar ve müzik revüleri televizyona uyarlanmıştır. 1955–1956 yıllarında televizyonda, her hafta, yayınlanan drama dizileri tüm ülkede büyük ilgi ve heyecan uyandırmıştır. Bu dizilerin en önemli yanı bir tiyatro oyunu gibi canlı yayınlanıyor olmasıdır.

Radyo yayıncılığı tüm dünyada neredeyse aynı yıllarda başlamıştır. Ancak daha pahalı bir teknoloji olan televizyon, gelişmekte olan ülkelerde Avrupa ve ABD'ye göre çok geç yayına başlamıştır.

Asya' da, Japonya II. Dünya Savaşı sonrasında, 1952 yılında televizyon yayınına başlamıştır. Çin'de ise 1958 yılında[25] televizyon yayınına geçilmiştir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, televizyon yayıncılığı ve teknolojisi alanındaki hızlı gelişim sonucunda, 1954 yılında ilk 'renkli televizyon' icat edilmiş, 1960 yılında bunun seri üretimine geçilmiştir.

Uydular üzerinden ticari televizyon yayıncılığı, karasal TV yayıncılığının başladığı 1950'lerden çok sonra 1972 yılında atılan ilk ticari jeosenkron uydu olan

[25] a.g.e, s.15

Anik-1 üzerinden 1973 yılında başlamıştır. Sonraki yıllarda uydu üzerinden TV yayıncılığı, uyduların geniş bir coğrafyaya yayın yapabilmesinden dolayı hızlı bir şekilde yaygınlaşmıştır.

1980'lerin başında Avrupa Topluluğu (Avrupa Birliği), yeni yayın ve dağıtım teknikleri ve televizyon programları yapımcılığında ABD'nin gerisinde kalmıştır. Bu durum Avrupa Topluluğu'nu teknolojik, ekonomik ve kültürel alanlarda yeni girişimlerde bulunmaya yöneltmiştir. 1986 yılında sunulan yayın faaliyetlerine ilişkin öneriyle ilk defa Topluluk "Görsel-İşitsel politikasına" ilişkin gerçek bir atıfta bulunmuştur. Bu atıf doğrudan uydu televizyon yayını için MAC paket ailesi standartlarının teknik özelliklerinin kabulüne ilişkin 86/529/EEC no'lu direktif ve Avrupa televizyon kanalının kurulmasının teşvikini[26] içermektedir.

1990'lardan itibaren küresel televizyon yayıncılığında çok önemli değişim ve gelişimler başlamıştır. Bu dönemde uydu, sayısal anahtarlar, sunucular ve fiber şebekeler gibi yeni iletişim altyapılarına yapılan yatırımlar artmış, yerleşik işletmeciler telekomünikasyon şebekelerini sayısallaştırmış, devre anahtarlamalı şebekelerden İnternet Protokolü (Internet Protocol - IP) tabanlı şebekelere dönüşümün giderek artması ile yeni veri ve haberleşme hizmetlerinin sunumu mümkün olmuştur. 2000'li yıllardan itibaren sektörün yapısı yakınsama eğilimleri ile şekillenmektedir.[27]

2.3. TÜRKİYE'DE RADYO YAYINCILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye'de amatör radyo yayıncılığı daha eski tarihlere dayanmakla birlikte, devletin öncülük yaptığı ilk düzenli yayınlar, sınırlı bir alanda da olsa, Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlamıştır.

[26] Avrupa Birliği'nin Telekomünikasyon ve Görsel-İşitsel Politikaları, http://www.ikv.org.tr/pdfs/5449201c.pdf (10.07.2010)
[27] Sezen Yeşil, *Telekomünikasyon ve Yayıncılık Sektöründe Yakınsama*, Uzmanlık Tezi, Bilgi Teknolojileri Kurumu (BTK), 2007, s.7

Dönemin yürütme organları radyo yayıncılığına geçiş sürecinde Ankara ve İstanbul'da kuruluş çalışmaları süren telsiz vericilerinin işletme hakkını 10 yıllığına, Sedat Nuri Bey'in önderliğinde, İş Bankası, Anadolu Ajansı, Falih Rıfkı (Atay) ve Cemal Hüsnü (Taray) Beylerin ortaklaşa kurduğu Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketine (TTTAŞ) vermiştir. Bu şirket böylece iki istasyonu kendi ve Posta-Telgraf-Telefon Genel Müdürlüğü (PTT) adına işletecekti.[28] Buradan da anlaşılacağı gibi radyo yayıncılığında ilk yıllarda devletçi uygulamalar görülse de daha sonraki yıllarda yapılan çalışmalar özel sektör yayıncılığını destekler mahiyette olmuştur.

TTTAŞ' nin çalışması sonucu Türkiye'de ilk radyo yayını İstanbul'da 6 Mayıs 1927'de, Ankara'da Kasım 1927'de başlamıştır. Radyoculuğun ilk yıllarında yayın saatleri diğer ülkelerdeki gibi kısıtlı olmuştur. Radyo yayını telgraf kullanımının bittiği akşam saatlerinde yapılmıştır. Profesyonel radyo programcıları bulunmadığı için, söz ve müzik yayınları tiyatro sanatçıları ile ses sanatçıları tarafından canlı olarak hazırlanıp sunulmuştur. Anadolu Ajansı'nın günlük bülteni de haberleri oluşturmuştur.

Radyo yayınlarının TTTAŞ tarafından gerçekleştirildiği 10 yıllık süre içinde, Atatürk devrimlerinin halka benimsetilmesinde önemli işlevler üstlendiği bilinmektedir. Bu yıllarda radyonun özellikle 'Milli İktisat ve Tasarruf' ve 'Türk Dili' alanlarında toplumu etkilediği söylenebilir.

Gerek Ankara gerekse İstanbul radyolarında ilk dönem yayınları müzik ağırlıklıdır. Müzik yayınları genellikle Türk müziği tarzında olmuştur. Bazen de Atatürk'ün isteği ile opera ve batı müziği de yayınlanmıştır. 1934 yılında Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, batılılaşma konusunda yaptığı bir konuşmanın ertesi günü, Türk müziği yasaklanarak[29], müzik yayınları tümüyle batı müziğinden oluşmuştur.

[28] L.Uçar Balibeyoğlu, 2009, s.7
[29] Hakkı Duran, Türk Müziğinin Yasak Yılları, (05.09.2010)
http://www.cansaati.org/topluluk/forum_posts.asp?TID=956&title=trk-mz%DD%DDn%DDn-yasak-yillari

Radyo yayıncılığının ilk yıllarındaki söz yayınları çoğunlukla doğaçlama gerçekleştiği için içerikleri konusunda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Gazeteler radyo yayın akışı bilgilerinde, "konferans", "konuşma" adı altında söz yayınlarının varlığını belirtmektedir. Ayrıca Darülbedayi sanatçılarının canlı temsilleri yayınlanmıştır. Radyo ilk naklen yayımını da yine Atatürk'ün isteği ile, 1932 yılında Ayasofya Camii'nde okunan mevlidi yayınlayarak gerçekleştirmiştir. Bu naklen yayın için, ertesi gün, Bağdat, Şam, Tunus ve İskeçe'den tebrik telgrafları gelmiştir. İlk spor naklen yayını da, Kadıköy Fenerbahçe Stadı'nda oynanan Fenerbahçe-Avusturya WAC [30] takımları arasındaki futbol karşılaşmasıdır.

1964 yılında TRT, 359 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Yasası ile özerk kamu tüzel kişiliğine sahip bir kurum olarak, devlet adına radyo ve televizyon yayınlarını gerçekleştirmek amacıyla kuruldu. Bu tarihten itibaren Türkiye'de radyo yayıncılığından TRT sorumlu oldu. İlk programlı radyo yayınına 1965 yılında geçildi ve bütün radyolar haber saatlerinde Ankara Radyosu'na bağlandılar. Seçim sonuçlarını halka duyurmak için radyodan yapılan ve sabaha kadar süren ilk yayın yine bu yıla rastlar. Erzurum ve İzmir radyoları da 1967 yılı içerisinde yayın hayatlarına başladılar.[31]

1990'larda radyo yayıncılığı, tıpkı televizyon yayıncılığı gibi çok farklı bir nitelik kazanmıştır. Bu dönemde geleneksel devlet radyosu TRT den farklı olarak birçok özel radyo kurulmuştur. Teknolojik gelişmeyle yayıncılık, bilgisayar ve telekomünikasyon endüstrileri arasındaki duvarlar yıkılmaya başlamıştır. Söz konusu gelişmelerle birlikte artık kullanıcılar kendilerine sunulan içeriğe bağlı kalmak zorunluluğundan kurtulmuşlardır.

2.4 TÜRKİYE' DE TELEVİZYON YAYINCILIĞININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Dünyada, radyoyu ilk kuran ülkelerden biri Türkiye olmasına rağmen, televizyonu en son kuran ülkelerden biri yine Türkiye olmuştur. Türkiye'de ilk televizyon yayın şebekesini kurma girişimleri 1949 yılında İstanbul Teknik

[30] http://www.iuforum.net/radyo/24265-ilk-radyo-yayini.html (01.05.2010)
[31] L.Uçar Balibeyoğlu, 2009, s.10

Üniversitesi'nde başlamıştır. İlk televizyon teçhizatı 1951 yılında yurt dışından alınmıştır. 1952 yılında ise Türkiye'ye gelen Amerikalı uzmanlar, bu konuda incelemeler yaparak, hazırladıkları raporu başbakanlığa sunmuşlardır. Bu çerçevede, ilk deneme televizyon yayını, 9 Temmuz 1952'de İstanbul Teknik Üniversitesi kanalıyla gerçekleştirilmiştir. Haftada bir kez yayınlanan gece programları, toplum nazarında büyük ilgi görmüştür. Ancak 1950'li yıllarda televizyon yayıncılığı alanında fazla bir gelişme olmamıştır.

Türkiye'de 1962'de televizyon teknolojisi alanında ilk önemli adım atılmıştır. Bu tarihte Almanya hükümeti ile dışişleri bakanlığı arasında Türkiye'de bir eğitim televizyonu merkezi kurulmasını öngören anlaşma imzalandı. Bu çalışmaların bir sonucu olarak, 01.05.1964 tarihinde, TRT kurulmuştur[32].

Özellikle 1966-1967'ler de Türk kamuoyu ve Türk basını, Türkiye'de televizyon yayınlarının gerçekleştirilmesi konusunu sık sık gündeme getiriyordu. TRT'nin sürdürdüğü çalışmalar sonucunda, "Ankara Televizyonu", ilk yayınını 31 Ocak 1968'de gerçekleştirmiştir.[33] 13 Mart 1970 tarihinde TRT Yönetim Kurulu televizyon şebekesinin yaygınlaştırılması için ülke çapında fizibilite çalışmalarını başlatmıştır. TRT yönetimi, 1971'de milli televizyon şebekesinin öngörülenden daha kısa sürede gerçekleştirilmesi için DPT' ye başvurmuştur. 30 Ağustos 1971'de TRT ile İTÜ (İstanbul Teknik Üniversitesi)' nin yaptığı işbirliğiyle İstanbul'da Ankara bağlantılı televizyon yayını başlamıştır. Peşinden bu yayın şebekesine İzmir'de dahil edilmiştir.

1972 yılında ilk kez televizyonla ilgili yatırımlar İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yer almıştır. Bu planda televizyon verici istasyonlarının kurulması ve yayınların geniş halk kitlelerine ulaştırılması hedeflenmiştir. 1972 yılından itibaren Türkiye' de televizyon yayıncılığının gelişimi hızlanmıştır. 1974'de televizyon yayınları Türkiye yüz ölçümünün %28'ine nüfusunda %55'ine ulaşır hale gelmiştir. Ayrıca paket yayın yapan televizyonların bazıları kurulan radyolink sistemleri vasıtasıyla merkez şebekeye bağlanmıştır.

[32] http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx (15.11.2010)
[33] C.Toraman, 2006, s.28

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda da televizyon yayıncılığıyla[34] ilgili uzun dönemli hedefler saptanarak televizyon şebekesinin yurt sathına yaygınlaştırılması çalışmalarına hız verilmiştir. 1977 yılına gelindiğinde televizyon yayınları Türkiye yüz ölçümün %60'ına nüfusunun da %81.5'ine ulaşır hale gelmiştir.

Türkiye'de televizyon yayıncılığına başlanan 1964 yılında dünyada renkli televizyon yayınına geçilmişti. Ancak Türkiye'de stüdyo teçhizatının Almanya tarafından hibe edilmesinin de etkisiyle televizyon yayını siyah-beyaz olarak başlamıştır. Nitekim bu alt yapıdan dolayı Türkiye'de Batı ülkelerinden çok sonra 1984 yılında renkli yayına geçilebilmiştir. Bu da önceden yapılmış bazı sistemlerin devre dışı bırakılarak, yerlerine renkli yayına uygun yeni sistemlerin getirilmesini gerektirmiştir. Bu nedenle Türkiye başlangıçta verilen yanlış karardan dolayı para ve zaman kaybına uğramıştır.

1980'lerde, pek çok verici ve aktarıcının hizmete girmesiyle televizyon yayınları ülke çapında izlenir hale gelmiştir. 1 Temmuz 1984 tarihinde renkli yayına geçilmiş, 6 Ekim 1986 'da ise ikinci kanal (TV-2) yayına başlamıştır. 2 Ekim 1990 tarihinde TRT-3 televizyonu, aynı tarihte Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya yönelik 22 ili kapsayan GAP-TV yayına başlamıştır[35].

TRT, 1990 yılına gelindiğinde yurt içinde 4, yurt dışında ise 1 yayın yapar hale gelmiştir. 28 Şubat 1990 tarihinden itibaren ilk kez uydu teknolojisi kullanılarak TV-INT kanalı, 30 Temmuz 1990'da, eğitim kanalı olarak TRT-4 yayına geçmiştir. Bu dönemde TRT'nin televizyon yayını, 5'i yurt içi ve 1'i yurt dışı olmak üzere 6 kanala ulaşmıştır.

1980'ler de hızla gelişen uydu teknolojisinin dünya da iletişim alanına getirdiği yenilikler Türkiye'yi de etkisi altına alarak yayıncılık alanında önemli ve

[34] Devlet Planlama Teşkilatı, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977), s.579
[35] http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx (12.11.2010)

köklü değişime neden olmuştur. Türkiye'de ilk olarak Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda yayıncılıkta uydu teknolojisinden[36] yararlanılması hedeflenmiştir.

Karasal yayıncılık Türkiye'de 1968 yılında başlamıştır[37]. Uydular üzerinden TV yayıncılığı o yıllarda PTT tarafından TRT aracılığı ile yapılmıştır. 1984 yılında, Türksat A.Ş. tarafından işletilen Gölbaşı yer istasyonundan, ilk canlı yayın yapılmıştır. 1986 yılında ise Intelsat uydusundan tüm Türkiye'ye yayın yapılmaya başlanmıştır.

Konuyla ilgili yapılan çalışmaların başlangıcında Türkiye uluslararası uydu işletme kuruluşları olan Intelsat ve Eutelsat'a üye olmuştur. Akabinde PTT'nin sorumluluğunda Ankara Gölbaşı yer istasyonu vasıtasıyla uydu yayıncılığına ilk adım atılmış ve 21 Mart 1984 tarihinde Ankara Gölbaşı Yer İstasyonundan Atlantik üzerinde bulunan Intelsat uydusu ile yurt dışına ilk televizyon yayını yapılmıştır.

1990 yılında ise Star televizyonunun Eutelsat F-5 uydusu üzerinden başlayan iletimi ile yeni bir dönem başlamıştır. Bu gelişme özel televizyonculuğa ilişkin yeni bir adım olmuştur. Uydu teknolojisi alanında 1989 yılında zamanın Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın öncülüğü ile Türksat projesi başlatılmıştır. 1994 yılında ilk Türk uydusu Türksat-1A fırlatma sırasında düşmüş ancak aynı yıl Türksat-1B ve 1996 yılında Türksat-1C uyduları başarıyla işletilmeye başlanmıştır. 2001 yılında ise Türk Telekom ve Alcatel ile ortak olarak kurulan Eurasiasat şirketi üzerinden Eurasiasat-1 uydusu, Türksat-1C ile beraber 42 derece doğu lokasyonunda hizmet vermeye başlamıştır. 2004 yılında uydu hizmetleri, tüm uydular ve yer istasyonları Türk Telekom bünyesinden ayrılarak Türksat A.Ş. adlı yeni kurulan bir şirkete devredilmiştir. Yurtdışı uydularından yayın yapan yayıncı televizyon kuruluşları da kısa zamanda Türksat uydularına geçmiştir.

Türkiye'de yasal düzenlemeler yapılmadan başlayan ve önemli bir dönemin açılmasına neden olan ilk özel ve tecimsel televizyon; çeşitli toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler sonucunda ortaya çıkmış ve yayın hayatıyla ilgili yeni

[36] Devlet Planlama Teşkilatı, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), s.42,118,198
[37] http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx (01.11.2010)

tartışmaları gündeme getirmiştir. Toplumun birçok kesimi bu tartışmaların içinde yer almış fakat her zaman son sözü kendi lehlerine özel televizyon sahipleri söylemiştir. Devlet televizyonlarındaki programın tekdüzeliğine karşın özel televizyon yayınlarının yeni olmaları ve toplumsal zaaflara hitap etmeleri özel televizyon yayınlarının izleyicilerin büyük bir kısmı tarafından benimsenmesine ve desteklenmesine yol açmıştır. Öte yandan siyasetçilerin ve kapitalistlerin ekranı kullanma istekleri özel televizyona destek sağlamıştır. Özel televizyon sahipleri bu durumu kullanırken, ekonomik durumu çanak anten alacak kadar güçlü olmayan birçok izleyici varını yoğunu Star-1'i izlemek için çanak antene yatırmıştır.[38]

Televizyon yayınları başlangıçta analog formatta olup uydu üzerinde yaklaşık 26 MHz yer kaplamakta idi. 1997 yılından sonra sayısal yayıncılık standardı olarak DVB yaygınlaşmıştır. Televizyonlar da sayısal kodlama ve modülasyon tekniği kullanılarak kablo, uydu, karasal vb. ortamlardan yapılan yayın hizmeti olan sayısal yayına geçmeye başlamıştır. Sayısal yayın görüntü kalitesiden dolayı izleyiciler, uyduda 4-5 MHz kapasiteye ihtiyaç duyması sebebi ile de yayıncılar tarafından tercih edilmiştir.

Türkçe yayın yapan televizyonların 42 derece doğu lokasyonundaki Türksat uydularında toplanması da kullanıcılara tek bir anten ile tüm televizyon ve radyo yayınlarını izleme imkanı vermiştir. Son kullanıcının yayınlara ücret ödediği sayısal yayın platformlarının (Cine-5, Star Dijital, Digitürk, D-Smart) yayına başlaması ve futbol maçlarının yayın ihalelerini alarak hızlı bir gelişim göstermesi de uydu üzerinden televizyon yayıncılığının yaygınlaşmasında etkin olmuştur. Uydu anten ve sayısal alıcıların fiyatlarının düşmesi de kullanıcıların uydu yayınlarını tercih etmesini sağlamıştır.

Kırsal bölgelerde ise, nüfusun yoğun olmaması sebebi ile TRT dışındaki özel televizyonlar karasal verici yatırımı yapmamaktadır. Karasal yayınlar halen analog

---

[38] Süleyman Tepe, *Türkiye'de Özel Televizyon Yayıncılığının Gelişimi ve Yeni Düzenlemeler,* TODAİE, Yüksek Lisans Tezi, 1998, s.47

olarak devam etmekte, gerekli frekans tahsislerinin de RTÜK tarafından yapılamamasından dolayı oluşan karşılıklı bozmalar (enterferans) yüzünden kaliteli görüntü elde edilmesi mümkün olamamaktadır. Bütün bu sebeplerden dolayı 2000 yılından sonra adeta uydu yayınlarında patlama olmuştur ve uydu yayıncılığı hızla gelişmeye devam etmektedir.

Uydu alış antenlerinde bir kanuni düzenleme olmaması sebebi ile zamanla görüntü çirkinlikleri oluşmaktadır. Belediyeler tarafından gerekli düzenlemelerin yapılması ve denetlenmesi ile bu görüntü kirliliğine çözüm bulmak mümkündür ve zaman kaybetmeden yapılmasında fayda vardır. Diğer yandan, uydu televizyon alıcıları herhangi bir frekans ve elektromanyetik kirliliğine sebep olmamaktadır. TÜRKSAT uydularının teknik performansı sebebi ile Türkiye içinde 60 cm'lik küçük antenler ile her yerden yayın alınabilmektedir.

Uydu üzerinden televizyon ve radyo yayıncılığı önümüzdeki yıllarda da hızla gelişmeye devam edecektir. Uydu yayın maliyetlerinin düşmesi sebebi ile Türksat ve diğer uydular üzerinden daha fazla yerel televizyon ve radyo yayın yapmaya başlayacaktır.

Son dönemde uydu yayıncılığının alternatifi olarak kablo TV yayıncılığı şehir merkezlerinde ve nüfusun yoğun olduğu bölgelerde gelişmiştir. Ancak kablo TV merkezlerine yayın ulaşımı yine uydular üzerinden olmaktadır. Ayrıca internet teknolojileriyle radyo ve televizyon yayıncılığının yakınsamasının tipik bir örneği olan IPTV kullanımı gelişmektedir. IPTV ile ses, veri ve görüntü hizmetleri bir arada sunulmaya başlanmıştır. Dolayısıyla görüntü (tv yayını), data (internet) ve telefon (voip) hizmetlerinin kullanıcıya aynı paket içinde verilmesi sağlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KAMU HİZMETİ YAYINCILIĞININ ÖZEL SEKTÖRE AÇILMASI

İletişim alanındaki teknolojik gelişmeler, toplumun değişik kesimlerinin mevcut yayınlardan hoşnut olmaması, yazılı basının sergilediği uzmanlaşma ve çeşitlenme radyo-televizyon yayıncılığı alanında da benzer talepleri gündeme getirmiştir. Bu alandaki kısıtlı yayınların bu talebe olumlu yanıt vermemesi, yeni ekonomik stratejilerde iletişim sektörünün artan ağırlığı ve yayıncılık alanına girmek isteyen girişimcilerin istekleri radyo-televizyon yayıncılığı alanındaki kamu tekelini zorlamıştır. Bu durum özel yayıncılığın önünü açacak yeni düzenlemelerin yapılmasını gündeme getirmiştir.

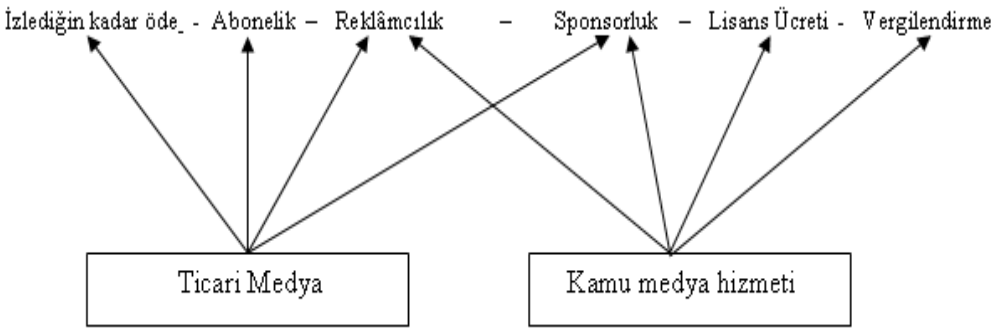
Türkiye'de televizyon yayıncılığının gelişimine baktığımızda dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi televizyon yayıncılığına önce devlet tarafından başlandığını daha sonra teknolojik yeniliklerin bir uzantısı olarak devlet tekelinin yıkıldığını ve ticari amaçlı özel televizyon yayıncılığının gündeme geldiğini görmekteyiz. Özellikle uydu yayıncılığı ile gelen teknolojik üstünlük ülkemizi de hazırlıksız yakalamış, bu alanda bir kaos yaşanmasına neden olmuştur. Daha sonra bazı düzenlemeler yapılarak bu kuralsızlık dönemine son verilmeye çalışılmış ve televizyon yayıncılığında yeni bir döneme girilmiştir. Ekonomik, siyasal, kültürel, toplumsal ve hukuksal yapıda değişikliklere yol açan bu değişim henüz tamamlanmamış olup, değişim süreci devam etmektedir.[39]

Yayıncılık, çoğu Avrupa ülkesinde de devlet denetimi altında başlamış ve gelişmiştir. Ancak dünyadaki teknik ve sosyo-ekonomik gelişmelerin zorlamasıyla, devletin yayıncılık üzerindeki denetimi zamanla gevşeyerek özel kanalların ortaya

[39] Hakan Varol, *RTÜK ve Gelişmişlik Oranlarına Göre Ülkelerde Radyo –TV*, Marmara İletişim, 2009, s.14

çıkmasına yol açılmıştır. Bugün Avrupa'nın birçok ülkesinde kamu-özel olmak üzere ikili bir sistem oluşmuştur.[40]

Bu ikili sistemin finansman kaynaklarında da benzerlikler görülmektedir. Şekil-2'de kamu ve özel sektörün radyo ve televizyon yayıncılığını finanse etmek için yararlandıkları gelir kaynakları gösterilmektedir. Şekilde de görüldüğü gibi reklam ve sponsorluk gelirleri hem kamu yayıncılarının hem de ticari yayıncıların gelir kaynağıdır.

Şekil 2 Özel ve Kamu medyasının finansmanı konusundaki farklı yöntemler

3.1. KAMU HİZMETİ YAYINCILIĞI

Kamu yayıncılığı, radyonun siyasi amaçlı kullanımının öneminin anlaşılmasından sonra ortaya çıkmıştır. Radyonun özellikle I. ve II. Dünya Savaşları sırasında çok önemli bir kitle iletişim aracı olduğunu anlayan devlet yöneticileri, bu gücü kontrol altına almak istemişlerdir.[41] Uzun yıllar radyo ve televizyon devlet tarafından devletin ideolojisini, yani kabul ettiği kültür, yaşam biçimi ve dünya görüşünden oluşan bütünü, halka empoze etmek için kullanılmıştır.[42] Böylelikle kamu hizmeti yayıncılığı da devletin tekelinde ve denetiminde gerçekleşmeye başlamıştır.

---

[40] Molsky, N., Digital Çagda Avrupa Kamu Yayıncılığı, Financial Times Media Raporu, London: FT Media,1999, s.141

[41] Esra Eren, *Kamu Hizmet Yayıncılığı ve Bir İletişim Kurumu Olarak TRT*, Mimar Sinan Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2008, s.12

[42] Louis Althusser, İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, çev. Alp Tümertekin, İthaki Yayınları, İstanbul, 2006

Kamu yayıncılığı, ‘‘*Halk için yapılan, halk tarafından finanse edilen*’’ yayıncılıktır.[43] Ortak değerler ve ilkeler etrafında şekillenen ve geniş kabul gören bu modeli de kamu hizmeti yayıncılığı olarak tanımlayabiliriz. Ancak kamu hizmeti yayıncılığı ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Birbirine benzer yapıda gibi görünen ama aslında değişik yapılara sahip olan farklı kamu hizmeti yayıncılığı modelleri bulunmaktadır. Çünkü ülkeler arasında yayıncılık alanında yasal düzenlemeler, finansman yöntemleri ve uygulama yapıları açılarından önemli farklılıklar bulunmaktadır.[44] Kamu Hizmeti Yayıncılığının işlevi toplumu bilgilendirmek, eğitmek ve eğlendirmektir. Bu nedenle kamu hizmeti yayıncılığı yapan kurumların belgeseller, sanat programları, eğitim programları gibi genel izleyici grubunun takip ettiği programları belli bir oranda yayınlama zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Kamu hizmeti yayıncılığı yapan kurumlar; kamu yararını gözetmekle yükümlü, toplumu eğitmek, bilgilendirmek ve eğlendirmekle görevli bağımsız ancak devlet tarafından dolaylı ya da dolaysız olarak denetlenebilen kuruluşlardır. Kamu yayın kurumları; hükümet, siyasi parti ya da diğer güç odakları ve çıkar grupları için değil, halka hizmet için vardır.[45]

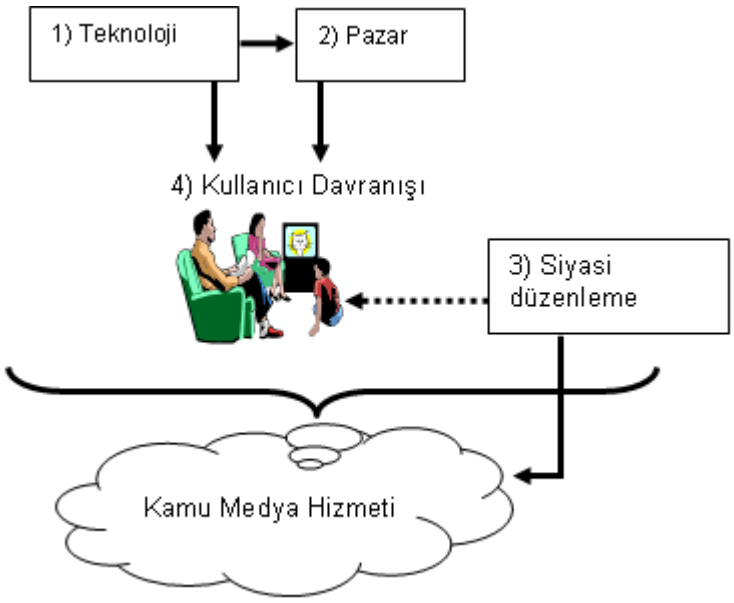
90’lı yıllar kamu hizmeti yayıncılığı açısından teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak “sayısal çağ”ın gelişi nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü teknolojik gelişmelerin yayıncılıkta çeşitlenmeyi getirmesi, yayın içeriğinin zenginleşmesi, kanal sayısının daha da artması, özel yayıncılığın gelişmesi kamu hizmeti yayıncılığının izleyici payının daha da düşmesi sonucunu doğurmuştur. Ayrıca sayısal yayıncılığa geçiş, kamu hizmeti yayın kurumlarının yeni harcamalar yapmasını dolayısıyla yeni kaynakların bulunmasını gerektirmiş, teknolojik gelişmeler kamu yayıncılığı alanında da yeni düzenlemelerin yapılmasına neden olmuştur.

Şekil-3’te sunulan bakış açısında radyo ve televizyon yayıncılığı alanında teknolojik gelişme sonucu birbiriyle ilişkili belirleyici faktörler yer almaktadır. Teknolojinin gelişmesi, radyo-televizyon yayıncılığı pazarını ve bireylerin

[43] Bülent Çaplı, Prof.Dr, Televizyon ve Siyasal Sistem, İmge Kitapevi Yayını, 1995, s.28
[44] a.g.e, s.29
[45] E. Eren, 2008, s.20

davranışlarını etkilemiştir. Ayrıca piyasa(pazar) da kullanıcı davranışları üzerinde etkilidir. Bireyleri etkileyen diğer bir faktör ise genelde radyo ve televizyon yayıncılığının tümü, özelde ise Kamu Hizmeti Yayıncılığıyla ilgili yapılan yasal düzenlemelerdir. Bu süreç,

- Yeni teknoloji
- Pazarda yaşanan değişimler
- Parlamento ve hükümetlerin etkileri
- Kullanıcı davranışlarının değişmesi[46] şeklinde ifade edilebilir.

Şekil 3 Teknolojik Gelişimin Kamu Medya Hizmetine Etkisi

Bu hususlar arasındaki ilişki sonucu ortaya çıkan düzen rastlantı değildir. Yeni sayısal buluşlar, teknolojiyi başlıca yön verici güç haline getirmiş, pazar ortamında ve kullanıcı davranışında değişimlere sebep olmuştur. Ortaya çıkan bu değişimler bütünü, sırasıyla medya sektörü üzerindeki parlamenterlerin ve hükümetlerin gücünü, sonrasında vatandaşların radyo ve televizyonlarda izledikleri yayınların içeriği üzerindeki politik etkiyi azaltmıştır. [47]

[46] İ.Erentürk, 2007, s.5
[47] a.g.e, s.6

3.2. ÖZEL RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞINA GEÇİŞ

İnsan hayatındaki önemi giderek artan radyo ve televizyon yayıncılığı, Kıta Avrupasın da, 1980'lere kadar devlet tekelinde yürütülmüştür. Bu durumun en önemli nedeni, II. Dünya Savaşı sonrasının özel girişimi dışlayan ve güçlü devleti öne çıkaran ekonomik yapısı ve soğuk savaş döneminin sosyal ve siyasi koşullarıdır. Ancak 1973 Petrol Krizine bağlı olarak batılı devletlerde enflasyonun yükselmesi ve ortaya çıkan ekonomik krizin sonucunda "özelleştirme" ile "mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı" kavramları gündeme gelmiş ve ayrıca, devletler tarafından yeni frekansların tahsis edilmesi, kablolu televizyon ve uydu teknolojilerinin ortaya çıkması gibi birtakım teknolojik gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerle birlikte, 1980'lerden itibaren özel yayın kuruluşları yaygınlaşmıştır.[48]

Türkiye'de 24 Ocak 1980 kararlarıyla neoliberal politikalara geçilmesi öngörülmüştür. Zira bu kararlarla devletçi ekonomik politikalar reddediliyor, devlet eliyle işletilen işletmelerin özel sektöre devredilmesi amaçlanıyordu. 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinden sonra Türkiye ekonomisini küresel sermayeye entegre eden bu süreç ülkenin siyasi hayatına da damgasını vurmuştur. Bu dönemde ekonomik ve sosyal yaşamda yapısal pek çok değişikliğe gidilmiştir. Ekonomideki yaygın özelleştirme politikalarını, sağlık ve eğitimdeki özelleştirme politikaları izlemiştir. Ancak radyo ve televizyon yayıncılığı alanında devletçi politika devam etmiştir. Özellikle radyo ve televizyon yayıncılığında kamu tekelini kaldırmak için 1982 anayasası değiştirilmemiştir. Dolayısıyla özel yayıncılığın önü açılmamıştır. Hukuksal olarak herhangi bir adım atılmazken teknolojik gelişmeler özel yayıncılığın kapısını açmıştır. Bu dönemde dünyada özellikle uydu teknolojilerinde hızlı gelişmelerin olduğu görülmektedir. Uydu teknolojisi kullanılarak Türkiye'nin sınırları dışından yapılan yayınlar tüm ülkeden izlenir olmuştur. Bunun sonucu olarak Türkiye'de yasal bir düzenleme yapılmadan özel radyo ve televizyon yayıncılığına geçilmesi "de facto" bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

[48] Kemal Cem Baykal, *Radyo ve Televizyon Yayıncılığında Yayın İlkelerinin İhlali*, Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2008, s.13

Öte yandan, Avrupa'da yıllardan sonra, radyo ve televizyon yayıncılığında devlet tekelinin kalkmasının ve özel girişimlerin elinde bulunan radyo istasyonlarının sayısının artmasının etkileri, 1990'ların başında Türkiye'yi de etkilemeye başlamıştır. Aslında, İngiltere'nin özel yayın kuruluşu olan ITV, 1954 yılında yayın hayatına geçerek BBC'nin devlet tekeline son vermişse de Avrupa'nın diğer ülkelerinde genellikle devlet tekeli devam etmiştir.[49] Türkiye'de ise 1927 yılında başlayan radyo yayıncılığındaki devlet tekeli ve denetimi 1990'ların başında ortadan kalkmıştır. 1990'lı yıllarda birbiri ardına açılan özel kanalların yayına başlaması önemli bir değişimdir. Anayasa ve yasalar özel yayıncılığa izin vermemesine rağmen özel radyo ve televizyon yayıncılığı Türk halkı tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Dolayısıyla 1990'lı yıllar, Türkiye'de özel radyo ve televizyon kanallarının sayısının hızla arttığı yıllar olmuştur. Yeni bir uydu kapasitesinin gündeme gelmesi ve ucuzlaması gibi teknik olanaklar da bu eğilime ivme kazandırmıştır.

7 Eylül 1992'de Türkiye'nin Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesini imzalaması ile kamu-özel ikili sistem yönünden ilk somut adım atılmıştır. Bunu Anayasanın Radyo ve Televizyon Yayıncılığını düzenleyen 133. maddesinin değiştirilmesi izlemiştir. Yeniden düzenlenen 133. madde ile radyo ve televizyon yayıncılığı devlet tekelinden çıkarılmıştır; kamu radyo ve televizyonu için de özerklik öngörülmüştür.

ABD ve Batı Avrupa ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerde görülen çapraz mülkiyet, özel radyo ve televizyon yayıncılığına geçişin akabinde Türk medyası için de geçerli olmuş, kısa zamanda gazete sahipleri radyo ve televizyon yayıncılığı piyasasında da faaliyet göstermeye başlamıştır. Yayıncı şirketler teknolojinin hızlı gelişimi karşısında meydana gelen hukuksal boşluklardan yararlanmasını bilmişlerdir. Görsel-işitsel medyada meydana gelen bu çapraz mülkiyet yerli sermaye ile de sınırlı kalmamıştır. Gelişmiş ülkelerde konuşlanmış olan küresel sermayenin sahip olduğu radyo ve televizyon yayıncı şirketlerine karşı Türkiye gibi ülkeler kendi hukuksal yapıları ile düzenleme ve sınırlama getirmeye çalışmıştır. Ancak hızla

[49] E.Eren, 2007, s.152

gelişen ve değişen teknoloji karşısında bu hukuksal düzenlemeler güncelliğini çabucak yitirmektedir.

2000 yılına gelindiğinde çok az örneği dışında radyo ve televizyon yayıncılığı alanında dünyada devlet tekeli kalmamıştır. Ancak yayıncılık alanının özel sektöre açılmasıyla küresel aktörler öncülüğünde birçok ülkede belirli kuruluşlar radyo ve televizyon kanallarının kahir ekseriyetine sahip olmaya başlamışlardır. Bu durum başka bir yoğunlaşma (tekelleşme) olgusu ile karşı karşıya kalınmasına sebep olmuştur.

Özel radyo-televizyon yayıncılığı alanı ile ilgili düzenlemelerde kamu yararı ile serbest pazar kuralları arasında bir denge kurulmaya çalışılmış, yayıncılık alanı özel girişimcilere serbest bırakılırken devlete bazı düzenleyici yetkiler verilmiştir. Düzenleyici kuruluşlar eliyle kullanılan bu yetkiler ülkelere göre farklılık göstermelerine karşın bu ülkelerin hemen hemen tamamında ortak bazı düzenlemeler vardır. Bunlar;

- Hisse oranı, izleme oranı veya istasyon sayısı sınırlaması gibi yayıncılık alanında tekelleşmeyi (yoğunlaşmayı) önlemek amacıyla getirilen düzenlemeler.
- Frekans planının hazırlanması, frekans tahsisi, kuruluşların teknik yönden standardizasyonu gibi teknik düzenlemeler.
- Yayın ilkelerinin tespiti, karma program şartı ve programların yayın ilkelerine uygunluğunun denetlenmesi ve bu ilkelere uymayanlara yaptırım uygulaması gibi kamu yararının gözetilmesi ile ilgili düzenlemelerdir.[50]

Birçok ülkede bu düzenlemelerin yapılmasına karşın yoğunlaşma ve özel yayıncıların kamusal alanı kontrol altına alma eğilimlerinin önüne tamamen geçilememiştir. Özellikle Türkiye gibi medyası gelişmiş ancak radyo ve televizyon yayıncılığında öz denetimin ve ortak denetimin gelişmemiş olduğu ülkelerde kamu yararının korunması güçtür. Bu durum özel yayıncılıkla ilgili ortaya koyulan olumsuzlukların birçoğunun yaşanmasına neden olmaktadır.

[50] H.Varol, 2009, s.158

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE RADYO, TELEVİZYON YAYINCILIĞI

Yeni iletişim teknolojileri kavramı, radyo ve televizyon yayıncılığı alanında kullanılan teknolojiler dahil iletişim alanındaki bütün teknolojileri kapsayan bir kavram olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle iletişim teknolojileri, iletim (transmission), telekomünikasyon (telecommunication), iletişim (communication), enformasyon (information), yayın (broadcasting), yayın (publishing), görsel-işitsel (audiovisual) ve basım (printing) kelimeleri ile ilgili bütün teknolojileri içermektedir.

Son yıllarda iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerin etkisiyle radyo ve televizyon yayıncılığında içerik zenginleşmiş, ses ve görüntünün yanına başka veriler de eklenmiş, daha da önemlisi yayın içeriğinin izleyiciye iletimi ve bu iletimde kullanılan fiziksel alt yapının (uydu, kablo, karasal ortamın) kullanım şekli değişmiştir.

4.1. YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNDEN BAZILARI

4.1.1. DVB-T (Sayısal Karasal Yayıncılık)

DVB-T (Digital Video Broadcasting – Terrestrial / Sayısal Karasal Yayıncılık), mevcut vericilerden analog olarak yapılan televizyon yayınlarının sayısal (dijital) olarak yapılmasıdır. Günümüzde kullanılan çatı antenleri analog yayınları almaktadır. Antenler tarafından alınan analog sinyaller yükseltici yardımı ile güçlendirildikten sonra televizyon tarafından alınan güçlü sinyaller görüntü ve sese dönüştürülür. Analog yayının dezavantajı bir frekansta sadece bir televizyon kanalının yayın yapmasıdır. Analog yayında verici merkezinden uzaklaştıkça görüntü

kalitesi düşük ve sinyaller zayıf olduğu için yayınların her an gitme olasılığı vardır. Analog yayında, vericilerin konumları iyi ayarlanmazsa kanal çakışmaları da görülmektedir.

DVB-T yayında görüntü ve ses kalitesi analog yayına göre oldukça yüksektir. DVB-T sayesinde tek frekans bandı üzerinden, kullanılan teknolojiye göre 4 ve daha fazla farklı kanalın yayın yapması mümkündür. TV kanallarının birbirine karışması ve gölgelenme DVB-T sayesinde sona ermiştir. Ayrıca DVB-T, interaktif hizmetleri kullanma imkanı da sağlamaktadır.

Sayısal karasal yayını izlemek için günümüzde kullanılan çatı antenleri ve televizyon üstü antenlerden vazgeçilmesi gerekmektedir. Eğer kullanılan televizyon, sayısal yayını desteklemiyorsa, son kullanıcıların "set üstü kutusu" (set-top-box) kullanarak sayısal karasal yayınları izlemeleri mümkündür.

Türkiye, sayısal karasal yayına geçişle ilgili 6112 sayılı yasa ile kesin bir yol haritası belirlemiştir. Yeni yasaya göre RTÜK, radyo ve televizyon alanında frekans planlamasını bir yıl içinde yani 2012 Mart ayına kadar yapacaktır. En geç iki yıl içinde yani Mart 2013’ e kadar da karasal televizyon frekans ihalesinin yapılması gerekmektedir. Mart 2015’ e kadar da analog karasal televizyon yayınları Türkiye genelinde sonlandırılacaktır. Sayısal yayına kesintisiz geçiş için iki yıl analog-sayısal paralel yayın dönemi (2013-2015) öngörülmüştür. Karasal radyo yayınları için sıralama ihalesi ise analog televizyon yayınlarının kapatılmasının ardından altı ay içinde yani 2015 sonbaharına kadar yapılmış olacaktır.

4.1.2. HDTV (Yüksek Çözünürlüklü Televizyon)

Sayısal teknolojinin ilerlemesiyle birlikte yüksek bir çözünürlük ve bit oranını sunan HD (Yüksek Çözünürlüklü) teknolojisi geliştirilmiştir. Bu teknolojinin yayın standardının üzerine oturduğu, görüntü kodlama teknikleri ve gösterim ortamları ile High Definition Television (Yüksek Çözünürlüklü Televizyon)

geliştirilmiştir. HDTV' nin en önemli özelliği geleneksel TV yayın standartlarından daha yüksek çözünürlük sağlayan bir yayın standardı olmasıdır.

4.1.3. İnternet Televizyonu (Web TV)

İnternet televizyonu, internet (web) ara yüzü kullanılarak video içerikli görüntülere ulaşılmasıdır. İnternet TV (Web TV), televizyon yayınlarının bilgisayardan kısıtlamasız bir biçimde izlenmesine olanak sağlamaktadır. Televizyon ve internet teknolojisinin yakınsaması ve internetin çağın vazgeçilmezleri arasında yerini almasıyla internet TV, günlük hayatın bir parçası haline gelmiştir.

Bilgisayarların televizyon olarak kullanımına izin veren teknolojilerin gelişimiyle birlikte televizyonlardan yapılan tüm yayıncılık, internet üzerinden kurulan bir site üzerinden yapılmaktadır. Her gün çeşitli gazetelerin, arama motorlarının, video paylaşım sitelerinin sunduğu görüntüler Web TV örnekleridir. Artık uluslararası ve ulusal radyo ve televizyon kanallarının yanı sıra yerel ve bölgesel radyo ve televizyonların dahi internet sitelerinde radyo ve televizyon yayınına ya da programların tekrarlarına ulaşılabilmektedir.

4.1.4. IPTV

IPTV (Internet Protocol Television), televizyon veya görüntü sinyallerinin kablo, uydu veya havadan hedef kitleye iletimi yerine geniş bant internet (kablo internet/DSL) kullanıcılarına internet protokolü (IP) üzerinden dağıtılmasıdır. İnternet protokolü ile bir noktadan çok noktaya yapılan yüksek hızlı, korunaklı, yeterli servis ve deneyim kalitesine sahip kablolu yayın iletimidir.[51] Diğer bir ifade ile şifreli, şifresiz TV kanallarının ve depolanan video içeriklerinin, IP paketlerine dönüştürülerek geniş bant erişim teknolojileri üzerinden iletilmesidir. Bu sistem genel olarak geniş bant işletmecisi tarafından sağlanan internet bağlantısına paralel olarak aynı altyapı üzerinde tahsis edilen bir bant genişliğiyle sağlanır. IPTV teknolojisi hem canlı televizyon yayını, hem de banttan yayını, VoD (Video On

[51] Taha Yücel (Röportaj, 26.02.2009), http://www.turk.internet.com/portal/yazigoster.php?yaziid=23248 (17.04.2010)

Demand) içermektedir. Bu yayınlar, geniş bant internet bağlantısı sayesinde servis noktalarında, televizyona bağlı bir set üstü alıcı cihaz ya da bilgisayar ile izlenebilmektedir.

IPTV platformu, TV yayını, isteğe bağlı içerik yayını (VoD, MoD), kişisel içerik kaydı (nPVR), canlı yayını durdurma (PLTV), gecikmeli yayın izleme (TSTV, Catch-up TV, TVoD), izle-öde (PPV), interaktif servisler, internet ve görüntülü iletişim (Video Konferans, Video Phone) gibi hizmetlerle kullanıcıya çok çeşitli seçenekler sunar. Burada dikkat edilmesi gereken nokta IPTV ile internet TV kavramlarının birbirinden farklılığıdır. Uluslararası Telekomünikasyon Birliği ITU'nun yaptığı tanımda da IPTV, internet TV'den ayrışmaktadır.[52]

IPTV' ye yayıncılar açısından bakıldığında IPTV bir TV ekranı vasıtasıyla sayısal televizyon kanallarını evdeki kullanıcıya dağıtmak için yeni bir platformdur. Bu platform, uydu, kablo ve karasal sistemler ile etkin bir rekabet potansiyeline sahiptir.

Telekom sektörü açısından IPTV ise cazip ve dinamik bir medya pazarında kendine yer bulmuş yeni bir fırsat ile eş anlamlıdır. IPTV tümüyle devreye girdiğinde hem insanların televizyon izleme alışkanlıkları değişecek hem de TV'ler sadece kanalların seyredildiği cihazlar olmaktan çıkacaktır.[53]

4.1.5. Üçüncü Nesil (3G) Teknolojiler

Sürekli gelişim içerisinde olan telekomünikasyon sektöründe, mobil şebekeler üzerinden sadece ses hizmetleri değil, aynı zamanda geniş bant veri hizmetleri de rahatlıkla sunulabilir hale gelmiştir. 1.Nesil (1G) olarak ifade edilen analog sistemlerin sadece ses temelli hizmetler sunabilmesi, hizmet kalitesinde

[52] Taha Yücel (Röportaj, 26.02.2009), http://www.turk.internet.com/portal/yazigoster.php?yaziid=23248 (17.04.2010)
[53] Ertuğrul Acar, *Türkiye'de IP TV*, İnternet Temelli Televizyon Teknolojileri Derneği, s.2 http://iptv.org.tr/iptv/wp-content/uploads/2011/03/IP-TV_Mart_2011-2-2.pdf

sıkıntılar yaşanması, küreselleşememesi ve bu teknolojilerin hizmet çeşitliliğini sağlayamaması sebebi ve sayısal teknolojinin gelişimi ve üstünlüklerinin anlaşılmasıyla, 1G sistemleri zamanla kullanımdan kaldırarak, 2.Nesil (2G) sistemlerine geçişler başlamıştır. Ancak, kısa bir süre sonra, 2G teknolojisi ile sesin yanında oldukça düşük hızlarda da olsa yapılan veri iletimi, talepler karşısında yetersiz kalmıştır. Bu durum yeni bir kuşağın ortaya çıkmasında itici güç oluşturmuştur. Dolayısıyla mobil şebekelerde sesin yanında hızlı veri iletimini teknik imkanlar dahilinde geliştirme çalışmaları başlatılmıştır. Bunun sonucu olarakta 2,5.Nesil (2,5N) diye tabir edilen temeli 2G şebekelerindeki veri iletim hızını artırmaya yönelik olan teknolojiler geliştirilmiştir.[54]

Çağımızın vazgeçilmezleri arasında yer alan mobil iletişim, günümüzde mobil geniş bant kavramıyla yeni bir boyut kazanmakta olup mobil şebekeler üzerinden geniş bant hizmetleri alabilmek de zaruri bir ihtiyaç haline gelmektedir. Mobil kullanıma olan bağımlılık arttıkça, bu şebekeler üzerinde sunulan katma değerli hizmetler de hızla çeşitlenmekte ve geniş bant ihtiyacı da beraberinde artmaktadır. Bu artışla birlikte 2,5N sistemleri de bazı kullanıcı kesimlerinin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmıştır. Bu sebeple teknoloji üreticileri yeni bir kuşak olan ve hem ses hem de hızlı veri iletimine imkan sağlayan Üçüncü Nesil (3G) geniş bant teknolojisini geliştirmişlerdir.[55]

Üçüncü Nesil (3G) teknolojide sayısal ses, paket tabanlı veri, görüntü ve çoğul ortam uygulamaları, farklı hareketlilik ortamlarında 144 kbps'den 2 Mbps'ye kadar hızlarda sunulabilmektedir. 3G tanımlamaları daha çok veri iletim hızı ile gündeme gelmektedir. ITU (Uluslararası Telekomünikasyon Birliği) hıza ilişkin belirlemelerin yanında, hem karasal hem de uydu sistemlerini kullanabilen, 2G ve sabit sistemlerle uyumlu çalışabilen ve bunun yanında evrensel dolaşım, daha kaliteli hizmet sağlama, devre ve paket anahtarlamalı veri iletimini destekleme gibi bazı teknik özellikleri karşılayabilen sistemleri 3G olarak kabul etmiştir.[56]

[54] http://www.elektronikmagazin.com/page.php?id=276 (05.09.2010)
[55] a.g.e (05.09.2010)
[56] a.g.e (10.10.2010)

3G teknolojisinin getirdiği imkanlara bakacak olursak nelerin daha hızla değiştiğini ve nelerin değişeceğini görme imkanına sahip olabiliriz. 3G ile mesajlaşma, internet erişimi ve yüksek hızda çoklu haberleşme desteği sağlanacak, konumlandırma hizmetleri yapılabilecek, gelişmiş güvenlik yöntemleri sayesinde mobil ticarete ortam sağlanacak, medya haberciliği açısından çekilen video görüntülerinin en hızlı bir şekilde haber merkezine yerleştirilmesi imkanı verilecek, hızlı internet ile filmler ve videolar daha hızlı indirilecek, görüntülü konuşma yapılabilecek ve mobil TV izlenebilecektir. Radyo ve televizyon teknolojisindeki yaşanan bu değişimlerle birlikte aslında daha önceden birlikte sunulan radyo hizmetine ilave olarak televizyon teknolojisi de mobil olarak sunulabilecek, sanal toplantılar yapılması mümkün olacaktır. Bunun yanı sıra sağlanan ileri teknoloji ile hızlı aktarımlar yapılabilecek, bu da yeni iş modellerini ortaya çıkaracaktır. [57]

4.2. SAYISAL DEVRİM

Bilgi toplumunun mihenk taşı olan yeni sayısal teknolojilerin ortaya çıkışı ile birlikte yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönem Avrupa'da gelecek yıllarda medya dünyasında devrime sebep olacak, kamu ve özel iletişim yapılarını kökünden değiştirecektir.[58] Bu noktada sayısallaşmanın sadece analog üretim ve dağıtım teknolojisinin, sayısalla yer değiştirmesinin ötesinde bir şey olduğu bilinmelidir. Çünkü sayısal teknoloji bilginin bütün iletişim ortamlarında (televizyon, radyo, basın, telekomünikasyon,vs.) iletilmesini, saklanmasını ve yeniden üretilmesini sağlayacak bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır.[59] Mesela sayısallaşma radyo ve televizyon programlarının üretiminin iş akışını değiştirecektir.

Sayısal teknoloji, bireylerden oluşan izleyicilere kişisel olarak tercih yapmada yeni özgürlükler getirme potansiyeline sahiptir. Çünkü halen Avrupa'da ve dünyada, telekomünikasyon operatörleri kendi şebekeleri üzerinden görsel-işitsel programlarını iletmenin yanı sıra internet erişiminde de başrol oynamaktadırlar.

[57] www.bilgicagi.com (10.10.2010)
[58] İ. Erentürk, 2007, s.11
[59] Jale Uzunboy, Karasal Kablosuz İnteraktif Multimedya Uygulamalarına Yönelik Çözümler, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), 2003, s.1

Yine, yayıncılar da kendi şebekeleri üzerinden data hizmeti sağlamakta olup, bu hizmetler radyo ve televizyon yayınlarının sayısal iletimi ve interaktif hizmetlerin de ilavesiyle önümüzdeki yıllarda daha da gelişmiş olacaktır. Kablo operatörleri ise, geleneksel olarak yaptıkları televizyon programı aktarmanın yanı sıra telefon ve yüksek hızlı internet erişimi dahil geniş bir yelpazede telekomünikasyon hizmetlerini sunmaktadırlar.[60]

Sayısal devrimin radyo ve televizyon yayıncılığındaki en önemli sonuçlarından biri sayısal televizyona geçiş olmuştur. Çünkü sayısal televizyon yayıncılığının analog televizyon yayıncılığına göre avantajları vardır. Bunları;

- Sayısal karasal televizyon yayıncılığında analog yayın için kullanılan bant genişliğinden 4-6 sayısal yayının gönderilebilmesi,
- Sayısal uydu yayıncılığında, analog yayın için kullanılan band genişliği ile bir uydudan 6-9 arası sayısal yayın gönderilmesi,
- Analogdan daha üstün görüntü kalitesi,
- Analog yayında kapsanan aynı alanın, sayısal yayında daha düşük güçlü verici ile kapsanabilmesi ve dolayısıyla enerji tasarrufu sağlanması,
- Programla birlikte veya programdan bağımsız veri iletiminin sağlanması,
- Etkileşimli televizyon yayıncılığına imkan tanınması,
- Karasal yayıncılıkta ülke çapında tek frekans ağı kurularak, frekans spektrumunun etkin bir şekilde kullanılması,
- Sabit, portatif veya mobil alıcılarla kesintisiz ve kaliteli yayın alınabilmesi[61] olarak sayabiliriz.

4.2.1. Sayısal Yakınsama

Çeşitli teknolojik, ekonomik ve toplumsal gelişmeler sonucu kitle iletişimi, telekomünikasyon olarak da tanımlanan iki nokta arasındaki iletişim, veri iletişimi

[60] J.Uzunboy, 2003, s.5
[61] Mehmet Erarslan, *Genişbant Bilgisayar Ağları Üzerinden Sayısal TV Yayıncılığı*, Muğla Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.31

gibi çeşitli iletişim biçimleri giderek birbirine dönüşmekte ve aralarındaki farklılık yok olmaktadır. Bu sürece yakınsama veya yöneşme (convergence) denmektedir. Yakınsama kavramı çeşitli kurumlar ve kişiler tarafından farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Örneğin ITU (International Telecommunication Union) yakınsamayı, "geçmişte ayrı teknoloji, piyasa ya da politikalarla tanımlanmış endüstri yapılarını bir araya getiren (entegre eden) teknolojik, hukuki, pazara ilişkin ya da düzenleyici kapasite" olarak tanımlamakta ve yakınsamanın; geleneksel olarak ülke sathında kontrol edilebilen birçok hizmet ve bilgi kaynağının dünya genelinde sunulabilmesini mümkün kılması dolayısıyla, önemli uluslararası bir bileşeni de ihtiva ettiğine dikkat çekmektedir.[62] OECD'ye göre yakınsama, "geleneksel dikey silo mimarisinden, diğer bir ifadeyle her bir hizmetin belirli bir şebeke (mobil, sabit, kablo TV, IP) üzerinden verildiği bir yapıdan, tüm iletişim hizmetlerinin çeşitli şebekeler üzerinden kopukluk olmadan ve birçok platform üzerinden interaktif bir şekilde verilmesine doğru geçiş" tir.[63] Fransman ise yakınsamayı "telekomünikasyon, bilgisayar ve medya arasındaki sınırların bulanıklaşması" olarak tanımlamıştır.[64] Ayrıca yakınsama, sonunda birleşmek, buluşmak üzere farklı yönlerden bir araya gelmek olarak tanımlanmaktadır. Telekomünikasyon, bilgi teknolojileri ve yayıncılık sektörleri bağlamında ise yakınsama, söz konusu sektörlerin arasındaki geleneksel sınırların azalması olarak en geniş anlamda tanımlanmaktadır.[65]

Yakınsamanın tipik örneklerinden biri, ülkemizde uydu üzerinde başlayan sayısal televizyon yayıncılığıdır (Digiturk, Stardigital). Bu yayıncılıkta geleneksel radyo ve televizyon yayınlarını izlemek mümkündür. Bunun dışında, önerilen bir paketin içinden istediğiniz içeriği izleyerek bunun için ödeme yapmanız mümkündür. Ayrıca elektronik-posta göndermek/almak, çeşitli bilgi bankalarına bağlanmak, uzaktan bankacılık işlerini halletmek ve uzaktan alışveriş yapmak da mümkündür.[66] Yine 2001 yılında yakınsama vizyonuyla gerçekleşen ve oldukça dikkat çeken birleşmelerden birisi de dünyanın en büyük internet servis sağlayıcı şirketi olan AOL

[62] ITU, Trends in Telecommunication Reform: Convergence and Regulation, ITU, 1999, s.2
[63]OECD, Convergence And Next Generation Networks, Ministerial Background Report, DSTI/ICCP/CISP(2007)2/FINAL, 2007
[64] a,g,e, s.15
[65] S.Yeşil, 2007, s. 4
[66] E.Koca, 2009, s.3

(American Online) ile kablo TV işletmecisi ve içerik sağlayıcı olan Time Warner şirketi arasındaki birleşme olmuştur.[67]

Son kullanıcılar açısından bakıldığında yakınsama, tüketicilere erişmek için mevcut olan platform seçeneklerini arttırmakta, dolayısıyla erişimle ilgili darboğazları azaltmaktadır. Ayrıca, yakınsama sayesinde kullanıcılara daha geniş yelpazede ikame edilebilir hizmetler sunulmakta, böylece kullanıcıların ihtiyaçları daha iyi karşılanabilmektedir. Örneğin aynı içeriğe uydu, genişbant şebekeler ya da kablo TV şebekeleri ile erişilebilmektedir.

Piyasa açıcından yakınsama, hem altyapılar hem de hizmetler arasında gerçekleşen rekabetçi süreci hızlandırmakta, pazar büyümesini, yeni hizmetlerin oluşturulmasını, yeniliği ve gelişimi tetiklemektedir.

Avrupa ülkeleri için yakınsamanın önemi Avrupa vizyonlarına ve eylem planlarına da yansımıştır.[68] AB tarafından yakınsama konusu, geniş bant iletişim ile birlikte, internetin gelişimi üzerinde büyük etkisi olan ve sosyal ve ekonomik faydalar getiren bir konu olarak değerlendirilmiştir. 3G haberleşme teknolojileri ve interaktif sayısal televizyon, çoklu platformlar üzerinden sunulan hizmetlere erişim için bir kapı olarak görülmüş ve teknolojik yakınsama ile tüm vatandaşların bilgi toplumuna erişimi için yeni fırsatların sağlanacağı belirtilmiştir. Bu öngörüler de yakınsamaya verilen önemi göstermektedir.

Sonuç olarak yakınsama, hizmet sağlayıcıların gelişen teknolojiye bağlı olarak benimsediği yeni teknoloji ve iş modellerinin bir sonucu ve piyasada oluşturulan talebin yön verdiği bir süreçtir. Radyo ve televizyon yayıncılığı açısından yakınsama, telekomünikasyon, yayıncılık ve bilişim sektörleri arasındaki teknik ve düzenleyici sınırların bulanıklaşması ya da belirsizleşmesi olarak tanımlanabilir.

[67] S.Yeşil, 2007, s.25
[68] Seda Akçam, "Avrupa Birliğinde Bilgi Toplumuna Geçiş Çalışmaları", TOBB-ETU, 2006, s.6

4.2.2. Sayısal Bölünme

Teknolojinin hızlı gelişimi kişileri, kurumları buna bağlı olarak da kültürleri etkileyerek bunlar üzerinde olumlu ya da olumsuz birtakım etkiler meydana getirmiştir. Buradaki olumsuz yöndeki etkiler de "sayısal bölünme"/"sayısal uçurum" kavramlarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Sayısal bölünme (Digital Divide), zengin ve güçlü bireyler ile fakir ve güçsüz bireyler arasındaki teknoloji kullanımında ortaya çıkan eşitsizliktir. Bir ülkede değişik coğrafi bölgelerde sosyal ve ekonomik koşullar bakımından değişiklikler gösteren bireyler bulunabilmektedir. Bu kişiler arasında radyo-televizyon yayınlarına ve haberleşme teknolojilerine erişim olanağı ile internet kullanım amaçları arasında farklılıklar da olmaktadır. Teknolojik gelişimden eşit ölçüde yararlanamayan birey, topluluk, bölge ve ülkelerle, faydalanabilenler arasındaki farkı vurgulayan bu kavram ilk kez ABD'de Ulusal İletişim ve Bilişim Danışmanlığı görevinde bulunan Larry Irving [69] tarafından kullanılmıştır.

Keniston'a göre sayısal bölünme üç farklı bölünmenin birleşiminden oluşmuştur. Bu yaklaşımlar;

- Birinci bölünme, küreselleşen dünyada endüstrileşmiş ya da gelişmekte olan bütün devletlerde var olan zengin, eğitimli ve güçlü olanlarla olmayanlar arasındaki ayrımdır. Örneğin ABD'de yüksek gelirli ve eğitimli olanlarla düşük gelirli ve az eğitimli olanlar arasında bilgisayar sahipliği ve internet erişimi gibi konularda belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Birinci bölünmenin görsel işitsel iletişimdeki etkisi ise internet üzerinden yayın yapma olanaklarının gelişmesinden bireyler faydalanamamaktadırlar. Çünkü WebTV ve IPTV gibi yayınlardan yararlanma imkanları yüksek gelir ile doğru orantılı olmaktadır. Türkiye uygulanan sınırlı veri indirme (download) paketlerini tercih etmek zorunda kalan büyük

[69] Ayşenur Akyazı, *Bilgi Toplumunda Digital Bölünme ve Yeni Medya kavramlarının Digital Bölünmeye Etkisi*, Marmara Üniversitesi İletişim, Yüksek Lisans Tezi, 2007, s.53

çoğunlukta buna örnek olarak verilebilir. Çünkü internet bağlantı tarifelerinde sınırlı veri indirimi ile sınırsız veri indirme arasında ciddi fiyat farkları bulunmaktadır.

- İkinci bölünme; daha az dikkat çeken alanlardır. Bunlar lisan ve kültür alanlarındadır. Dünyada birçok ülke İngilizce ya da bir diğer Batı Avrupa dilini konuşabilenler ile konuşamayanlar arasında bölünmüştür. Farklı kültürlere sahip olanlar, göçmenler, ya da yaşadıkları ülkenin dilini bilmeyenler eğitimde ve iş hayatında başarılı olamamaktadırlar. Kıta Avrupa'sında, Fransa'da 2007 yılında Paris'te Kuzey Avrupa göçmelerinin yaşadığı mahallelerde çıkan karışıkların temellinde lisan, özellikle de kültür farklılığı bulunmaktadır.
- Üçüncü bölünme ise; ilk ikisinden sonra kaçınılmaz olarak ortaya çıkan zengin ve fakir ülkeler arasındaki genişleyen uçurumdur. 1999 Birleşmiş Milletler İnsani Gelişme Raporu, büyük ölçüde kuzeyli zengin ülkelerle güneyli fakir ülkeler arasındaki açığa işaret etmektedir. Ülkeler arasındaki sayısal bölünmenin artmasının nedenleri açıktır. Eğer bilgi ve iletişim teknolojilerine kapsamlı erişim bir ulusa avantaj sağlıyorsa, erişim seviyesinde gecikme diğer ulus için dezavantaj oluşturur ve açığın büyümesine neden olur.[70]

Radyo ve televizyon araçlarındaki gelişmelerin tetiklemesi toplumların, diğer toplumların yaşam tarzlarından, hayata bakışlarından ve tüketim davranışlarından kolayca haberdar olmalarını sağlamıştır. Bu haberdar oluş birçok az gelişmiş toplumun ekonomik gücü yetmese de böyle bir sosyal yaşantıya, toplumsal gelişmişliğe özlem duymasına sebebiyet vermiştir. Dünyanın birçok yerinde özel radyo ve televizyonlar, tüketime dayalı hayat tarzını özenilecek bir durummuş gibi sunmaktadırlar. Dolayısıyla böyle bir kültüre karşı olumlu bir tavrın gelişmesine ve benzer yaşam tarzlarının arzu edilir hale gelmesine yol açmaktadırlar.

Ülkeler arasında görülen bu etkileme aynı ülkenin değişik bölgeleri arasında veya kentleri ile kırsal kesimleri arasında da olabilmektedir. Örneğin, İstanbul'da ki yaşam tarzı Anadolu'nun herhangi bir köyündeki yaşam tarzından farklıdır. Ancak bu köylerde yaşayan bireyler radyo ve televizyon kanalları sayesinde İstanbul'daki yaşam tarzından haberdar olabilmektedirler.

[70] http://www.mit.edu/people/kken/PAPERS/Intro_Sage.html (15.09.2010)

4.3. YENİ TEKNOLOJİLERİN İZLEYİCİ/DİNLEYİCİYE SUNDUĞU İMKANLAR

1980'den sonra kablo ve uydu, 1990'dan sonrada internet iletim şebekelerinin ve alt yapılarının gelişimi görsel-işitsel yayıncılık endüstrisinin yapısında ve işleyişinde büyük değişikliklere neden olmuştur. Bu dönemde nitelik ve nicelik olarak radyo ve televizyon yayıncılığı alanında büyük değişim meydana gelmiştir.

Önceleri radyo dinlemek, televizyon izlemek, internet kullanmak için ayrı ayrı teknolojik alt yapılar kullanılırken artık Tablo-2 de de gösterildiği gibi aynı alt yapı üzerinden birçok hizmet eş zamanlı ve etkileşimli olarak verilebilmektedir.

Tablo 2 Yeni Teknolojilerin Sunduğu Olanaklar

	IPTV	Kablo TV	Uydu TV	Internet Video
Kanal Seçimi	Var	Var	Var	Yok. Kısa içerikler
Kesintisiz Yayın	Var	Var	Var	Yok
VoD	Var	Var	Yok	Var
Görüntü Formatı	Tek	Tek	Tek	Birden fazla
Kapalı Ağ	Var	Var	Var	Yok
Dağıtım Yöntemi	IP	Kablo	Uydu	IP
STB	Var	Var	Var	Yok
EPG	Var	Var	Var	Yok
TV	Var	Var	Var	Yok. Bilgisayar
Abonelik	Var	Var	Var	Yok
Alakart Kanallar	Var	Yok	Yok	Yok
Etkileşim, İnteraktif	Var	Var	Yok	Var

Yayıncıların sayısını kısıtlayan bir faktör olan spektrumun önemi IPTV, Kablo TV, Uydu TV gibi yeni iletim yöntemlerinin gelişmesi nedeniyle büyük oranda azalmıştır. Karasal yayıncılar ve farklı iletim şebekeleri kullanan yayıncılar arasında rekabet gelişmiş, izleyiciler için hizmet çeşitleri ve kanal seçenekleri artmıştır. Aynı şekilde abonelik sistemi ya da ödemeli televizyon (payTV) sistemi yayıncılar için yeni bir gelir kaynağı haline gelmiştir. İzleyici için yayınlanan programların kalitesinin artmasına neden olmuştur. Sayısallaşma ile şebekelerin ve

uç birim cihazlarının çoklu uygulamaları desteklemesi ve kullanıcıların istekleri ve ihtiyaçlarına göre hizmetlerin şekillendirilebilmesi mümkün olmuştur. Sayısallaşmanın yayıncılık üzerindeki dolaylı etkisi klasik yayıncılık ile rekabet eden yeni hizmetlerin gelişmesine imkan sağlamıştır.

İnternetin yaygınlaşması ve erişim hızının gün geçtikçe artması ile ortaya çıkan farklı kullanım alanları sonucunda, internet kullanıcıları aynı zamanda birer radyo dinleyicisi ve televizyon izleyicisi haline gelmişlerdir.[71] İnternet, IPTV ve KabloTV ile beraber izleyicilerin televizyon üzerinden istediği zaman, istedikleri içeriği seçip izleyebilmelerine imkanı veren Video On Demand Hizmetine sahiptir. Ancak IPTV'de aynı altyapı üzerinden VoD servisinin verilmesinin bir zorluğu, her istek yapan aboneye, sunucu ile kullanıcı arasında bir bant genişliği tahsis etme gereksinimidir.[72] Bir Video On Demand izleyicisi seyrettiği videoyu sanki kendi video cihazından seyrediyormuş gibi ileri geri dondurma gibi fonksiyonları yapabilmektedir.

Tablo-2'de gösterilen bir diğer öğede yukarda da bahsedilen VoD (Video on Demand)' dir. İnternet dünyası tamamen "isteğe bağlı"(on Demand) içerik dağıtımına dayanmaktadır. Dünyada pek çok evde "youtube" izleme süresi TV izleme süresini geçmiş olması bundan kaynaklanmaktadır. Başarısı da "on demand" modelin ne kadar önemli olduğunun ispatıdır. [73]

Tablo-2' de, EPG (Elektronik Program Rehberi), televizyon programlarına, radyo programlarına ve yazılı basına sayısal(dijital) yolla ulaşılmasını sağlamaktadır. EPG sayesinde radyo ve televizyonlarda gelecek program ve yayındaki program bilgileri öğrenebilmektedir. Program hakkında program başlığı, yayın saati ve yayın süresi öğrenilebilmektedir. Ayrıca programlar hakkında kısa ön bilgi ve resim gösterme imkanı sunmaktadır.

---

[71] Özgür Daldan, *Global IPTV Pazarı*, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme, Yüksek Lisans Tezi, 2009, s.1
[72] E.Koca, 2009, s.55
[73] Cenk Serdar,"Geleceğin İletişim Araçları ve IPTV" ,*Bireysel Eksenli İnteraktif Yayıncılık IPTV*, RTÜK Yayını, 2008, s.202

Günümüzde alıcı ile tümleşik "kişisel sayısal video kaydedicilerin (PVR)[74] " kullanımıyla birlikte izleyici, kanallardaki yayın akışının sınırlamalarını ortadan kaldırmak için daha yeni ve iyi imkanlara sahip olacaktır. Çünkü kullanıcı program yayınını istediği zaman izleyebilecektir. Geri dönüş kanalının ortaya çıkmasıyla birlikte gelen etkileşimli (enteraktif) hizmetler, internetten de bilinen talebe dayalı kullanımın yolunu açmakta ve bu da kullanıcıya, kitle iletişim araçlarıyla (radyo ve televizyon) elinden alınan ne istediğini seçme hakkını ve gücünü, ona tekrardan geri vermektedir. Bu, ona doğrudan kişiler arası iletişim imkanı sağlayan tamamen yeni bir iletişim imkanı da sunmaktadır.

Bireyler artık sadece radyo dinleyip televizyon izlemekle kalmayacak, aynı zamanda başta iletişim olmak üzere birçok işlerini de etkileşimli olarak radyo ve televizyon alt yapısı üzerinden yapabileceklerdir. Tablo-2'de de gösterilen bu etkileşimli işlerden bazıları;

- TV üzerinden e-posta ve chat,
- TV üzerinden anında mesajlaşma (instant messaging),
- TV üzerinden kısa mesaj (SMS),
- TV üzerinden e-ticaret,
- TV üzerinden kişiselleştirilmiş reklam,
- TV üzerinden çevirim içi oylama,
- TV üzerinden görüntülü ve sesli iletişim (Video konferans) dir.[75]

[74] Özgür Coşar, "Yeni Yayın Teknolojileri: Etkileşimli Televizyon (iTV) IPTV İsteğe Bağlı Video (Video on Demand)", TRT Araştırma ve İmalat Dairesi, 2006, s.29
[75] Cebrail Taşkın, "IPTV Mimarisi ve Servisler",Bireysel Eksenli İnteraktif Yayıncılık IPTV, RTÜK Yayını, 2008, s.60

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞI ALANINDAKİ HUKUKİ DÜZENLEMELER

Radyo ve televizyon yayıncılığının devlet tekelinde olduğu dönemde hukuki düzenlemeler; yayıncı kuruluşların idari, mali ve teknik yapılarını, kamu yayıncılığı görevini yerine getirirken içerik açısından uymaları gereken kuralları kapsamaktaydı.

Teknolojik gelişmeler ve sosyo-ekonomik değişimin zorlaması sonucu radyo ve televizyon yayıncılığı özel sektöre açılmıştır. Bu durum yeni hukuksal düzenlemeleri gündeme getirmiştir. Ayrıca yayıncılığın toplumsal etkisi, kullanılan frekans spektrumunun sınırlı kamu kaynağı olması gibi yayıncılık sektörünü diğer sektörlerden ayıran hususlar göz önünde bulundurularak bu alan hem ulusal hem de uluslararası yasa, sözleşme ve direktiflerle özel olarak düzenlenmiştir.

Teknolojinin sürekli olarak gelişmesinin bir sonucu olarak yeni yayıncılık yöntemlerinin ortaya çıkması, buna bağlı olarak yayınların kapsama alanlarının genişlemesi, uydu üzerinden, internet ortamından yapılan yayınların ülke sınırlarının dışına çıkması Avrupa Görsel-işitsel Medya Hizmetleri Yönergesi gibi uluslararası yeni düzenlemeleri gündeme getirmiştir. Ulusal ve uluslararası düzenlemeler bu alandaki teknolojik gelişmelere, içerikteki değişimlere ve sektördeki yapısal değişiklik yapma gereklerine bağlı olarak sürekli olarak yenilenmekte ve geliştirilmektedir. Bu yönüyle radyo ve televizyon yayıncılığı alanı kendine has özellikler taşımaktadır. Dolayısıyla dinamik ve canlı bir yapıya sahip olan bu alandaki düzenlemeler diğer birçok alana göre çok kısa zaman aralıklarıyla yenilenmekte ve güncellenmektedir.

Radyo ve televizyon yayıncılığı sektöründeki temel hukuki düzenleme alanlarının ana başlıkları;

- Yayıncı kuruluşların idari ve mali yapıları ile ilgili düzenlemeler,
- Düzenleyici, denetleyici kamu otoritelerinin yapıları görevleri ve yetkileriyle ilgili düzenlemeler,
- Yayıncı kuruluşlara lisans verilme şart ve yöntemleri ile ilgili düzenlemeler,
- Yayıncılık alanında yoğunlaşmanın (tekelleşmenin) önlenmesine yönelik düzenlemeler,
- Teknik alt yapı, bu alt yapının tahsisi ve işletilmesine yönelik düzenlemeler,
- İçerikle ilgili yayın ilkeleri, içerik denetimi ve yayın ilkelerine uymayan kuruluşlara uygulanacak müeyyideler ile ilgili düzenlemeler,
- Sınır ötesi yayınlarla ilgili uluslararası anlaşmalar,

olarak sıralanabilir.

5.1. RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA SAHİPLİK

1980'lere kadar ABD dışındaki pek çok ülkede sıklıkla radyo ve televizyon yayıncılığında devlet tekeli görülmüştür. Bu tekelin yıkılmasında siyasal değişimlerin yanında uydu ve internet teknolojilerindeki gelişmeler etkili olmuştur. Siyasi alandaki değişim temelini ise soğuk savaşın bitişi oluşturmuştur. Yayıncılık sektöründe baştan beri ABD'de hakim olan özel sektör tabanlı çoğulcu yapı iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte 1990'dan sonra Türkiye dahil birçok ülkede görülmeye başlamıştır.

1990'lardan başlayarak günümüze kadar uzanan süreçte ise iletişim endüstrisinde sayısallaşma, yoğunlaşma ve küreselleşme eğilimleri ön plana çıkmaktadır. Özellikle sayısallaşma, küreselleşme sürecini hızlandırmış aynı zamanda yayıncılık endüstrisindeki yoğunlaşmanın da artmasına neden olmuştur. Yoğunlaşmanın önem kazanması radyo ve televizyon yayıncılığı alanında faaliyet

gösteren medya hizmet sağlayıcılarının sahiplik yapısının düzenlenmesini önemli bir konu haline getirmiştir.

Günümüzde ise medya piyasalarına yönelik sahiplik düzenlemeleri çoğulculuk ve içerik çeşitliliği için belirlenecek hedefler ışığında yoğunlaşma kontrolünün sınırları dikkate alınarak belirlenmelidir. Ayrıca söz konusu düzenlemeler, bu piyasalarda yatırımın ve inovasyonun özendirilmesi ihtiyacını, rekabet hukukunun sınırlarını ve medya piyasalarındaki hızlı değişimi dikkate alabilmelidir. Bu nedenlerle sahiplik düzenlemelerinde kullanılan araçların objektif, takip edilmesi ve denetlenmesinin kolay, serbest piyasa ilkelerinin işlemesine olanak verecek şekilde tüketici tercihleri ile çatışmayan ve dolayısıyla teşebbüslerin organik-içsel başarılarını cezalandırmayan nitelikte olması gerektiği düşünülmektedir. Medya piyasalarına yönelik sahiplik düzenlemeleri belli bir düzeyde çoğulculuğu ve çeşitliliği korumak ile teşebbüslere yatırım ve inovasyon yapmak ve büyümek için teşebbüs ve seçim özgürlüğü sağlamak amaçlarını uzlaştırabilecek şekilde tasarlanmalıdır. Zira bu şekilde, bir medya hizmet sağlayıcı kuruluş, belli bir büyüklüğe erişerek haber toplama ve yayımlama işlerinde ölçek ve alan ekonomilerini genişletmek suretiyle haber maliyetlerini düşürebilme ve uluslararası haberlere erişme olanağı bulacaktır. Bu vesileyle söz konusu kuruluş, daha iyi haber yönetimi yeteneği kazanacak, denizaşırı sermayeye erişimde gelişme sağlayarak medya hizmetlerini daha iyileştirecek ve haber toplama, düzeltme ve yayımlama teknolojilerine erişiminde gelişme gösterebilecektir.[76]

Toplumsal etkisi göz önünde bulundurularak, sahiplik yönünden radyo ve televizyon yayıncılığı sektörü diğer sektörlerden farklı olarak düzenlenmiştir. Bunlar,

- Yayıncı kuruluş olmak için anonim şirket olma şartı,
- Şeffaflığın sağlanmasına yönelik olarak hisselerin nama yazılı olması şartı,
- İmtiyazlı hisse sahibi olunamayacağına ilişkin kısıtlama,
- Derneklerin, vakıfların, siyasi partilerin yayıncı kuruluşlara sahip veya hissedar olamayacaklarına ilişkin kısıtlamalar,

[76] RTÜK Kanun Taslağına İlişkin Rekabet Kurumu Görüşü, 2009, s.8

- Yayıncı kuruluşların yayıncılık, eğitim ve kültür alanlarının dışında faaliyet gösteremeyeceklerine yönelik düzenlemeler olarak özetlenebilir.

Türkiye'de 3984 sayılı Kanunda radyo ve televizyon yayıncısı şirketlerin halka açılması mümkün değilken, 6112 sayılı Kanun ile halka açık hisselerde nama yazılı olma şartı kaldırılarak halka arzın önü açılmıştır.

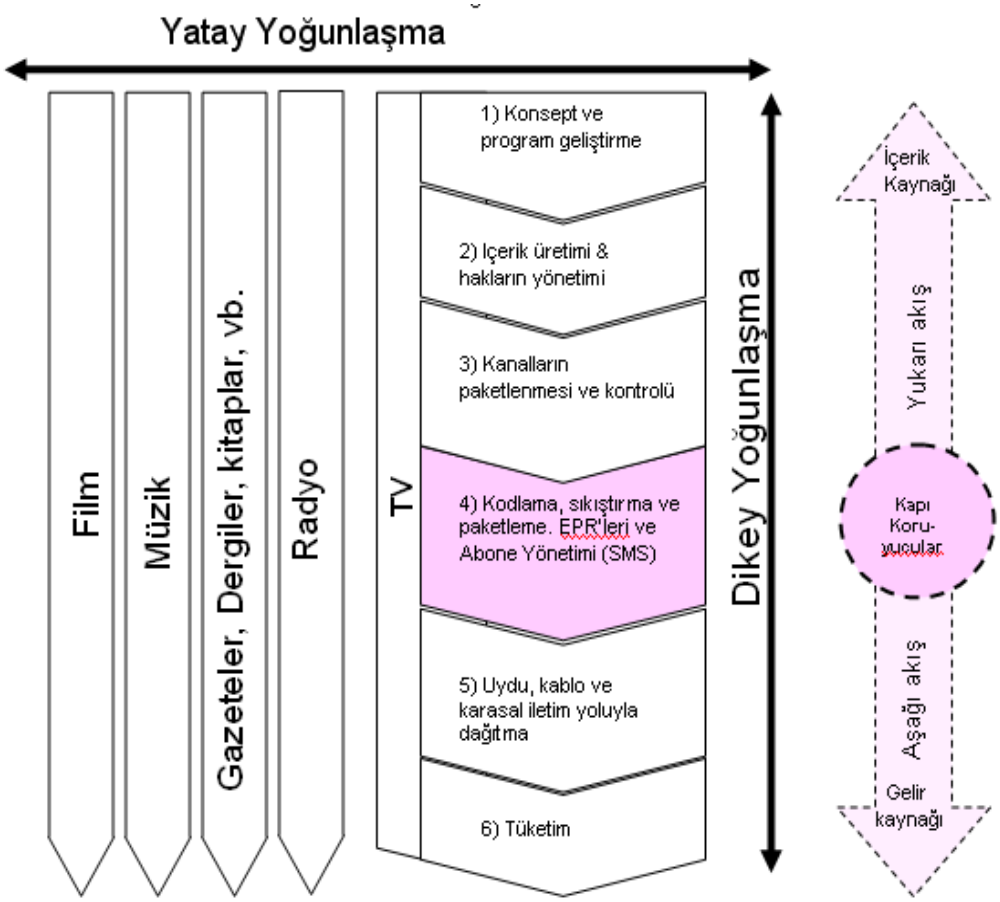
5.1.1. Yoğunlaşma (Tekelleşme)

Yoğunlaşma, az sayıda teşebbüsün toplam satışlar, varlıklar veya istihdam gibi ölçütlere göre ekonomik faaliyetin büyük kısmını elde tutmaları durumudur.[77] Radyo ve televizyon yayıncılığında yoğunlaşma, yatay ve dikey olarak Şekil-4 te ki gibi iki boyutta ele alınmaktadır. Hem yatay hem de dikey yoğunlaşmayı önlemek için birçok ülkede hukuksal düzenlemelerin yapılmasına karşın yoğunlaşma eğilimlerinin önüne tamamen geçilememiştir.

Şekil-4'te gösterildiği üzere yatay yoğunlaşma uluslararası medya pazarındaki ortak gelişimin sadece bir boyutudur. Artık radyo ve televizyon yayıncılığı alanındaki ana aktörler uluslararası faaliyet gösteren küresel şirketlerdir. Bu şirketler aynı anda radyo, televizyon, isteğe bağlı yayın, film, müzik, gazete, dergi, kitap gibi alanların bir kısmında ya da hepsinde birden faaliyet göstermektedir. Aynı zamanda bu küresel şirketler ülke topraklarına ve ülkelerdeki kültürel miras ve yükümlülüklere aldırış etmemekte, hiçbir sınır, ulusal bağ tanımamaktadır.

Bunun kadar önemli olan bir diğer boyut ise radyo ve televizyon yayıncılığının içerik ve konseptlerinin oluşturulması ve geliştirilmesi, üretimden kanal kontrolüne, dağıtımına ve tüketimine kadar olan değer zinciri boyunca oluşan dikey yoğunlaşmadır.

[77] http://www.rekabet.gov.tr/index.php?Sayfa=sozluk_detay&Id=423&Lang=TR (12.11.2010)

Şekil 4 Yayıncılıkta yatay yoğunlaşma ve dikey yoğunlaşma[78]

Özellikle televizyon yayıncılığında konsept ve program geliştirme, içerik üretimi ve hakların yönetimi, kanalların paketlenmesi ve kontrolü, kodlama, sıkıştırma ve paketleme, uydu, kablo ve karasal iletim yoluyla dağıtma ve tüketim faaliyetleri belli şirketlerde toplanmaktadır.

Rupert Murdoch'un News International imparatorluğu bu noktada iyi bilinen bir örnektir. Bu imparatorluk, ABD, İngiltere ve Avustralya'da büyük gazeteler ve yayın evleri dışında, Amerika'nın dördüncü büyük televizyon şebekesi olan Fox'u ve İngiltere'nin doğrudan uydu yayıncılığı hizmeti veren British Sky Broadcasting kuruluşunun çoğunluk hisselerini de elinde tutmaktadır.[79]

[78] İ. Erentürk, 2007, s.9
[79] S.Tepe, 1998, s.26

Türkiye'de ise iletim ortamları açısından yoğunlaşmanın önlenebilmesi için ülkenin tamamını kapsayan ve üzerinden geniş bant hizmetlerin sunulduğu en az iki farklı altyapıya sahip olması ve altyapılar bazında rekabetin sağlanması gerekmektedir. Talebin hacmine göre söz konusu kapsama eşiğinin bazı bölgelerde kablosuz yerel ağ, uydu hizmetleri vb. tamamlayıcı teknolojiler ile sağlanması, özellikle talebin yüksek olduğu bölgelerde ise hanelere kadar uzanan fiber ağlar üzerinden hizmet sunulması gerekebilecektir.[80]

Yoğunlaşma olgusuna yayıncılar (hizmet sağlayıcılar) açısından baktığımızda bu alanda yoğunlaşmanın önlenmesine yönelik olarak yayıncı kuruluşlarda sahip olunabilecek hisse miktarlarına, bir kuruluşun kurabileceği radyo ve/veya televizyon işletme sayısına sınırlama getirilmektedir. Yoğunlaşmanın tespiti de kuruluşun izlenme oranı, ülkenin toplam reklam gelirlerinden aldığı pay gibi kriterler kullanılmaktadır.

Bu nedenle radyo ve televizyon yayıncılığında yoğunlaşmanın önlenmesi de büyük önem taşımaktadır. Radyo ve televizyon yayıncılığında yoğunlaşmanın önlenmesinin amacı, bağımsız ve yansız yayıncılığı sağlamaktır. Çünkü bağımsız ve yansız yayıncılık eşitlikçi, dengeli, doğru ve çoğulcu yayın anlayışının, dolayısıyla kamu hizmeti niteliğinin olmazsa olmaz koşuludur.

Türkiye'de 6112 sayılı Kanunda RTÜK'e verilen görev ve yetkilerden birincisi yayın hizmetleri alanında ifade ve haber alma özgürlüğünün, düşünce çeşitliliğinin, Rekabet Kurumu'nun görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla rekabet ortamının ve çoğulculuğun güvence altına alınması, yoğunlaşmanın önlenmesi ve kamu menfaatinin korunması amacıyla gerekli tedbirleri almasıdır.[81]

Türkiye' de, 6112 sayılı Kanunun 19. maddesine göre, Özel Medya Hizmet Sağlayıcı Kuruluşlarda sahip olunabilecek hisse miktarı yıllık izlenme ve dinlenme oranı esasına göre belirlenmektedir. Buna göre, bir gerçek veya tüzel kişi doğrudan veya dolaylı olarak en fazla dört karasal yayın lisansına sahip medya hizmet

[80] Telekomünikasyon Alt Komisyonu Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), 2006, s.90
[81] 6112, Madde: 37/1, 03.03.2011

sağlayıcı kuruluşa ortak olabilir. Ancak, birden çok medya hizmet sağlayıcıya ortaklıkta bir gerçek veya tüzel kişinin doğrudan veya dolaylı hisse sahibi olduğu medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yıllık toplam ticarî iletişim geliri, sektörün toplam ticarî iletişim gelirinin %30'unu geçemez. Ayrıca, gerçek kişiler için eşler ile üçüncü derece dahil olmak üzere üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımlara ait hisseler de aynı kişiye aitmiş gibi değerlendirilir.

5.1.2. Şeffaflık (Saydamlık)

Radyo ve televizyon yayıncılığı alanında mevcut sistemi köklü olarak değiştiren bir süreç başlamıştır. Halen devam etmekte olan bu süreç, kıt kaynak olan frekans spektrumunun şeffaf olarak dağıtılması ve tahsis edilmesi, yayıncılık alanındaki faaliyetlerin finansman yöntemleri, kuruluşların örgütlenme ve denetim biçimleri gibi konularda yeni düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Bu düzenlemeler; her bir ülkenin mevcut hukuk sisteminin nitelikleri, teknolojik düzeyleri, reklam pazarı potansiyeli ve siyasal- toplumsal özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Yapılan yasal düzenlemeler bazen radyo ve televizyon yayıncılığına yönelik olurken bazen de bütün medya faaliyetlerinin düzenlenmesini amaçlamıştır. Medya firmalarında şeffaflığı amaçlayan yasalarda şirket sahiplerinin ve hissedarların isimlerinin belli olması, şirket hesaplarının açık olması, şirket cirolarının kaynaklarının açık olması, gerekli hisse değişikliklerinin düzenleyici kurula bildirilmesi gerekir.[82] Düzenleyici kurullunda elindeki bilgi ve belgeleri vatandaşların erişebileceği ve etkin bir biçimde kullanabileceği şekilde düzenli, anlaşılabilir ve tutarlı olarak kamuoyu ile paylaşması gerekmektedir.

Radyo ve televizyon yayıncılığında şeffaflık konusunda Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de çeşitli hukuksal düzenlemeler yapılmıştır. Örneğin Avrupa Birliği, radyo ve televizyon yayıncılığını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen direktif, sözleşme ve yönergeler yayımlamıştır. Bu sayede üye ve aday ülkelerden kendi

[82] Harcourt ve Verhulst, "Support for regulation and transparency of media ownership and concentration - Russia" Working Document for the UK Department for International Development and Moscow Media Law and Policy Institute , 1999, s.3

ulusal mevzuatlarında düzenlemeler yaparak bu piyasada şeffaflık, hesap verebilirlik ve öngörülebilirliği sağlamalarını istemiştir.

Avrupa Konseyi, Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinde radyo ve televizyon yayıncılığında şeffaflık konusu üzerinde ciddi şekilde durulmuştur. Çünkü televizyon gibi geleneksel görsel-işitsel medya hizmetleri ve gelişen isteğe bağlı görsel-işitsel medya hizmetleri, toplulukta, özellikle küçük ve orta-ölçekli işletmelerde önemli istihdam olanakları sunmakta ve ekonomik gelişme ile yatırımı canlandırmaktadır. Görsel-işitsel medya hizmetleri için hakiki bir Avrupa pazarı ve eşit rekabet şartlarının önemini hatırda tutarak, görsel-işitsel medya hizmetleri pazarlarında şeffaflığı ve öngörülebilirliği temin etmek ve pazara girişte engellerin asgari düzeye çekilmesini sağlamak amacıyla serbest rekabet ve eşit muamele gibi iç pazarın temel prensiplerine saygı duyulması gerekmektedir.[83]

2008 yılında Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan Avrupa Görsel İşitsel Medya Yönergesi ise ilgili devletleri şeffaflığın ve tarafsızlığın sağlanması kaydı ile kendi hukuki teamülleri ile kurulu yapılarına ve özellikle yetkili bağımsız düzenleyici kurumlarının düzenlerine göre uygun araçları seçme konusunda devletleri özgür bırakmıştır.[84]

5.2. İÇERİĞE İLİŞKİN DENETİM VE DÜZENLEMELER

Denetim, düzen ve disiplin içerisinde sürmesi gereken işlemlerin şeffaflığını ve hesap verme sorumluluğunu artırarak kurallara uygun hareket edilmesini sağlayacak olan önemli bir mekanizmadır. Ancak yayıncılıkta denetim, iletişim özgürlüğünün kullanılmasını kısıtlayıcı olmamalıdır.

İletişimde özgürlük ve eşitlik için yasal korumaya ve hatta anayasal bir hükme gerek vardır.[85] Bu yasal koruma ulusal olduğu gibi uluslararası düzeyde de olabilir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. maddesi buna bir örnektir.

[83] Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi, Avrupa Konseyi, Madde 6, RG: 11 Eylül 1998.
[84] Avrupa Görsel ve İşitsel Medya Yönergesinde, Madde 65, 2008
[85] John Keane, *Medya ve Demokrasi*, Cev: Haluk Şahin, Ayrıntı Yayınları, 1993, s.25

“Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.”

Görsel-işitsel iletişimin temel özelliklerinden birisi olan yayın içeriğine dönük düzenlemelerin yeni teknolojilerin biçimlendirdiği yeni bir ortamda da sürüp sürmeyeceği bir başka önemli konudur. Zira içerik düzenlemesi ve bunun denetimi bu güne kadar görsel-işitsel iletişim hukukunun tartışmalı temel konularından biri olmuştur.

Görsel-işitsel yayıncılık, yazılı basından farklı olarak çok yoğun bir düzenleme ve denetime tabi tutulmuştur. Söz konusu düzenleme ve denetim sadece teknik konulara, mülkiyet sınırlamalarına değil aynı zamanda yayın içeriğine de yöneliktir. Radyo ve televizyon yayımcıları kendi yayım düzeneklerini diledikleri gibi hazırlayacak, güncel siyasal, sosyal konuları kendi editoryal çizgilerine göre yansıtacak kadar bağımsız değildirler.[86]

5.2.1. Öz-denetim

Özdenetim, iktisadi işletmeler, sosyal ortaklar, sivil toplum örgütleri ve derneklerin kendi aralarında kendileri için ortak rehber ve ilkeler oluşturabilmelerini sağlayan bir çeşit gönüllülük girişimidir.[87]

Medya öz-denetimi, medya çalışanlarının gönüllülük esasına dayalı editoryal rehber ilkeler oluşturmak ve kamuya açık bir öğrenme süreci içinde bu ilkelere uymak amacıyla harcadığı ortak bir çabadır. Bu çabayı harcarken bağımsız medya, bir taraftan bu ilkelere biçim vermede editoryal özerkliklerini tam anlamıyla korurken, bir taraftan da ulus içinde kamuya hitap etme kalitesi konusundaki sorumluluk payını kabul etmektedir.[88] Mesela BBC, geleneksel olarak, hukuk

[86] Halit Yılmaz., İdarenin Görsel-İşitsel İletişim Alanındaki İşlevi, İmaj Yayınevi, 2006, s.17
[87] Yusuf Gürsoy, 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun Getirdiği Değişiklikler ve Yenilikler, Scala Yayıncılık, 2011, s.76.
[88] Miklos Haraszti, Medya Öz-denetim Rehber Kitabı, (Çev) RTÜK , Viyana, 2008, s.1

normlarının belirleyiciliğinden çok kendi öz denetimi ve ilkeleri çerçevesinde işleyen bir modeldir.[89]

Türkiye'de de radyo ve televizyon yayıncılığı alanında devletin dışında sivil toplum örgütlerinin katılımıyla öz denetim mekanizmaları oluşturulmalı, etik kuralları çiğneyenlere belirli yaptırımlar uygulanmalıdır.[90] Radyo ve televizyon yayıncılığında öz-denetimi oluşturmak aşağıdaki nedenler açısından gereklidir;

- Medya öz-denetimi editöryal özgürlüğü korur,
- Devlet müdahalesini en aza indirmeye yardımcı olur,
- Medyanın kalitesini artırır,
- Medya hesap verebilirliğine kanıttır,
- Okuyucuların medyaya erişimine yardımcı olur.[91]

Medya hizmet sağlayıcıların özdenetim yapmalarının sağlanması amacıyla 6112 sayılı Kanunda "izleyici temsilciliği" görevlendirilmesi öngörülmüştür. Medya hizmet sağlayıcıları atayacakları izleyici temsilcileri aracılığıyla izleyici ve dinleyicilerden gelecek tepki, beğeni ve önerileri alarak, bunların değerlendirmesini yapacak ve bu şekilde yayın hizmetlerinin sunumunda özdenetim yapma imkanına sahip olacaktır.

5.2.2. Koruyucu Sembol Sistemi

Radyo, özellikle de televizyon yayınlarının zararlı etkilerine en çok maruz kalan dinleyici/izleyici kitlesi çocuklar ve gençlerdir. Bu kapsamda çocuk ve gençlerin televizyon yayınlarının zararlı etkilerinden korunmaları amacıyla geliştirilecek olan koruyucu sembol sisteminin programların yayınlanmasında kullanılması sağlanmaktadır.[92] Yayıncı kuruluşların çocukları ve gençleri televizyonun olası zararlı etkilerinden koruma sorumluluğuna işlerlik kazandıran bir özdenetim mekanizması olan koruyucu sembol sistemi, televizyon programlarının hangi yaş grubuna uygun olduğu ve programda yer alan zararlı içerik konusunda

[89] H.Yılmaz, 2006, s.101
[90] H.Varol, 2009, s.156
[91] M.Haraszti, 2008, s.12
[92] Y.Gürsoy, 2011, s.77

izleyiciyi bilgilendirecektir. Aynı şekilde belirli yaş gruplarını olumsuz etkileyeceği düşünülen içeriğe sahip yapımların yayın saatleri bu doğrultuda düzenlenecektir.

5.2.3. Logo ve Çağrı İşareti

Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncısı kuruluşlara logo ve çağrı işareti kullanma 6112 sayılı Kanun ile zorunlu hale getirilmiştir. Çünkü dinleyici ve izleyiciler dinledikleri ve/veya izledikleri medya hizmet sağlayıcı hakkında gerekli bilgiye sahip olacaklardır. Ayrıca medya hizmet sağlayıcı kuruluşların birbirinden ayırt edilebilmesi ve bu yayın hizmetlerinin RTÜK bünyesinde SKAAS (Sayısal Kayıt Arşiv ve Analiz Sistemi) yardımı ile denetlenebilmesi de bunu zorunlu kılmaktadır.

5.3. RADYO VE TELEVİZYON YAYINCILIĞINDA LİSANS

Yayın lisansı, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, 6112 sayılı Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılan yönetmelik ve diğer düzenlemelerde belirtilen şartları haiz oldukları takdirde kablo, uydu, karasal ve benzeri ortamlardan her türlü teknoloji ile yayın yapabilmeleri için her bir yayın türü, tekniği ve ortamına ilişkin olarak ayrı ayrı olmak üzere verilen izin belgesidir.

Dünyanın birçok bölgesinde, televizyon ve radyo yayıncılığı devlet tekeli ile yapılmıştır. Devletler vatandaşların neye erişeceklerine karar vermiş ve yayıncılığın gücünü kendi amaçlarını desteklemek için kullanmışlardır. Ancak yıllar içinde, devletin yayıncılık üzerindeki etkisi zayıflamış ve ticari işletmeciler reklamlarla desteklenen yayıncılık hizmetlerini sunmaya başlamışlardır. Yeni ticari işletmecilerin sayısına ve sunacakları içeriğe ilişkin kısıtlamalar lisans rejimleri vasıtasıyla uygulanmıştır.[93]

Diğer bir deyişle, lisanslar yayıncılık ile ilgili düzenlemelerin bir aracıdır. Düzenlemenin seviyesi genellikle, iletim platformuna göre değişmektedir. Karasal

[93] S.Yeşil, 2007, s. 36

yayıncılar, kamu kaynağı olan spektrumu kullanmaları nedeniyle ve toplum görüşlerini daha fazla etkileme güçleri nedeniyle diğer yayıncılara göre daha farklı şekilde değerlendirilmektedirler.[94]

Geleneksel olarak kıt kaynak kullanımını içermesi ve enterferans nedeniyle zorluklar yaşanması spektrum lisanslarının diğer lisans tiplerine göre daha katı devlet denetimine tabi olmasına neden olmuştur. Ancak politika yapanlar ve düzenleyiciler, yakınsama nedeniyle spektrum düzenlemeleri ile ilgili değişiklikler yapmaya başlamışlardır. Bu konuda başlıca iki yaklaşım bulunmaktadır.

5.3.1. Teknolojiden Bağımsız Yaklaşım

Teknolojiden bağımsız yaklaşım, bir hizmetin herhangi bir teknoloji ile herhangi bir frekans bandında sunulabilmesi ve spektrum kullanımının istenen zamanda değiştirilebilmesi anlamına gelmektedir. Bazı ülkelerde düzenleyici kurumlar spektrum kullanım hakkını, kullanılan teknolojiden bağımsız olarak vermeye başlamışlardır. Örneğin, ABD, Avustralya ve Yeni Zelanda'da spektrum regülasyonlarında teknolojiden bağımsız yaklaşım benimsenmiştir.

5.3.2. Spektrum Ticareti

Yakınsamaya ikinci bir tepki de spektrum ticaretinin başlatılması olmuştur. Spektrum ticareti lisans sahiplerinin kendi spektrum haklarını satabilmesi ya da değiş tokuş edebilmesi anlamına gelmektedir. Bazı ülkelerde enterferans kurallarına uyulduğu sürece sınırsız spektrum ticaretine izin verilmektedir. Örneğin, İngiltere, Avustralya, Fransa, Macaristan, İrlanda, Slovenya, İspanya ve İsveç gibi bazı ülkelerde spektrum ticaretine izin verilmektedir. AB'nin Yeni Düzenleyici Çerçeve'sinde de spektrum ticaretine izin verilmektedir. 2004 yılında bazı AB üyesi ülkeler ve Avrupa Komisyonu tarafından spektrum ticaretinin başlatılmasına yönelik koşullar ile ilgili bağımsız bir çalışma yapılmış ve çalışmanın sonucunda spektrum

[94] a.g.e, s. 36

ticaretinin uygulanması ve spektrum kullanımının daha fazla serbestleştirilmesi önerilmiştir. [95]

5.3.3. Türkiye'de Yayın Lisansı Devri

Türkiye'de 6112 sayılı Kanun ile RTÜK'ten karasal yayın lisansı alan kuruluşun yayın lisansını başka bir kuruluşa devretmesi engellenmiştir. Çünkü karasal ortamdan yayın lisansı alan kuruluşa, lisansla birlikte kamu kaynağı olan frekans tahsisi de yapılmaktadır. Ancak diğer ortamlardan alınan yayın lisansının devri mümkündür.

[95] S. Yeşil, 2007, s.49

ALTINCI BÖLÜM

6. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE' DE HUKUKİ DÜZENLEMELER VE TEKNOLOJİ İLİŞKİSİ

Günümüz teknolojisinin sağladığı olanaklar bağlamında radyo ve televizyon yayıncı şirketlerine (medya hizmet sağlayıcılar) yüklenen hukuksal sorumluluk tüm ürünlerin izleyici ve dinleyicilere en kaliteli ve en güvenilir biçimde sunulmasıdır. Bunun için gerek ulusal, gerekse Avrupa Birliği başta olmak üzere uluslararası alanda hukuki düzenlemeler yapılmaktadır. Ancak teknoloji kendini sürekli yeniledikçe hukuksal düzenlemeler güncelliğini kısa sürede yitirmektedir. Bu durumda kanun koyucuların teknolojik gelişim karşısında en az etkilenecek bir hukuksal düzenlemeyi nasıl yapacakları tartışılmaya başlanmıştır. Bu noktada teknolojik gelişmelerden en az şekilde etkilenecek hukuksal düzenlemeler üzerinde durulmaktadır.

Günümüzde radyo ve televizyon yayıncılığı sektöründe yaşanan teknolojik gelişmelerden hem ekonomik hem de sosyal açıdan en iyi şekilde nasıl yararlanılacağı, sektörde izlenecek politikalarda önceliğin ne olması gerektiği, özellikle de bu politikalar içerisinde rekabet hukuku ve sektöre özel hukuki düzenlemelerin nasıl bir rol üstlenmesi gerektiği gibi konular tartışmaların odağında yer almaktadır.

Öte yandan teknolojik gelişmeler sonucu yeni aktörlerin ortaya çıkmasından dolayı görsel-işitsel iletişim sektörünü bütün olarak düzenlemek için gerek ulusal gerekse uluslararası alanda yeni hukuksal düzenlemeler yapılmaktır. Ancak yapılan düzenlemelerin gelişen teknolojinin de etkisiyle gerek içerik gerekse isim olarak güncellenmesi gündeme gelmektedir.

6.1. ULUSAL DÜZENLEMELER

Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığının düzenlenmesi ve denetlenmesi için;

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sının 133. maddesi,
- 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun,
- 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu,
- 4207 sayılı Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun,
- 5326 sayılı Kabahatler Kanunu,
- Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yayıncı kuruluşların idari ve mali yapıları hakkında, lisans yayın izni şartları hakkında yönetmelik,
- Karasal Ortamda Yayında Olan Radyo ve Televizyon Kuruluşlarından Alınacak Televizyon Kanal ve Radyo Frekans Yıllık Kullanım Ücretlerine İlişkin Yönetmelik,
- Radyo ve Televizyon Kuruluşları Kanal veya Frekans Tahsisi Şartları ve Bunlara İlişkin İhale Usulleri ile Yayın Lisansı ve İzni Yönetmeliği

gibi kanun ve yönetmelik bulunmaktadır.

6.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda (1982) radyo ve televizyon yayıncılığı yapma yetkisi sadece kamu yayıncısı olan TRT'ye verilmişti. Anayasanın yapıldığı dönemde (1982) radyo ve televizyon yayıncılığı sadece karasal ortamda ve analog olarak yapılmakta idi. Anayasa yapıcıları da sadece bunu dikkate alarak düzenleme yapmışlardır. Sonraki yıllarda başta uydu olmak üzere yayıncılık teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda yurt dışından Türkiye'ye uydu yayınları başlamıştır. Bu gelişmeler "de facto" durum oluşturmuştur ve anayasal boşluk meydana gelmiştir.

Bunun sonucu olarak TBMM bu boşluğu gidermek zorunda kalmıştır. Uydu üzerinden televizyon yayıncılığının başlamasından yaklaşık 4 yıl sonra bu hukuksal boşluk giderilmiştir.

Bu kapsamda TBMM, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 133. maddesinde 1993 yılında, 3913 sayılı Kanunla[96] yaptığı değişiklikle, radyo ve televizyon istasyonlarının kurulmasını ve işletilmesini yasayla düzenlenecek koşullar çerçevesinde serbest bırakmıştır.

Ayrıca belirtilmesi gereken diğer bir nokta da radyo ve televizyon yayınlarının karasal ortamda sinyallerini taşıyan elektromanyetik dalgaların aynı zamanda doğal kaynaklar olmalarıdır. Bunlar Anayasa'nın 168. maddesi uyarınca Devlet'in hüküm ve tasarrufu altındadır.

6.1.2. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

Radyo ve televizyon yayıncılığını düzenleyen 3984 sayılı Kanunda 1994 yılından bu yana dünyada ve Türkiye'de meydana gelen gelişmelere paralel olarak çeşitli tarihlerde yirmiye yakın değişik yapılmıştır. 2002 yılında yapılan kapsamlı değişiklikler, ardından Anayasa Mahkemesi'nin bazı maddelerini iptal etmesi, bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler, izleyici/dinleyici taleplerinde değişim, radyo ve televizyon yayıncılığında yeni düzenlemeleri gerekli kılmıştır.

Bu kapsamda 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 3 Mart 2011 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmesi ile 1994 yılından beri radyo ve televizyon yayıncılığı alanını düzenleyen 3984 sayılı yasa yürürlükten kalkmıştır. Yeni yasa ile birlikte radyo ve televizyon yayıncılığı alanında yeni bir dönem başlamıştır.

6112 sayılı Kanun özel de radyo ve televizyon yayıncılığında genelde ise görsel işitsel yayıncılığın tamamında Avrupa Birliği standartları paralelinde

[96] 3913 sayılı Kanun, RG:08.07.1993

düzenlemeler getirmiştir. Bu kapsamda, haber alma ve ifade özgürlüğü başta olmak üzere özgürlüklerin toplumun tüm kesimlerine yayılmasını, düşünce çeşitliliğini, rekabet ortamının oluşmasını ve çoğulculuğun genişlemesini güvence altına almaktadır. Ayrıca karasal sayısal yayına geçişi kesin bir takvime bağlayıp vericilerin tek bir şirket tarafından kurulup işletilmesini gerekli görmektedir. Bunun yanında medya hizmet sağlayıcı şirketlerin ortak olabilecekleri kuruluşlarla ilgili kısıtlamaları azaltırken halka açılmayı kolaylaştırıp, yoğunlaşmayı önleyerek çok sesliliğin sağlanmasını hedeflemektedir.

Yeni yasa, 3984 sayılı Kanunda olmayan alt yapı işletmecisi, isteğe bağlı yayıncılık, izleyici temsilciliği, multipleks işletmecisi, platform işletmecisi gibi kavramları tanımlamakta ve bunlarla ilgili düzenlemeler yapmaktadır.

6.1.3. Elektronik Haberleşme Kanunu

5809 sayılı Kanunun amacı; elektronik haberleşme sektöründe düzenleme ve denetleme yoluyla etkin rekabetin tesisi, tüketici haklarının gözetilmesi, ülke genelinde hizmetlerin yaygınlaştırılması, kaynakların etkin ve verimli kullanılması, haberleşme altyapı, şebeke ve hizmet alanında teknolojik gelişimin ve yeni yatırımların teşvik edilmesi ve bunlara ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir.

Geleneksel elektronik yayıncılık teknolojisi çerçevesinde, tüm telekomünikasyon iletileri gibi radyo ve televizyon iletileri de (uydu ve karasal yayıncılık) havadaki elektromanyetik dalgalar yoluyla taşınmaktadır. Bu dalgalar çeşitli frekanslara sahiptir. Radyo ve televizyon sinyalleri ancak belirli frekanslar üzerinden iletilebilmektedir. Elektromanyetik dalga ortamı kamu malıdır; kullanımı izne bağlıdır. 5809 sayılı Kanuna göre BTK (Bilgi Teknolojileri Kurumu) frekans spektrumunun yönetiminden birinci derece sorumludur. Yine bu Kanun ile radyo ve televizyon yayınları için ayrılmış frekans bantlarının planlanması ve planın uygulanması görevi RTÜK'e verilmiştir.

6.2. ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

1980'li yıllarda medya piyasalarında başlayan liberalizasyon ve yeni teknolojilerin ortaya çıkması Avrupa medya endüstrisinin yapısında radikal değişimlere yol açmıştır. Ulusal seviyede yaşanan serbestleşme hareketleri bir çok özel medya kuruluşunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bununla birlikte medyada, özellikle yayıncılık alanında kullanılan yeni teknolojilerin çok büyük finansal yatırımlar gerektirmesi medya firmaları arasında gerek ulusal gerekse uluslararası seviyede birleşme ve devralmaların yaşanmasını da beraberinde getirmiştir.[97]

Batı Avrupa'da, teknolojik gelişmelerin yanı sıra yayıncılık sektörüne girişi engelleyen bazı düzenlemelerin kaldırılması, yatırımcıların bu alana yönelmesine neden olmuş, bunun sonucunda Avrupa genelinde reklam geliri ya da abonelik sistemine dayanan çok sayıda ticari televizyon kanalı faaliyete geçmiştir. [98]

Bu çerçevede Avrupa Birliği'nde uygulanan medya politikalarıyla ulaşılmak istenen sonuçlar şunlardır:

- Çoğulculuğu sağlama,
- İnsanların yeni ürün ve hizmetlere ulaşmalarını ve pazarların girişlere açık tutulmasını sağlamak,
- Kültürel çeşitliliği sağlamaktır.[99]

6.2.1. Avrupa Topluluğu Kurucu Antlaşması (Roma Antlaşması)

Avrupa Birliği'nin kurucu antlaşmalarından olan Roma Antlaşması'nda radyo ve televizyon yayıncılığı alanında da bir yetki tanımı yapılmıştır.[100] Görsel-İşitsel Politika 1957 yılında Roma'da imzalanan ve Roma Antlaşması olarak bilinen

[97] Bayram Ali Geçgil, Medya Piyasalarında Hukuki Düzenlemeler, Rekabet Kurumu, 2005, s.24
[98] a.g.e, s.17
[99] a,g,e, s.24
[100] Birol Gülnar, "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de TV Yayıncılığına Yönelik Düzenlemeler", Selçuk Ünivetsitesi İletişim Fakültesi, 2006, s. 209

Avrupa Topluluğu Kurucu Antlaşması'nda kültür konusu ile bütünleşmiş bir biçimde yer almıştır.

Anlaşma ile radyo ve televizyon yayıncılığına ilişkin yetki tanımları yapılmamıştır. Ancak bu yetkilerin zamanla gelişmesi sağlanmıştır. Örneğin, AB Adalet Divanı, hizmet sağlama özgürlüğünün alanını radyo, televizyon ve sinemadan başlamak üzere görsel-işitsel sektörün tamamını[101] kapsayacak şekilde genişletmiştir.

6.2.2. Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesi

Avrupa Birliğinin radyo ve televizyon yayıncılığı alanında "Avrupa İnsan Haklarını ve Temel Özgürlüklerini Koruma Sözleşmesi[102]" önemli bir belgedir. Avrupa Birliğinde radyo ve televizyonların kuruluş ve yayınlarına ilişkin düzenlemeleri yapma yetkisinin ulusal hükümetlere verilmesinin yasal dayanağı da yine bu sözleşmenin 10. maddesidir.

Sözleşmesi'nin 10. Maddesi:

1. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.

2. Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.

[101] http://www.ikv.org.tr/pdfs/5449201c.pdf (30.10.2010)
[102] İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme,1950,Roma

6.2.3. Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin Direktifleri

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi, radyo ve televizyon yayıncılığını doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren elektronik haberleşme şebekelerine ve ilgili tesislere erişim, bu şebekelerin düzenlenmesi, kullanımı ve hizmetlerini düzenlemek için üye ülkelerin uyması gereken direktifleri 2002 yılında yayınlamıştır. Bu direktifler

- Erişim Direktifi,
- Yetkilendirme Direktifi,
- Çerçeve Direktifi,
- Evrensel Hizmet Direktifi,
- Rekabet Direktifi' dir.

Erişim Direktifi (The Access Directive)

Günümüzde telefon hatları üzerinden radyo-televizyon sinyalleri yollanması ya da internet erişim hizmetinin radyo-televizyon hizmeti ile birlikte verilmesi gibi konularda iletişim teknolojisinde "yakınsama" (*convergence*) yaşandığı bilinmektedir. Dolayısıyla Avrupa Birliği, çeşitlenen telekomünikasyon piyasasında rekabeti sağlayarak hizmetlerin kalitesini ve teknolojik olanaklar çerçevesinde azami derecede erişilebilir olmasını sağlama hedefini benimsemiştir. Bu kapsamda Avrupa Parlamentosu ve Konsey 2002/19/EC sayılı Erişim Direktifini[103] yayımlamıştır.

Yetkilendirme Direktifi

Pek çok iletişim hizmetinin tek bir platform üzerinden verilebilmesi lisanslı bir işletmeciye internet, televizyon, alışveriş, bankacılık ve eğlence gibi farklı hizmetleri beraber verme olanağı sağlamaktadır. Bu nedenle Avrupa Birliği, farklı elektronik iletişim ağları ve hizmetleri ve bunların teknolojileri arasındaki yakınsama, kullanılan teknolojiler ne olursa olsun aynı yöndeki tüm karşılaştırılabilir hizmetleri kapsayan bir yetkilendirme sisteminin kurulması düşüncesinde olmuştur.

[103] Elektronik iletişim şebekeleri ve ilgili tesislere erişim ve arabağlantı yapılmasına ilişkin 07.03.2002 tarih ve 2002/19/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi, OJL 108, 24/04/2002, s.7 – 20

Bu kapsamda Avrupa Parlamentosu ve Konsey 2002/20/EC sayılı Yetkilendirme Direktifini[104] yayımlamıştır.

Çerçeve Direktifi

Elektronik iletişim şebekeleri ve hizmetleriyle ilgili bir çerçeve oluşturulması gereği yeni iletişim teknolojilerinin yakınlaşması ve bütünleşmesi ile ortaya çıkmıştır. Yeni çerçeve, telekomünikasyon alanı dışında diğer elektronik iletişim ağ ve hizmetlerini kapsayacak bir çerçevede düzenlenmiştir.[105]

Evrensel Hizmet Direktifi

2002/22/EC sayılı Evrensel Hizmet Direktifi rekabeti zedelemeden, tüm son kullanıcıların erişim imkanına sahip olacağı, ödenebilir bir fiyat ve belirli kalitede olması gereken minimum hizmet grubunu belirlemektedir.

Rekabet Direktifi

Telekomünikasyon hizmetlerinin liberalizasyonunun ardından artan işletmeci sayısına paralel olarak oluşan piyasada rekabet koşullarının işler hale getirilmesi ayrı önem ihtiva etmektedir. Elektronik iletişim, işletim sistemleri ve hizmetleri pazarındaki rekabete ilişkin 16 Eylül 2002 tarihli ve 2002/77/EC sayılı Direktif[106] ile bu ortamın oluşturulması hedeflenmektedir.

6.2.4. Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi

Bilgi ve iletişim teknolojisinin devamlı gelişmesinin sınırlardan bağımsız olarak, kaynağı ne olursa olsun bilginin ifade edilme, aranma, alınma ve bildirilme hakkına daha fazla hizmet etmesi gerektiğine inanarak Türkiye'nin de üyesi olduğu

[104]Elektronik iletişim şebekeleri ve hizmetlerinin yetkilendirmesine ilişkin 7 Mart 2002 tarih ve 2002/20/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi, OJL 108, 24/04/2002, s. 21–32
[105]Elektronik iletişim şebekeleri ve hizmetleriyle ilgili ortak düzenleyici bir çerçeveye ilişkin 7 Mart 2002 tarih ve 2002/21/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi, OJL 108, 24/04/2002, s. 33-50
[106] Elektronik iletişim, işletim sistemleri ve hizmetleri pazarındaki rekabete ilişkin 16 Eylül 2002 tarih ve 2002/77/EC sayılı Komisyon Direktifi, OJL 249, 17/09/2002, s. 21 – 26

Avrupa Konseyi ülkelerinin imza koyduğu bu sözleşme Avrupa çapında televizyon yayıncılığı konusunda oluşturulmak istenen çerçeveyi ortaya koymaktadır.

Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'nde reklamlar ve bunlara ilişkin esaslar, yeni yayıncılık teknolojileri ve bunların uygulanmasına yönelik esaslar, tele alış-veriş, televizyon yayınlarında gözetilmesi gereken esaslar dile getirilmiştir.

11 Eylül 1998 tarihinde yayımlanan değişiklik raporu ile Sözleşmenin bazı hükümlerinde değişiklikler yapılmıştır. Aynı zamanda Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan bu sözleşme Avrupa Birliği'nin hazırladığı Sınır Tanımayan Televizyon Direktifinin getirdiği esaslarla uyum halindedir.

6.2.5. Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi (1989/1997)

1980'lerin başından itibaren sayısal teknolojinin gelişmesiyle birlikte Avrupa'da televizyon yayıncılığı alanında büyük değişmeler ve gelişmeler meydana gelmiştir. Bu gelişmelere ek olarak AB, Lizbon Stratejisi ile belirlediği, 2010 yılına kadar dünyanın rekabet gücü en yüksek, dinamik bilgi ekonomisine ulaşma hedefi doğrultusunda Topluluğu kuran Roma Anlaşması'nın 151. maddesine dayanarak, Avrupa'da görsel-işitsel alanda işbirliğini teşvik etmek amacıyla politikalar üretmekte ve sektörel programlar yürütmektedir.[107]

AB Komisyonu tarafından Avrupa genelinde yapılan bir düzenleme olan bu Direktif[108], AB ortak pazar politikalarına uygun olarak tek bir görsel/işitsel pazarın gerçekleştirilebilmesi amacıyla televizyon yayınlarının ülkeler arası iletimine dair yasal altyapıyı düzenlemektedir.

Bu çerçevede TV yayını yapan bir medya firması, yayının alındığı ülkelerde değil ancak yayının yerleşik olarak kabul edildiği ülkelerce regüle edilebilir. Bununla birlikte TV yayıncılarına azınlıkların korunması, cevap hakkı, reklamlar gibi konularda bazı standartlar getirmiştir. Ayrıca bu direktifte Avrupalı TV

[107] B.Gülnar, 2006, s. 14
[108] Television Without Frontiers Directive, 89/552/EEC. (97/36/EC sayılı direktif ile değişik)

yayıncılarının yaptıkları yayınların en az %50 sinin Avrupa orijinli olması zorunluluğu getirilmiştir.[109]

Avrupa Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi, Avrupa Birliğinde televizyon yayınlarının üye ülkelerde serbestçe izlenebilmesini ve yayın sağlayıcıların tek pazarın getirdiği avantajlardan faydalanmasını sağlanmıştır.

Bu direktifin yayımlanmasıyla AB Komisyonu, Avrupalı medya firmalarının rekabet güçlerini artırmayı ve Avrupa medya piyasasını uluslararası pazarlarda faaliyet gösteren büyük güçlere karşı daha güçlü hale getirmeyi amaçlamıştır. Bununla birlikte söz konusu Direktif medya firmaları arasında birleşme/devralmaların ve ortak girişimlerin yaşanmaya başlamasında da etkili olmuştur [110].

6.2.6. Sınır Tanımayan Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi (2007)

Radyo ve televizyon teknolojilerindeki gelişime paralel olarak 2007 yılında Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'nin hem ismi hem de içeriği değiştirilmiştir. Avrupa Parlamentosu (AP) tarafından onaylanan 'Sınır Tanımayan Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi' AB'deki görsel-işitsel sanayiyi ilgilendiren kuralları yenileyerek çevirim içi hizmetler de dahil olmak üzere tüm medya hizmetleri için kapsamlı bir yasal çerçeve sağlamıştır. Ayrıca radyo ve televizyon reklamcılığı alanında daha basit, daha esnek ve geleceğe dönük kurallar ile görsel-işitsel içeriklerin daha iyi finanse edilmesi hedeflenmiştir. Yeni yönerge (direktif) daha önce yürürlükte olan Sınır Tanımayan Televizyon yönergesinin devamı niteliğini taşımaktadır.

[109] B.A. Geçgil, 2005, s. 40

[110] Peter Humpreys, "Power and Control in The New Media", Paper presented at he ECPR Workshop New Media and Political Communication, University of Manchester, 1997, s.5

89/552/EEC sayılı Konsey Yönergesi televizyon yayıncılığı faaliyetleriyle ilgili üye devletlerdeki kanun, yönetmelik veya idari kurallarda yer alan belirli hükümlerin eşgüdümünü yapmaktadır. Ancak, görsel-işitsel medya hizmetleri iletimindeki yeni teknolojiler, yapısal değişimin etkisi, bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) yaygınlaştırılması ve iş modellerindeki teknolojik gelişmeler, özellikle ticari yayıncılığın finansmanı ve Avrupa bilgi teknolojilerindeki ve medya endüstrileri ile hizmetlerindeki rekabet ve hukuki yeterlilik için en uygun koşulları sağlamaktadır. Ayrıca kültürel ve dilsel çeşitliliğe saygıyı da dikkate alarak düzenleyici çerçevenin uyumlaştırılmasını gerekli kılmaktadır.

Radyo-televizyon gibi geleneksel görsel-işitsel medya hizmetleri ve gelişen isteğe bağlı görsel-işitsel medya hizmetleri, Avrupa Birliği'nde, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerde önemli istihdam olanakları sunmaktadır. Bunun sonucu olarak da piyasa canlandırmakta ve yatırımlar artmaktadır. Görsel-işitsel medya hizmetleri için hakiki bir Avrupa pazarı ve eşit rekabet şartlarının önemini hatırda tutarak, görsel-işitsel medya hizmetleri pazarlarında şeffaflık ve öngörülebilirlik sağlanmalıdır. Pazara girişte engellerin asgari düzeye çekilmesini sağlamak amacıyla serbest rekabet ve eşit muamele gibi iç pazarın temel prensiplerine saygı gösterilmesi istenmektedir.

Televizyon yayıncılığı, özellikle analog ve sayısal televizyonu canlı akan yayın (live streaming), web yayıncılığı ve isteğe bağlı yakın videoyu kapsamaktadır. Ancak isteğe bağlı video, aynı zamanda isteğe bağlı bir görsel-işitsel medya hizmetidir. Bu kapsam da genel olarak farklı tür hizmetlerin paralel olarak sunulması halinde bu yönergenin ilgili hizmetlerin her birine uygulanması ön görülmüştür.

Direktif, güçlü, rekabetçi ve tümleşik bir Avrupa görsel-işitsel endüstrisini geliştirmek ve Avrupa Birliği'nin tamamında medya çoğulculuğunu artırmak için bir medya hizmeti sağlayıcısı üzerinde sadece tek bir üye devletin yargı yetkisi olmasını istemektedir. Ayrıca bilgi çoğulculuğunun Avrupa Birliği'nin temel ilkesi olmasını hedeflemektedir.

Teknolojik gelişmeler, özellikle sayısal uydu programları ile ilgili olanlar, uygun düzenleme ve etkin uygulamayı güvence altına almak ve oyunculara görsel-işitsel medya hizmeti içeriği üzerinde gerçek güç vermek üzere ikincil kıstasların uyarlanması gereği anlamına gelmektedir.[111]

Görsel-işitsel medya hizmetleri sağlayan birçok Avrupa şirketi için, gelişmekte olan isteğe bağlı görsel-işitsel medya hizmetlerini düzenleyen hukuki rejime ilişkin hukuki yetersizlik ve eşit olmayan şartlar mevcuttur. Bu nedenle, rekabetin bozulmasını önlemek, hukuki yeterliliği geliştirmek, iç pazarın tamamlamasına yardımcı olmak ve tek bir bilgi alanının oluşmasını kolaylaştırmak için hem radyo ve televizyon yayıncılığı hem de isteğe bağlı görsel-işitsel medya hizmetlerine en azından temel düzeyde eşgüdümü sağlanmış kuralların uygulanması gerekmektedir.

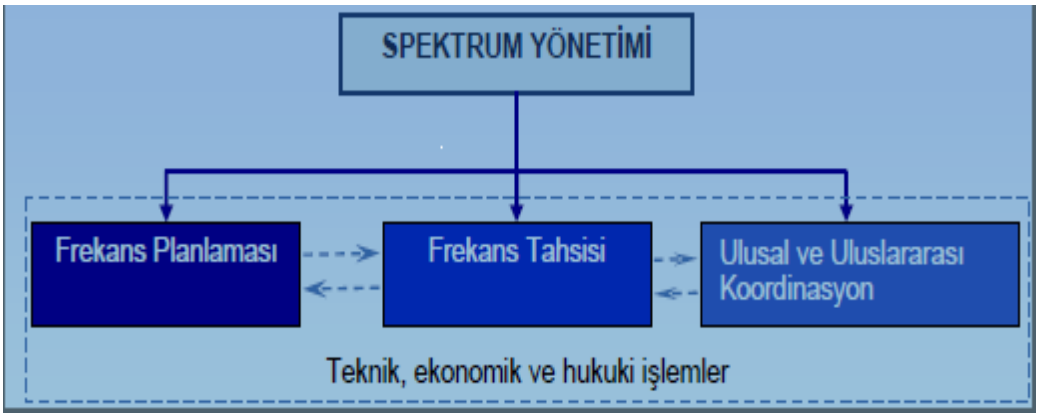
Üye ülkelerin yeni direktifi (yönergeyi) iki yıl içinde ulusal mevzuatlarına aktarmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda 1 Eylül 2011 itibari ile Portekiz, Polonya ve Slovenya dışındaki 24 üye ülke Sınır Tanımayan Görsel-İşitsel Medya Direktifine uygun düzenlemeler yapmışlardır.

Türkiye'nin üyesi sıfatıyla taraf olduğu Avrupa Konseyi direktifleri ve hedef olarak önüne koyduğu Avrupa Birliği mevzuatında radyo ve televizyon yayıncılığı alanında son yıllarda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Öte yandan AB tam üyelik müzakereleri kapsamında açılan dosyalardan biri de 10. fasıl olan "Bilgi Toplumu ve Medya" dır. Bu kapmsada Türkiye'de Mart 2011'de 6112 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayıncılığa ilişkin ulusal mevzuatın Avrupa Birliği normlarına uyumlaştırma açısından önemli bir gelişmedir.

[111] Görsel-İşitsel Medya Yönergesi, Madde:29, 2007

6.3. ULUSLARARASI ALANDA TEKNİK DÜZENLEME VE STANDARDİZASYONLAR

Radyo ve televizyon yayınlarında uluslararası alanda program alışverişi, teknik ve mevzuatla ilgili işbirliği yapmak ve olabilecek karışıklıkları önlemek ve düzenlemek amacı ile örgütlenmelere gidilmiştir. ITU (Uluslararası Telekomünikasyon Birliği), CEPT (Avrupa Posta ve Telekomünikasyon İdareleri Birliği), EBU (Avrupa Yayın Birliği), ABU (Asya Yayın Birliği) bu örgütlerden bazılarıdır.

Şekil 5 Spektrum Yönetimi

Bu örgütler özellikle sınırlı doğal kaynak olan spektrumun daha etkin kullanımında aktif görev almaktadırlar. Şekil-5'de gösterilen spektrum yönetimi frekans planlaması, frekans tahsisi, ulusal ve uluslararası koordinasyondan oluşmaktadır. Dünyada frekans planlaması ITU, CEPT gibi kuruluşların teknik düzenlemeleri çerçevesinde ülkelerin ulusal ihtiyaçları göz önüne alınarak yapılmaktadır. Frekans tahsisi spektrumun belirli kısımlarının radyo ve televizyon yayıncıları, alt yapı işletmecileri gibi kullanıcılara belirli süreler ve belirli teknik şartlar ile kullandırılmasıdır. Spektrum yönetiminde ulusal ve uluslararası koordinasyonu da düzenleyici kurumlar ile uluslararası standardizasyonlar yapmaktadır.

Ayrıca spektrum yönetiminde küresel, bölgesel ve ulusal olarak üç seviyeden söz edilebilir. Küresel seviyede spektrum Uluslararası Telekomünikasyon Birliği

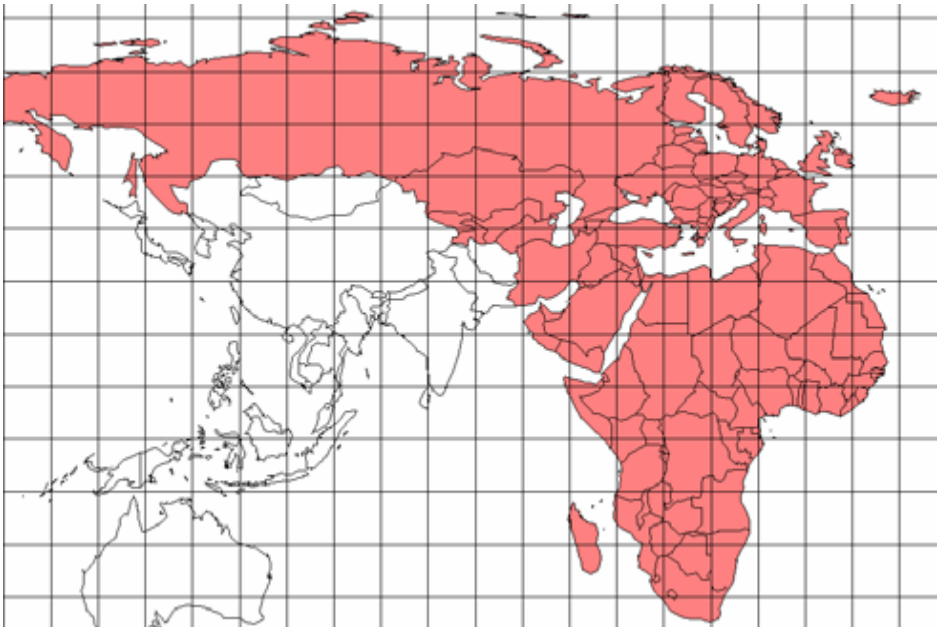
(ITU) tarafından yönetilmekte ve ITU tarafından hazırlanan Telsiz Tüzüğü ile spektrum kullanımı düzenlenmektedir. Bölgesel seviyede ise çeşitli ülkelerin bir araya gelerek oluşturdukları çok uluslu birlikler/kuruluşlar aracılığı ile spektrumun hangi hizmetlere kullanılacağı detaylandırılmaktadır. Ulusal düzeyde ise spektrum, ülkelerin ilgili düzenleyici idaresi tarafından yönetilmektedir.

6.3.1. ITU (Uluslararası Telekomünikasyon Birliği)

ITU, Birleşmiş Milletlere bağlı olarak uluslararası frekans tahsisi, dünya çapında telekomünikasyon standardizasyonu ve telekomünikasyonun kalkınma boyutu hususlarında faaliyet gösteren, devletlerarası bir uzmanlık kuruluşudur. Merkezi Cenevre'dir. 1865 yılında, Osmanlı Devleti'nin de aralarında bulunduğu 20 Avrupa ülkesi tarafından kurulmuş dünyanın en eski telekomünikasyon kuruluşudur.

ITU' nun en üst düzey ve en yetkili konferansı olma özelliğini sahip olan Tam Yetkili Temsilciler Konferansı (PP-Plenipotentiary Conference) olağan olarak 4 yılda bir ve Birliğe üye ülkelerin katılımıyla yapılmaktadır. Tam Yetkili Temsilciler Konferansı'nın 17.'si, Türkiye'nin ev sahipliğinde 6-24 Kasım 2006 tarihleri arasında Antalya'da gerçekleştirilmiştir. Burada alınan kararla 2015 yılına kadar Avrupa'daki bütün ülkelerin sayısal karasal yayıncılığa geçişi tamamlaması öngörülmektedir.

Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) nezdinde yapılmış olan Anlaşmalardan Avrupa Yayın Sahasını içeren Stockholm-1961 Anlaşması (ST-61) ve Afrika Yayın Sahasını içeren Geneva-1989 Anlaşmasını (GE-89) revize etmek ve 174–230 MHz (VHF Bant III) ile 470–862 MHz (UHF Bant IV/V) frekans bantlarında 1. ve 3. frekans bölgeleri (İran İslam Cumhuriyeti dahil) için (Şekil-6) karasal sayısal yayıncılık frekans planlarının hazırlanması amacıyla Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) bünyesinde iki oturumda gerçekleştirilmiştir. Bölgesel Radyokomünikasyon Konferansının ilk oturumu (RRC-04) 10-28 Mayıs 2004 tarihleri arasında ikinci oturumu ise 15 Mayıs-16 Haziran 2006 tarihleri arasında Cenevre (İsviçre)'de yapılmıştır.

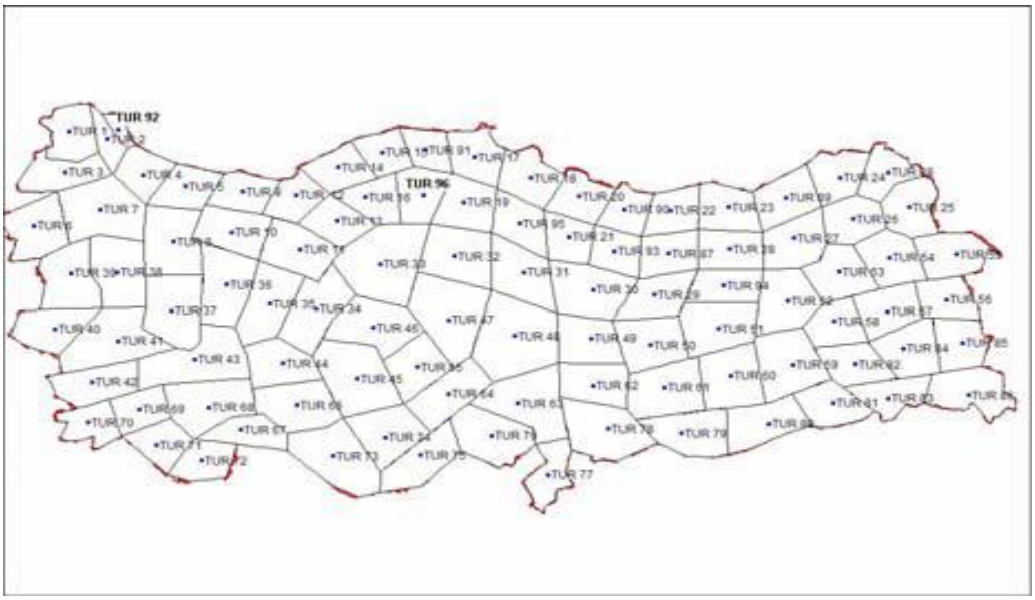

Şekil 6 RRC-06 Konferansının Plan alanı [112]

RRC-06 sonucunda alınan kararlarla hem VHF' de hem de UHF'de 17 Haziran 2015, analog yayınların sona erdirilip, tamamen sayısal yayıncılığa geçileceği tarih olarak kabul edilmiştir. Ancak bazı Afrika ülkeleri için VHF bandında bu tarih 17 Haziran 2020 olarak belirlenmiştir. Bu tarihe kadar geçecek süre "geçiş dönemi" olarak adlandırılmıştır. Geçiş döneminde hem analog hem de sayısal yayınlar var olacaktır.[113]

Türkiye'nin sayısal talepleri, Telekomünikasyon Kurumu (BTK) tarafından 2003 yılında revize edilen Ulusal Sayısal Televizyon Planı referans alınarak yapılmıştır. Buna göre TK (BTK) ve RTÜK tarafından belirlenmiş ve Türkiye 96 allotment alana (Şekil-7) bölünmüştür.

[112] http://www.habtekus.yildiz.edu.tr/2007/cd/bildiriler/sektorun_hukuksal_ve_ekonomik_boyutlari/16.pdf (11.08.2010)
[113] http://www.tk.gov.tr/Etkinlikler/Ulusal_Etkinlikler/Sempozyum/SUNUMLAR/sygs.pdf (03.09.2010)

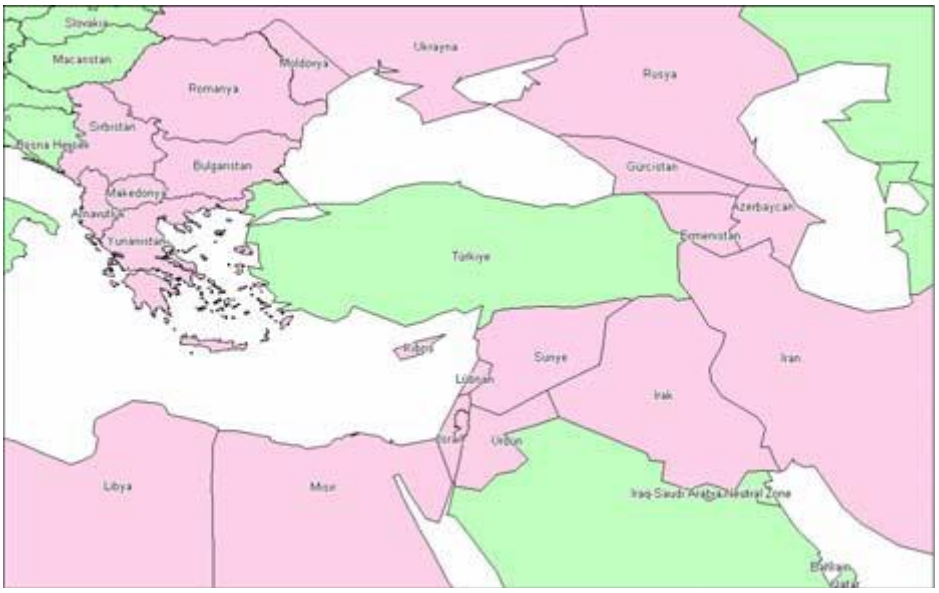

Şekil 7 Türkiye allotment alanları [114]

Her bir allotment alan için DVB-T için 1 VHF Banttan, 6 UHF Banttan olmak üzere en az 7 kanal (*layer*) olmak üzere uygun alanlarda 15 layer'a kadar T-DAB için ise her bir *allotment* alan için 2 blok (*layer*) sayısal talepte bulunulmuştur.

ITU Planlama programı aracılığıyla yapılan değerlendirme sonunda Türkiye'nin Şekil-8 ile verildiği gibi Arnavutluk, Azerbaycan, Bulgaristan, Ermenistan, Filistin, Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Gürcistan, Irak, İran, İsrail, Libya, Lübnan, Makedonya, Mısır, Moldova, Romanya, Rusya, Sırbistan- Karadağ, Suriye, Ukrayna, Ürdün ve Yunanistan olmak üzere 22 ülke ile frekans kullanımını müzakere etmesi ihtiyacı olmuştur.

[114] http://www.habtekus.yildiz.edu.tr/2007/cd/bildiriler/sektorun_hukuksal_ve_ekonomik_boyutlari/16.pdf (11.08.2010)

Şekil 8 Sayısal taleplerimiz için koordinasyon sağlanması gereken ülkeler[115]

6.3.2. CEPT (Avrupa Posta ve Telekomünikasyon İdareleri Birliği)

Bulunduğu bölge itibari ile Türkiye için bölgesel koordinasyon, üyesi bulunduğu Avrupa Posta ve Telekomünikasyon İdareleri Birliği (CEPT) kararları kapsamında sağlanmaktadır. Avrupa Bölgesinde CEPT, spektrum için Avrupa ortak kullanım tablosunu hazırlamakta ve Avrupa'da spektrum kullanımını uyumlaştırmaktadır. Ayrıca, Avrupa Bölgesi için Avrupa Birliği' de spektrum kullanımına ilişkin olarak politika belirleme çalışmaları yapmakta, çeşitli düzenlemeler ile birlik içerisinde spektrum kullanımından elde edilen verimi en üst düzeye çıkarmaya çalışmaktadır.

Türkiye'nin de üyesi olduğu Posta ve Telekomünikasyon İdareleri Avrupa Konferansı (CEPT), Batı ve Doğu Avrupa'dan 48 ülkenin üye olduğu Avrupa merkezli bir kuruluştur. CEPT, posta ve telekomünikasyon alanlarında üyeleri arasında işbirliği ve dinamik bir pazar oluşturmak amacıyla tüm regülasyon ve frekans planlaması çalışmalarını, Avrupa Komisyonu ve Avrupa Telekomünikasyon

[115] http://www.habtekus.yildiz.edu.tr/2007/cd/bildiriler/sektorun_hukuksal_ve_ekonomik_boyutlari/16.pdf (11.08.2010)

Standartları Enstitüsü (ETSI) ile işbirliği içerisinde sürdürmekte ve alınan kararların AB mevzuatı haline getirilmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır.

Türkiye, telekomünikasyon politikalarını Avrupa ile uyumlu olarak oluşturduğundan, CEPT' in frekans planlamaları ve telekomünikasyon düzenlemeleriyle ilgili çalışmalarını etkin bir şekilde takip etmektedir. CEPT tarafından yapılan düzenlemelerin ve frekans planlamalarının altyapısında bu çalışmalardan fayda sağlamaktadır.

CEPT/Elektronik Haberleşme Komitesi (ECC), ITU çerçevesinde, CEPT' e üye 45 ülke için belirli bantların kullanımı ve genel tahsisi konusunda daha detaylı görüş birliği oluşturmaktadır. Bu tahsisleri ECC kararlarında bir araya getirir. Bu kararların uygulanması mecburi değildir. ECC kararlarının radyo ve televizyon yayıncılığıyla ilgili olanları Türkiye'de uygulanıp uygulanmayacağı konusu, mevcut durum ve ihtiyaçlar doğrultusunda BTK ve RTÜK tarafından incelenip ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak kararlaştırılmaktadır.

6.3.3. ETSI (Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü)

Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü (ETSI), 1988 yılında kurulmuştur. Enstitü'nün 62 ülkeden 700 üyesi[116] bulunmaktadır. AB'nin girişimi ile CEPT, CEN ve CENELEC uzmanları tarafından kurulan enstitüsünün amacı, üye ülkeler arasında telekomünikasyon altyapılarını birleştirmek, terminal donanımlarının uyumluluğunu sağlamak ve Avrupa telekomünikasyon ağını oluşturmaktır.

ETSI, başlangıçta bölgesel bir standardizasyon kuruluşu olarak kurulmakla birlikte telekomünikasyon pazarının giderek küreselleşmesi ve mobil haberleşmenin yaygınlaşmasıyla küresel düzeyde de etkili olan standartlar üretmeye başlamıştır.

[116] http://www.etsi.org/WebSite/AboutETSI/AboutEtsi.aspx (10.10.2011)

6.3.4. EBU (Avrupa Yayın Birliği)

EBU 1950 yılında kurulmuş olan Avrupa TV yayıncıları birliğidir. EBU sadece televizyonları değil, radyoları da çatısının altında barındırır. Avrupa ve Kuzey Afrika'nın 23 yayın kuruluşunun katılımıyla oluşturulan uluslararası kuruluşun yönetim merkezi Cenevre'de, teknik merkezi Brüksel'dedir. Üye ülkelerin radyo-televizyon yayınları arasında teknik, hukuk ve program yönünden eşgüdümünü sağlamayı amaçlamaktadır. Bunun için çeşitli ülkelerle ve Avrupa'daki öteki yayın birlikleriyle işbirliği yapmaktadır. Kuruluş genel kurul, yönetim kurulu, hukuk komitesi, televizyon programları komitesi, radyo programları komitesi, teknik komite ve bunlara bağlı alt çalışma birimlerinden oluşmaktadır. Bu komiteler en az yılda bir kez toplanır ve birliğin etkinlikleri arasında eşgüdümü sağlamaya çalışır. Program komitesi, uluslararası program alışverişini gerçekleştirirken, Brüksel'deki teknik merkez Avrupa ve Avrupa dışı ülkelerle elektromanyetik dalgalar ve uydular aracılığıyla kurulan çeşitli bağlantıları sağlar. Birlik 1962'den beri "Eurovision" ve Brüksel merkeziyle de "mondovision" u hazırlamaktadır. Günümüzde 300 üyesi[117] bulunan birliğe, TRT'de üyedir.

6.4. DÜZENLEYİCİ KURULLAR

En geniş anlamıyla düzenleme, devletin kontrol aracıdır. Bu konuda bazı yazarlar, regülasyon literatürü alanında, hukuk, politika bilimi, ekonomi, sosyal bilimler ve tarih gibi farklı alanları temel alan disiplinler arası yaklaşımlar oluşturma eğilimine dikkat çekmekte ve bu durumun regülasyon sözcüğünün kavramsal olarak net bir şekilde tanımlanmasının zor olmasının nedenini açıkladığını belirtmektedirler.[118]

Düzenleyici kurumlar ise OECD tarafından, bir endüstrinin belli yönlerini düzenlemek için yetkilendirilmiş bağımsız kamu kurumları olarak tanımlanmaktadır. Bu kurumlar teknolojinin de yardımıyla çok hızlı gelişen ve gittikçe karmaşıklaşan iletişim, medya, bankacılık ve finans gibi sektörlerin önem ve hassasiyeti nedeniyle

[117] http://www.ebu.ch/en/about/index.php (10.10.2011)
[118] S.Yeşil, 2007, s. 27

siyasi iktidarın etkisinden arındırılması ihtiyacıyla oluşturulmuşlardır. Aslında ABD kaynaklı olan bu kurumlar, Amerikan federal sisteminde bir tür hizmet yönünden federalizm işlevi görmektedirler. Hizmet alanlarıyla sınırlı olarak düzenleme ve organizasyon yapma, denetleme ve yaptırım uygulama gibi, o alandaki yasama, yürütme ve yargı işlevlerini tek başına üstlenmektedirler.[119]

Ancak federal sistemlerde geçerli olan bu özerklik mantığının üniter sistemlerde de aynen benimsenmesinin mümkün olmayacağı belirtilmektedir. Örneğin, Fransa'da bu kurumların idari rejim sistemine ve üniter yapıya uyum sağlamaları sağlanmış ve yürütme erkine dahil, fakat kendilerine özgü kuruluşlar olarak devlet organizasyonu içinde yerlerini almışlardır.

Düzenleyici kurumların en önemli iki özelliği; idari açıdan bağımsız olmaları ve regülasyon işlevi görmeleridir.[120] Dünyadaki ilk ulusal düzenleyici kurum ise 1887 yılında ABD'de kurulan ve görevi tren yolu taşımacılığını düzenlemek olan Eyaletler Arası Ticaret Komisyonu'dur.[121]

Radyo ve televizyon yayıncılığı alanındaki düzenleyici örgütlerin başlangıçta devlet tekelinde olduğu görülmektedir. Bu kurumlar kamu hizmeti yapan radyo ve televizyon yayıncılarını denetlemişlerdir. Bu sebeple yayıncı kuruluşların çıkarlarından ziyade toplumsal çıkarları göz önünde tutmuşlardır. Dolayısıyla bunların toplum nazarında da güvenilir bir imajları olduğu düşünülebilir. Özel girişimin radyo ve televizyon yayıncılığı alanında gelişmesiyle birlikte durum değişmeye başlamıştır. 2003 yılında İngiltere'de olduğu gibi özel girişim yayıncılığına teknolojik gelişmelerinde eklenmesi düzenleyici kurulların kendi yapılarını bile etkilemiştir. Teknik hizmet sunan birimlerinin öneminin artığı görülmektedir. Hatta kariyer basamaklarını tırmanmada teknik birimlerde çalışmanın avantaj olmaya başladığı düşünülebilir. Ancak sadece teknolojiyi elde etmek ve kullanmak başlı başına yeterli olmamaktadır. Gelişen teknolojinin etkilediği birçok alanda da yeterli bilgiye sahip olmak gerekmektedir.

[119] S.Yeşil, 2007, s. 30
[120] a.g.e, s. 31
[121] a,g,e, s. 30

Dünyada radyo ve televizyon yayıncılığı sektörünün ekonomik olarak büyümesi ve bunun sonucunda daha fazla yatırım ve iş olanaklarının ortaya çıkması hedeflendiği görülmektedir. Yeni düzenleme politikaları olarak mülkiyet sınırları, reklam kuralları ve program kotaları ön plana çıkmıştır. Bu gelişmeler hukuksal düzenlemelerde yenilikler yapılmasını gerekli kılmıştır. Hem sektörün gelişiminin, hem serbest rekabetin hem de hukukun üstünlüğünün sağlanması eş güdümlü olarak yürütülmesi amacıyla birçok ülkede düzenleyici kuruluşlar oluşturulmuştur. Bu kuruluşlara örnek olarak, ABD'de FCC (Federal İletişim Komisyonu), Fransa'da CSA (Yayıncılık Yüksek Konseyi), Hollanda'da Medya Otoritesi, İngiltere'de OFCOM ve Türkiye'de RTÜK'tür. Amerika ve Avrupa ülkelerinin radyo-televizyon sistemlerindeki bu düzenleyici kurulların çok farklı örgütsel özellikleri vardır. Her ülke yayıncılık alanını düzenlemek ve denetlemek için farklı yöntemler kullanmaktadır. Bu yöntemlerin ortak tarafı ise düzenleyici kurumların karar organı olan kurul (board) ve icra organı olan kurumdan oluşmalarıdır.

Avrupa Birliği tarafından her alanda olduğu gibi radyo ve televizyon yayıncılığı alanında da üye ülkelerin yerine getirmesi gerekli taban sınırlar belirlenmiştir. Birlik, üye ülkelerinin radyo ve televizyon yayıncılığı alanında düzenleyici ve denetleyici kuruluşların kurulmasını desteklemektedir. Bu kurumların işleyişleri ile ilgilide çeşitli standartlar getirmiştir. Birliğe üye ülkelerden ve tam üyeliğine aday ülkelerden bu şartları sağlaması istenmektedir.

Avrupa Birliği'nde görsel-işitsel pazarda düzenleme yetkisi iki şekilde kullanılmaktadır: Almanya, Yunanistan, İrlanda, Avusturya, Hollanda gibi ülkelerde bağımsız ve özerk bir kurum veya ajans, ulusal pazarın tüm alanlarında yetkilerini kullanır. Diğer ülkelerde ise, düzenleyici kurumun yetkilerini ilgili bakanlık ile birlikte kullanması, pazardaki tarafsızlık beklentisini gölgeleyebilmektedir. Tüm Avrupa Birliği ülkelerinde, bazı konulardaki istisnalar dışında ulusal düzenleyici kurumların tam düzenleme yetkisi bulunmaktadır.[122]

[122] Göktürk Yıldız, *Avrupa Birliğinin Kültür ve Görsel İşitsel Politikası*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.67

Düzenleyici Kurumların performanslarını gösterecek belli başlı iki kıstastan bahsedilebilir. Birincisi kararlarının yargısal denetimini gerçekleştiren temyiz mahkemelerinin vereceği kararlardır. Fakat bu kararların bir ölçüt olabilmesi için söz konusu mahkemelerin en az düzenleyici kurum kadar bilgi birikimine sahip olması şarttır. Gerçekten temyiz aşamasında düzenleyiciler ile mahkemeler arasındaki büyük bilgi asimetrisi, mahkemelerin düzenleyici kurumlara yol gösterecek niteliğe ulaşmasını engellemektedir. Türkiye'de, Danıştay 13. Dairesi'nin düzenleyici kurum kararlarının incelemesini yapmak üzere teşkil edilmesi, bilgi asimetrisinin giderilmesi için önemli bir adımdır. Düzenleyici kurumların performanslarını ortaya koyacak ikinci ölçüt ise, düzenleyici kurumun çalışmalarının genel ekonomiye ne kadar katkı sağladığıdır. İlgili endüstrideki rekabet düzeyi, fiyatların ne ölçüde düşürülebildiği gibi somut değişkenler düzenleyicinin performansını ortaya koyacaktır.[123]

6.4.1. İngiltere'de OFCOM

Son dönemde düzenleme yapılan alanların yanı sıra düzenleyici kurumlarda da yakınsama nedeniyle bazı değişiklikler meydana gelmektedir. Sadece telekomünikasyon sektörüne özgü olarak kurulmuş bulunan düzenleyici kurumların, ilk kuruldukları amaç çerçevesinde ve aynı şartlarda işlerini yapabilmelerinin çok mümkün olmadığı ve sektöre özgü düzenlemelerin etkin olamayacağı yönünde görüşler bulunmaktadır. Bu nedenle dünyada bir çok ülkelerde yakınsayan alanlardan sorumlu farklı düzenleyici kurumlar birleştirilerek ya da yeniden yapılandırılarak, yakınsamış (*converged*) kurumlar oluşturulmaktadır.[124]

Bu durumun örneklerinden birisi de İngiliz radyo-televizyon yayıncılığı alanında düzenleyici ve denetleyici üst kurul OFCOM (Office of Communications)' dur. İngiltere'de OFCOM' un görevleri 2003 yılında çıkarılan 'Communications Act' yasası ile düzenlenmiştir. OFCOM sadece radyo ve televizyon yayıncılığını değil aynı zamanda da iletişim sektörünün tüm alanlarını denetlemekte ve düzenlemektedir. OFCOM, bu çerçevede hem İngiliz Kültür Bakanlığı ile hem de

[123] Telekomünikasyon Alt Komisyonu Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), 2006, s.74
[124] S.Yeşil, 2007, s.2

İngiliz Ticaret Bakanlığı ile ilişkili kılınmıştır. Bu kapsam da üye seçiminde ise OFCOM' a, söz konusu bakanlar hem kurulun sekiz üyesini atamakta hem de başkanının atanmasını onaylamaktadırlar. Üyeleri atama konusunda yetkili kılınan bakanlar, belirli koşulların oluşması halinde üyeleri görevlerinden alma konusunda da yetkili kılınmışlardır. Yarı zamanlı olarak hizmet sunan üyelerin siyasi faaliyetlerde bulunmaları, çıkar çatışmasına düşmeleri ve hediye almaları yasaklanmıştır. Kurumun gelirleri lisans ücretlerinden oluşmaktadır. İlgili bakanlar, OFCOM' un performansından parlamentoya karşı sorumludurlar.

OFCOM' un İngiliz radyo ve televizyon yayıncılığı alanındaki görevleri şöyledir;

- İletişim konusunda toplumun çıkarlarını geliştirmek,
- Radyo ve televizyon frekanslarının en iyi şekilde kullanılmasını sağlamak,
- İngiltere'de elektronik iletişim hizmetlerini olanaklı kılmak,
- Yüksek nitelikli radyo ve televizyon hizmetlerini İngiltere'nin tamamında olanaklı kılmak,
- Televizyon ve radyo yayın hizmetlerini sunan yayıncılar arasında çoğulculuğun yeterli ölçüde kurulmasını sağlamak,
- Toplumu, radyo ve televizyonda yayımlanabilecek zararlı materyallerden korumaya yönelik standartların uygulanmasını sağlamak,
- Radyo ve televizyon yayınlarında bireyleri haklarında yapılacak adil olmayan yayınlardan koruyan ve bireylerin özel alanını koruyan kuralları uygulamak,
- OFCOM her durumda görevlerini yerine getirirken ve yetkilerini kullanırken, faaliyetini en iyi şekilde yerine getirmek için vazgeçilmez olan açıklık, sorumluluk, ölçülülük, amaca uygunluk ve tutarlılık ilkelerine riayet etmek zorundadır. [125]

[125] http://www.ofcom.org.uk/about/what-is-ofcom/ (01.10.2010)

6.4.2. Fransa'da CSA

Fransa'da televizyon kuruluşlarının oluşturulmasında, bunların yönetilmesinde hatta program içeriklerinin belirlenmesinde devletin müdahalesi yayınların temel özgürlüklere zarar vermesini önleme adına genel kabul görmüştür. De Gaulle'cü hükümetler yayıncılık alanındaki devlet tekelini siyasal amaçları için kullanmışlardır. Bu dönemdeki açık ve gösterişli devlet müdahaleleri, geleneksel olarak bölünmüş ve dağılmış Fransız toplumunda ulus kavramının yerleştirilmesinde bir araç olarak görülmüştür ve bu nedenle de doğal karşılanmıştır. Dördüncü ve beşinci cumhuriyet döneminde, iş çevrelerinin özel televizyon kurulmasına yönelik ısrarlarına 1974'de cumhurbaşkanı seçilen Giscard'ın bu konudaki çabalarına karşın yayıncılık alanındaki yeniden yapılanma girişimleri sonuçsuz kalmıştır.[126]

Sosyalist Mitterand hükümetinin 1982 yılında çıkardığı yasa ile radyo ve televizyonda devlet tekeli kaldırılarak, özel girişim tarafından işletilen çok sayıda yerel korsan radyo istasyonu yasallaştırılmış ve toplumdaki diğer aktörlerin elektronik iletişim araçlarının kullanımında söz sahibi olmalarına olanak tanınmış, sistemi yerleştirme girişimleri yerel demokratik örgütlerin bu alandaki rollerini artırmıştır. Ayrıca yasa ile hükümet ve yayın kuruluşlarının arasında tampon görevi yapacak olan Görsel İşitsel İletişim Yüksek Kurulu adını taşıyan bir kurul oluşturulmuştur. Yine de devlet doğrudan ya da dolaylı olarak yayın kurumlarının sahipliğini üstlenerek veya bu kurumlara ortak olarak etkinliğini korumuştur.

1984 yılında Fransız sağının televizyon sisteminde devletin payının azaltılması yönündeki görüşleri, değişik baskı grupları tarafından destek görmüş ve yayıncılık alanında daha fazla serbestliği hedefleyen kampanyalar başlatılmıştır. Bu çerçevede 1982 yasası hükümlerine göre yasal sayılmamalarına karşın çeşitli kesimler tarafından özel televizyon yayınlarına başlanmıştır. 1986 seçimlerinden galip çıkan Jacques Chirac göreve başladıktan sonra Fransa'nın en büyük ve en eski kanalı olan TF 1'in özelleştirileceğini açıklamıştır. Aynı yıl yüksek kurulun yerine İletişim ve Özgürlükler Ulusal Komisyonu'nu (CNCL) oluşturmuştur.

[126] B.Çaplı, 1995, s.30

Cumhurbaşkanı, millet meclisi ve senato tarafından atanan ikişer, danıştay, yargıtay, sayıştay ve Fransız Bilimler Akademisi tarafından atanan birer üye ile yayın alanında kabul edilmiş kişiler arasında seçimle üç üye olmak üzere toplam 13 üyeden oluşan bu komisyon iki yıl görev yaptıktan sonra 1989 yılında çıkarılan yeni yasayla kaldırılmıştır. Bu komisyonun yerine Görsel-İşitsel Yüksek Konsey (Conseil Superieur de L'Audiovisuel - CSA) kurulmuştur.[127] Kendi alanlarında isim yapmış tarafsız 9 üyeden oluşan konseyin 3'ü Cumhurbaşkanı, 3'ü Meclis Başkanı ve diğer 3'ü de Senato başkanı tarafından atanmaktadır.

İletişim alanında yeniden yapılanmanın en belirgin örneğini sunan Fransa'da değişim süreci daha köktenci bir boyut içermektedir. Çünkü Fransa'da ulaşılan aşamada kamusal televizyonların yanı sıra özel televizyonlara da düzen içerisinde bir yer tanınmasından öteye gidilmiştir. Başta en büyük televizyon kanalı TF1 olmak üzere iletişim alanında faaliyet gösteren birçok kuruluş özelleştirilmiştir. Yapılan değişikler sonucu sayfalar dolusu yepyeni ve ayrıntılı hükümler içeren mevzuat oluşturulmuştur. Değişen kitle iletişim ortamında kamusal kuruluşlar mali güçlükler nedeniyle iflas durumuna yaklaşmışlardır. Çoğu yerel düzeyde birçok özel girişimci şimdiden alandan çekilmiştir. Ama alana girmek isteyenlerin sayısı da azalmamaktadır. Bu devinime karşın genel görünüm tekelleşme (yoğunlaşma) eğilimlerine kaygıyla bakanları haklı çıkarır durumdadır.[128]

6.4.3. ABD 'de FCC

ABD'de radyo ve televizyon yayıncılığı başlangıçtan itibaren özel teşebbüs tarafından yapılmaktadır. Özel sektörün iletişim alanındaki işlevi telgrafın icadına kadar gitmektedir. Bu nedenle ABD, düzenleme kavramı ve düzenleyici kuruluşlarla, telekomünikasyon hizmetlerinin devlet tekelinde yürütüldüğü diğer ülkelerden önce tanışmıştır. Görsel-işitsel iletişim hizmetlerinin teknolojik ve ekonomik açıdan doğal tekel oluşturduğu düşüncesinin geçerli olduğu dönemlerde, 1934 yılında çıkarılan

[127] http://www.csa.fr/multi/index.php?l=uk (10.10.2010)
[128] Korkmaz Alemdar, Raşit Kaya, Radyo-Televizyonda Yeni Düzen, TOBB, 1993, s. 24

İletişim Yasası'yla Federal İletişim Komisyonu (Federal Communication Commission / FCC) kurulmuştur.[129]

Federal İletişim Komisyonu, bütün ABD karasuları ve 52 eyaletteki televizyon, radyo, telgraf, kablo ve uydu yayıncılığını düzenlemekle görevlidir. Başlangıçta yedi üyeden oluşan FCC' nin üye sayısı 1982 yılında biri başkan olmak üzere beşe indirilmiştir. Ağırlıklı olarak ticaret, hukuk ve iletişim alanlarında deneyimli adaylar arasından beş yıllığına ABD Başkanı tarafından atanır. Senato tarafından onaylanan üyelerden her yıl biri yenilenmektedir. Görev süresi biten her üye yeniden atanma hakkına sahiptir. Üyeler komisyonun çalışma alanına giren konularda ekonomik faaliyette bulunamazlar, bu alanlarda faaliyet gösteren şirketlerle maddi çıkar sağlayacak ilişki içinde olamazlar. Komisyon üyelerinin yalnızca üçü aynı siyasi partinin üyeleri olabilirler.

FCC üyelerinden beş kişinin üçünün aynı partiden olabilmesi, komisyon üyelerinin çoğunluğunun iktidar partisinden olma ihtimalini beraberinde getirmekte, bu da FCC' nin iktidarın uzantısı olması sonucunu doğurmaktadır. Bu üyelerin başkan tarafından atandığı da düşünülürse, komisyon üyelerinin başkana olan bir sadakat duygusuyla hareket ederek iktidar eğilimli davranmaları söz konusu olabilmekte ve FCC bu konuda sıkça eleştirilmektedir.[130]

Ayrıca FCC'nin devlet başkanı tarafından onaylanan bir bütçesi olması kurumun taraflı hareket etmesi olasılığını güçlendirmektedir. Dolayısıyla bu durum gerçekten bağımsız ve tarafsız bir kurul olup olmadığı yönündeki tartışmaları desteklemektedir.

Doğrudan Temsilciler Meclisine karşı sorumlu olan FCC, meclis tarafından düzenlenip denetlenmekte, yetkilendirilmekte ve gerekirse kendisine verilen bu yetkiler yine meclis tarafından sınırlanabilmekte ve komisyonun görevine son verilebilmektedir.

---

[129] http://www.fcc.gov/aboutus.html (11.09.2010)
[130] Sacide Vural, Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri, Özışık Matbaacılık, Ankara 1994, s.45

YEDİNCİ BÖLÜM

7. YENİ TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN HUKUKİ DÜZENLEMELER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Günümüzde radyo ve televizyon yayıncılığında, sayısallaşma, yakınsama ve interaktif hizmetler gibi ticari yönü daha ağır basan yeni ürün ve hizmet pazarları ortaya çıkmaya başlamıştır. Bununla birlikte medyanın toplumu bilgilendirme, haber verme gibi geleneksel işlevi de sürmektedir. Bütün bunlar ve benzeri teknolojik gelişmeler bir taraftan ekonomik olarak değişik medya ürünlerinin bir araya getirilmesine diğer taraftan müteşebbislerin birleşme veya iş birliğine gitmelerine neden olmuştur. Dolayısıyla yayıncılık, telekomünikasyon ve bilişim alanında faaliyet gösteren firmaların yatay ve dikey entegrasyona gitmeleri sonucu hem ulusal hem de uluslararası alanda yoğunlaşma yani yayıncılık sektörünün az sayıda firmanın hakimiyetine girmesi gündeme gelmiştir.

Diğer taraftan teknolojik gelişmeler yayıncılık sektörünün yapısında ve işleyişinde değişikliklerin yapılmasını gerekli hale getirmiştir. Bunlardan biriside, sayısallaşma ve yakınsama ile bugüne kadarki tariflerin ve değişen iletişim ortamlarının yeniden yapılandırılmasıdır. Türkiye'de karasal ortamdan analog televizyon yayını yapmakta olan kuruluşlara frekans tahsis edilmesi ve bu kuruluşların kendi alt yapılarına sahip olmaları durumu sayısal yayına geçme çalışmalarıyla tartışılmaya başlanmıştır. Teknik bir gereklilik olarak radyo ve televizyon yayıncılığı sektöründe içerik üreten yayıncı kuruluşlar ile bu içeriği ileten multipleks ve alt yapı işletmecileri olarak ayrışmaya gidilmesi tartışılır hale gelmiştir. Bunun sonucu olarak da 2011 yılı Mart ayı başında yürürlüğe giren 6112 sayılı yasayla bu ayrışmanın hukuki zemini hazırlanmıştır.

Medya hizmet sağlayıcılar, televizyon, radyo ve isteğe bağlı yayın hizmeti sunan yayın kuruluşlarıdır. Sayısal yayıncılıkta bu hizmet sağlayıcılar yayınlarını sayısal platformlar vasıtasıyla iletilecek ve izleyiciye ulaştırılacaktır.

Multipleks işletmecileri, karasal ortamdan sunulacak birden fazla yayın hizmetinin, bir veya birden çok sinyal haline gelecek şekilde birleştirilerek, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar ile altyapı işletmecisi veya verici tesis ve işletim şirketi arasında iletimini sağlayan kuruluşlardır.

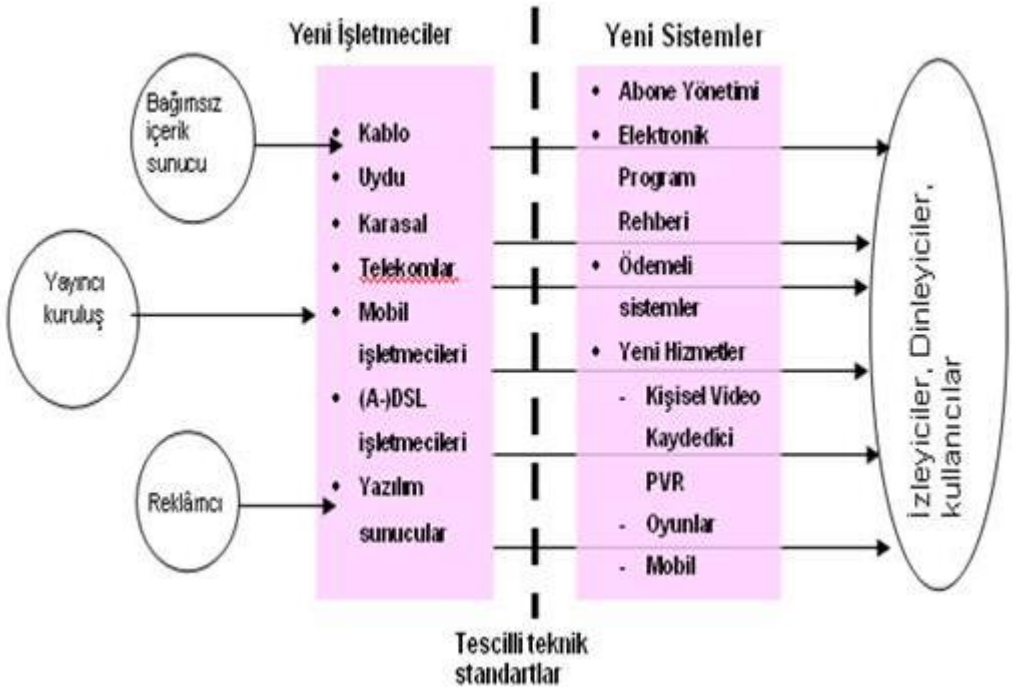
Bu yeni yapılanmada program üreticileri, analog sistemde olduğu gibi programların üretildiği şirketlerdir. Burada program yapım şirketlerinin sayısal yayıncılık sisteminde de TV ya da radyo kuruluşlarına bağlı ya da bağımsız olarak çalışabileceğine dikkat çekmek gerekmektedir.[131]

Teknolojik gelişmelerin hukuksal düzenlemelere etkisinin tipik bir örneği olarak sayısal yayıncılıkla birlikte yayıncılara (hizmet sağlayıcılara) lisans verme, bunların alt yapı sahibi olma kriterleri değişmiş, İngiltere gibi pek çok batı ülkesinde hizmet sağlayıcılara ve alt yapı işletmecilerine (multipleks işletmecilerine ve verici işletmecilerine) ayrı ayrı iletim lisansı (yetkisi) verilmeye başlanmıştır.

Diğer yandan geri dönüş kanalının ortaya çıkmasıyla birlikte gelen etkileşimli (enteraktif) hizmetler, internetten de bilinen "talebe dayalı kullanımın" yolunu açmakta ve bu da kullanıcıya, kitle iletişim araçlarıyla elinden alınan "ne" istediğini seçme hakkını ve gücünü, ona tekrardan geri vermektedir. Bu, ona doğrudan kişilerarası iletişim imkanı sağlayan tamamen yeni bir iletişim imkanı da sunmaktadır. Bu durum medya hizmet sağlayıcı, içerik üreticisi ve reklam veren kuruluşlardan izleyici, dinleyici ve kullanıcıya Şekil-9'da ki gibi geçiş, izleyici kavramının anlamında da bir değişikliğe sebep olacaktır. Paylaşılan medyadan bireyselleşen medyaya olan geçişin önü açılacak, günümüzün kolektif toplumu yarının bireysel tüketicisi halini alacaktır. Eğer bu gelişme "izlediğin kadar öde" gibi yeni gelir akış unsurları ile birleştirilirse tüketici, belki de erişeceği medyanın

[131] Ö. Demir, 2007, s.84

maliyetleri ve yararları arasında alışveriş yapan bir tüketici olarak kendisini görecektir.

Şekil 9 Yeni içerik ve hizmet iletim sistemi[132]

Teknik açıdan ele alındığında, bu tür bireyselleşme bugün için mümkündür. İlk kullanıcılardan elde edilen deneyimler, gelecek yıllarda medyayı kullanma biçiminde temel değişikliklerin olacağını göstermektedir. Tüm içerik sunucuları, yayın hizmeti sağlayıcı kuruluşlar, iletişim endüstrisindeki herkes ve diğer ilgililerin hepsi, bu yeni sayısal gelişmeler için hazırlık ve planlamalarla yeni hukuki düzenlemelerle son derece yoğun biçimde uğraşmaktadırlar. Teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak hizmet sağlayıcıdan izleyiciye yakın gelecekte sektörün tüm katmanlarında radikal değişikliklere yol açacağı düşünülmektedir

.

[132] İ. Erentürk, 2007, s.11

7.1. YENİ TEKNOLOJİLERİN GÜNDEME GETİRDİĞİ YENİ TANIMLAR

İçerik, iletim ve izleyici (alıcı) tarafı olmak üzere yayıncılığın tüm katmanlarında kullanılan yeni teknolojiler ile bu teknolojinin kullanılmasının sosyal, kültürel ve ekonomik alandaki etkileri sonucu yayıncılık alanında yeni tanımların yapılması gerekli olmuştur.

Yeni teknolojik yöntemler ve bu yöntemlerin uygulanmasına yönelik geliştirilen sistemlerin içeriğin hazırlanması ve sunum biçiminde ortaya çıkardığı değişimler nedeniyle yayın içerikleri ve bu içerikleri sunan kuruluşların yapılarıyla ilgili olarak;

Yayın hizmeti içeriğinin seçiminde editoryal sorumluluğu olan ve bu hizmetin düzenlenme biçimine karar veren tüzel kişiyi "Hizmet sağlayıcı" tanımı,

Medya hizmet sağlayıcının editoryal sorumluluğu altında ve temel amacı kamuoyunu bilgilendirmek, eğlendirmek veya eğitmek üzere elektronik iletişim şebekeleri yoluyla program sunmak olan, bireysel iletişim hariç olmak üzere, televizyon yayın hizmeti, isteğe bağlı yayın hizmeti ve ticarî iletişim ile radyo yayın hizmeti için "Yayın hizmeti" yanımı,

Yine teknolojik gelişmelerin sağladığı olanaklardan faydalanarak kullanıcının (izleyicinin), bir hizmet sağlayıcı tarafından düzenlenmiş program kataloğundan kendi isteği üzerine ve kendi belirlediği bir zamanda seçtiği programı izleyebildiği yayın hizmeti olan "İsteğe bağlı yayın hizmeti" tanımı ortaya çıkmıştır.

Tanıtılan ilgili programların hazırlanması, yerleştirilmesi ile ilgili yeni yöntemlerin ortaya çıkması sonucu,

Ekonomik bir faaliyette bulunan özel veya tüzel bir kişinin, mal, hizmet veya imajını, doğrudan veya dolaylı olarak, tanıtmak amacıyla tasarlanmış ses ve sesli veya sessiz görüntülerin bir ücret veya benzeri bir karşılıkla ya da öz tanıtım

amacıyla bir programla birlikte ya da bir program içine yerleştirilerek verilmesini ifade eden “Ticari iletişim” tanımı,

Medya hizmet sağlayıcı tarafından reklam yapmak maksadıyla veya kamuyu yönlendirebilecek şekilde; mal veya hizmet üreticisinin faaliyetinin, ticarî markasının, adının, hizmetinin ve ürününün reklam kuşakları dışında ve reklam yapıldığına ilişkin açıklayıcı bir ses veya görüntü bulunmaksızın programlarda sözcükler veya resimler ile tanıtılmasında “Gizli ticari iletişim” tanımı kullanılmaya başlanmıştır.

İletim ortamlarında kullanılan teknolojinin değişmesi sektöre yeni aktörlerin girmesine yol açmıştır. Sayısal yakınsamanın da etkisi ile yayıncılık sektöründe hizmet sağlayıcılar ile bu hizmeti müşteriye (izleyiciye) ulaştıran kuruluşların ayrışması sonucu,

Karasal ortamdan sunulacak birden fazla yayın hizmetini bir veya birden çok sinyal haline gelecek şekilde birleştirerek, hizmet sağlayıcı kuruluşlar ile altyapı işletmecisi arasında iletimini sağlayan kuruluşu “Multipleks işletmecisi” ,

Çok sayıda yayın hizmetini bir veya birden fazla sinyal haline getirerek uydu, kablo ve benzeri ortamlardan şifreli ve/veya şifresiz olarak, izleyicinin doğrudan alacağı şekilde iletimini sağlayan kuruluşu “Platform işletmecisi”,

Verici sistemleri ve diğer elektromanyetik araçlar, anahtarlama ekipmanları ve diğer donanımlar, yazılımlar dahil, karasal, uydu, kablo ve benzeri ortamlardan yayın hizmetlerinin iletiminde kullanılan sistem ve tesisleri ifade eden “Yayın hizmeti iletim altyapısı” ve bu alt yapıyı işletecek kuruluşu “Alt Yapı İşletmecisi”,

Multipleks işletmecisi, platform işletmecisi ve alt yapı işletmecisi kuruluşlara radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerini iletebilmesine imkan sağlanmasına “Yayın iletim yetkisi”,

Şifreli ve/veya ücretli yayınların yaygınlaşması sonucu; radyo ve televizyon yayın sistemlerine abonelik veya başka bir yöntemle önceden izin verilmesi yoluyla koşullu olarak erişimi sağlayan her türlü teknik tedbir ve düzenlemeyi, ifade eden "koşullu erişim", tanımı ile ifade edilmektedirler.

7.2. İLETİM ORTAMLARI YAYIN LİSANSI VE YAYIN İLETİM YETKİSİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

Elektronik iletişim alanında sayısal teknolojinin kullanılmaya başlanması ile birlikte frekans spektrumunun daha verimli kullanılmasına imkan sağlamıştır. Ayrıca bu durum spektrumun planlanmasından başlayarak, tahsisi, tahsisisin yapılacağı kuruluşların idari ve mali yapısı ile bunların aralarındaki ilişkilerin düzenlenmesinden, yeni rekabet kurallarının getirilmesine ve sayısal bölünmenin önlenmesine kadar bir dizi yeni düzenlemelerin yapılmasına neden olmuştur.

Bu bölümde bahsedilenler ve bunların benzeri değişiklikler teknolojik gelişmelerin bir sonucudur. Yeni düzenlemelerle yayıncılık sektöründe özellikle de iletim ortamları ile ilgili düzenlemelerde yeni yöntemler ve yeni aktörler ortaya çıkmıştır. Yayıncı kuruluşun kendi alt yapısını tesis etmesi ve işletmesi şeklindeki klasik yöntemden vazgeçilmiş, kaynakların kullanımında yayıncılar arası işbirliğini zorunlu kılan yapısal bir değişikliğe gidilmiştir.

Bu kapsamda ülkemizde mevcut olan düzenlemeler 2008 yılında kabul edilen 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu ve 2011 yılında çıkarılan 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanundur.

7.2.1. Frekans Planlamasının RTÜK'e Verilmesi

2008 yılında kabul edilen 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanununun 36. maddesine göre ulusal frekans planında karasal radyo ve televizyon yayınları için ayrılmış televizyon kanal ve radyo frekans planlama yetkisi RTÜK'e verilmiştir. 2011 yılında çıkartılan 6112 sayılı yasa ile RTÜK'ün bu yetkiyi nasıl kullanacağı

açık ve net bir şekilde düzenlenmiştir.

Bu kapsamda 6112 sayılı Kanuna göre Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, milli frekans planında karasal radyo ve televizyon yayınları için 5/11/2008 tarihli ve 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanununun 36. maddesine göre Üst Kurula tahsis edilen frekans bantları çerçevesinde televizyon kanal ve radyo frekans planlamalarını bir yıl içerisinde yapar veya yaptırır. Frekans planlarında ulusal, bölgesel ve yerel karasal yayın ağlarının sayıları ve türleri ile sayısal yayınlar için multipleks sayıları belirlenir.[133]

7.2.2. Multipleks İşletmecilerine RTÜK Denetimi

Radyo ve televizyon yayıncılığında "multipleks" çok sayıda karasal yayın hizmetinin bir veya birden çok sinyal haline gelecek şekilde birleştirilmesi yöntemidir. Multipleks İşletmecisi ise karasal ortamdan sunulacak birden fazla yayın hizmetinin, bir veya birden çok sinyal haline gelecek şekilde birleştirilerek, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar ile altyapı işletmecisi veya verici tesis ve işletim şirketi arasında iletimini sağlayan kuruluştur.[134] Çünkü karasal sayısal yayında yayın hizmetlerinin izleyiciye ulaşması multipleks işlemini gerektirmektedir. Multipleks işleminin gerçekleştirilmesi ise ayrı bir işletmecilik faaliyetini zorunlu kılmaktadır.

Multipleks işletmecileri, radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin iletimi alanında sadece RTÜK'ten karasal yayın lisansı almış kuruluşlara hizmet verebilirler.[135]

Multipleks işletmecileri, RTÜK tarafından durdurulmasına karar verilen yayınların iletimini RTÜK kararının tebliğini takiben derhal durdurmak zorundadır. Yapılan tebliğe rağmen bu yayınları iletmeye devam eden multipleks işletmecilerinin yayın iletim yetkisi, RTÜK tarafından iptal edilir ve bu durum Bilgi Teknolojileri ve

[133] 6112, Madde: 26/1, 03.03.2011
[134] 6112, Madde: 3/1-m,n, 03.03.2011
[135] 6112, Madde: 28/2, 03.03.2011

İletişim Kurumuna bildirilir.[136]

7.2.3. Alt Yapı İşletmecisinin Yükümlülükleri

Alt Yapı İşletmecisi, yayın hizmeti iletim altyapısını işleten kuruluştur.[137] BTK tarafından elektronik haberleşme hizmetlerini sunmak üzere yetkilendirilen platform işletmecileri ve yayın hizmeti iletimi yapan altyapı işletmecileri; yayın hizmetleri yönünden 6112 sayılı Kanun hükümlerine tabidir. Yayın hizmetlerinin iletimi faaliyetlerine ilişkin uyulması gereken idari, mali ve teknik şartlar RTÜK tarafından belirlenir ve şartları yerine getiren kuruluşlara yayın iletim yetkisi verilir.

7.2.4. Platform İşletmecisinin Yükümlülükleri

Platform İşletmecisi çok sayıda yayın hizmetini bir veya birden fazla sinyal haline getirerek uydu, kablo ve benzeri ortamlardan şifreli ve/veya şifresiz olarak izleyicinin doğrudan alacağı şekilde iletimini sağlayan kuruluştur.[138]

Platform ve yayın hizmeti iletimi yapan alt yapı işletmecileri, iletimini yapacakları yayın hizmetlerini RTÜK'e bildirmek zorundadır.

Platform ve alt yapı işletmecileri, RTÜK'ten yayın lisansı almayan veya yayın lisansı iptal edilen medya hizmet sağlayıcılar ile Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası antlaşmalar ve 6112 Sayılı Kanunun hükümlerine aykırı yayın yaptığı RTÜK tarafından tespit edilen bir başka ülkenin yargı yetkisi altındaki medya hizmet sağlayıcıların yayın hizmetlerinin iletimini, RTÜK kararının tebliğini müteakiben durdurur. Tebliğe rağmen yayın hizmetlerinin iletimini durdurmayan işletmecinin yayın iletim yetkisi iptal edilir ve bu durum Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna bildirilir.[139]

[136] 6112, Madde: 28/3, 03.03.2011
[137] 6112, Madde: 3/1-a, 03.03.2011
[138] 6112, Madde: 3/1-p, 03.03.2011
[139] 6112, Madde: 29/3, 03.03.2011

7.2.5. Yayın İletim Yetkisi

İletim yetkisi, multipleks, platform ve alt yapı işletmecisi kuruluşlar ile verici tesis ve işletim şirketine radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerini iletebilmeleri için RTÜK tarafından verilen yetkilendirme belgesidir.[140]

7.2.6. Yayın Lisansı

Telekomünikasyon, yayıncılık ve bilgi teknolojileri sektörlerinde pazara giriş kurallarına ilişkin farklılıklar bulunduğu için bu sektörler arasındaki yakınsama, önemli bir düzenleme aracı olarak görülen lisanslama için bazı zorluklar ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, belli bir altyapı üzerinden sunulan hizmet için lisans alınması gerekirken, aynı hizmetin başka bir altyapı üzerinden sunulması durumunda hiç bir düzenleme yapılmayabilmektedir.[141]

Lisans çerçeveleri geleneksel olarak çok sayıda farklı hizmet kategorilerinden oluşmaktadır ve her bir hizmeti sağlamak için ayrı lisans başvurularında bulunmak gerekmektedir. Örneğin, üçlü hizmet sunmak isteyen bir kablo TV işletmecisi genel olarak, tek bir lisans yerine her bir hizmet için (yayıncılık, ses ve veri) üç farklı lisans almak zorunda kalmaktadır. Ayrıca, lisanslar sıklıkla teknoloji çeşidine göre verilmektedir. Teknolojik gelişmeler sonucu ortaya çıkan yakınsama nedeniyle bu yaklaşımla lisans verilmeye devam edilmesi sıkıntılı hale gelmekte ve ülkeler lisans şartlarını değiştirmektedirler.[142]

Birçok ülkede daha önce sadece yayıncılık hizmetlerini sunmak üzere yetkilendirilmiş kablo TV işletmecileri, bir kısıtlama olmaksızın ses ve veri hizmetleri de sunabilmektedirler. Öte yandan, eğer yayıncılık hizmeti lisansları kısıtlanmış ise, geleneksel telekomünikasyon işletmecilerinin kablo TV işletmecileri ile rekabet etmelerine izin verilmeyebilmektedir. Bu durumda telekomünikasyon

[140] 6112, Madde: 3/1-ğğ, 03.03.2011
[141] S.Yeşil, 2007, s. 46
[142] a.g.e, s. 47

işletmecilerine karşı ayrımcılığın olmasına ve rekabeti kısıtlayan bir darboğazın meydana gelmesine sebep olmaktadır.

Teknolojik gelişmeler ve buna bağlı olarak ortaya çıkan içerik çeşitlenmesi göz önünde bulundurularak, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, kablo, uydu, karasal ve benzeri ortamlardan her türlü teknoloji ile yayın yapabilmeleri için her bir yayın türü, tekniği ve ortamına ilişkin olarak ayrı ayrı olmak üzere yayın lisansı verilmesi öngörülmüştür. Yayın lisans süreleri ise daha önce beş yıl ile sınırlandırılmış iken yeni düzenleme (6112 sayılı Knaun) ile on yıla çıkartılmıştır.

7.3. YAYIN İÇERİKLERİ İLE İLGİLİ DÜZENLEMELER

İzleyici ve dinleyicilerin kaliteli içerik isteği, yayıncı kuruluşların ticari iletişime ilişkin sıkıntıları ve talepleri de göz ardı edilemeyen isteklerdir. Ayrıca demokratik toplumlarda düşünce, ifade ve haber alma özgürlüğünün sağlanması en temel beklentilerdendir.

7.3.1. Katma Değerli Hizmetler

Temel telekomünikasyon ağına bağlanarak internet, cep telefonu, veri haberleşmesi gibi hizmetlerin verilmesi durumu 'katma değerli hizmetler' olarak adlandırılır.[143] Benzer şekilde bir kullanıcı, bir TV aracılığıyla interneti kullanabilme, istenilen görüntüyü öde-seyret ile edinebilme, telefonların ve mesajların takibi gibi durumlar katma değerli hizmetlerin kullanımı olarak düşünülebilir.

İnternet altyapısını oluşturan IP teknolojisinde ve geniş bant erişim teknolojisindeki gelişmeler sonucu farklı ağlar üzerinden sadece ses ve veri hizmetlerinin verilmesi cazibesini kaybetmeye başlamış, rekabet edilebilirliğin arttırılması, müşteri bağlılığının sağlanabilmesi için katma değerli servisler gittikçe önem kazanmaya başlamıştır.

[143] E. Koca, 2009, s.14

7.3.2. İnteraktif Hizmetler ve E-Ticaret

Uluslararası Telekomünikasyon Birliği/Radyokomünikasyon Bürosu'nca yayınlanan 1224 no'lu Tavsiye Kararında, interaktif hizmet; kullanıcılar arasında veya kullanıcılar ile hizmet sağlayıcılar arasındaki karşılıklı bilgi alışverişine imkan verecek araçların sağlanması olarak tarif edilmektedir. İnteraktif hizmetler üç alt sınıfa ayrılmıştır: konuşma hizmetleri (conversational), mesaj hizmetleri ve erişim hizmetleri (retrieval).[144]

Günümüzde interaktif hizmetlerin kullanıldığı alanlardan biriside elektronik ticarettir. Elektronik ticaretin kapsamının sınırları kesin olmadığından ve sürekli geliştiğinden tanımını yapmak oldukça güç olmuştur. E-ticareti kısaca "bilişim ağları (internet gibi) üzerinden yapılan tüm bilgi, hizmet, para gibi ekonomik değerlerin değişimi süreci" olarak nitelenebilir.

Elektronik ticaret, tüketici ve hizmet sağlayıcı arasındaki trafiği azaltarak ve güvenilir, otomatik, hızlı ve yeni erişim yolları sağlayarak sosyal ve ekonomik koşullar için çok önemli bir kavram haline gelmiştir.[145]

Elektronik ticaret, hem doğrudan (on-line sipariş ve hizmet sunumu) hem de dolaylı (gerçek malların elektronik siparişi) formları içine almakta olup, bölgeler ve milli sınırlar ötesine daha ucuz maliyetle ticaret yapılmasını mümkün hale getirecektir.[146]

Elektronik ticaret, elektronik dünyasında, mevcut piyasa hareketlerine benzer konuları ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir deyişle, bir elektronik ticaret hareketinde güvenilirlik, teşvik ve tarafların doğruluğunu sağlayarak ilgili taraflar arasındaki güvenin sağlanması gerekmektedir.

---

[144] J.Uzunboy, 2003, s.11
[145] a,g,e, s.53
[146] a.g.e, s.49

Elektronik ticaretin (sayısal hareket) bütün bu özellikleri, halen mevcut benzer aktivitelerin elektronik formları için gerekli kanun ve yasal tüzükleri gerektirmektedir.[147]

7.3.3. Ticari İletişim

Reklam 3984 sayılı yasada (mülga) bir ürün veya hizmetin alım, satım veya kiralanmasını geliştirmek, bir amaç veya düşünceyi yaymak veya reklamcının istediği başka etkileri oluşturmak amacıyla, ücret veya benzer bir karşılık ile iletim zamanında reklamcıya tahsis edilen kamuya yönelik duyurular[148] olarak tanımlanmıştır.

Teknolojik gelişmeler başta olmak üzere gelişen ve değişen rekabet ortamı, iletişim alt yapılarının değişmesi, izleyici/dinleyici taleplerinde değişim gibi sebepler radyo ve televizyon yayıncılığında 3984 sayılı Kanunda (mülga) tanımlanan reklam ifadesini de kapsayacak şekilde yeni uygulamaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu kapsamda 2011 yılında kabul edilen 6112 sayılı Kanunda reklam yerine ticari iletişim kavramı kullanılmaktadır. Buna göre ticari iletişim, radyo ve televizyon reklamları, program desteklemesi, tele-alışveriş ve ürün yerleştirmeyi de kapsamak üzere, ekonomik bir faaliyette bulunan gerçek veya tüzel kişinin, ürün, hizmet veya imajını, doğrudan veya dolaylı olarak tanıtmak amacıyla tasarlanmış sesli veya sessiz görüntülerin bir ücret veya benzeri bir karşılıkla ya da öz tanıtım amacıyla bir programla birlikte ya da bir program içine yerleştirilerek verilmesi[149] olarak ifade edilmektedir.

Firmalar bütçelerinin elverdiği sınırlar içerisinde piyasadaki misyonlarına uygun olarak teknolojinin nimetlerinden yararlanarak radyo ve televizyon reklamları, ürün yerleştirme, tele-alış veriş, program destekleme gibi farklı ticari iletişim yöntemlerine başvurabilmektedirler.

---

[147] J.Uzunboy, 2003, s.53
[148] 3984, Madde 3/u. 20.04.1994 (mülga)
[149] 6112, Madde 3/1-z. 03.03.2011

Radyo ve televizyon reklamlarının sınıflandırılması, teknolojik olanaklar ve yasal bazı düzenlemeler nedeniyle çeşitli şekillerde olabilmektedir.[150] Klasik reklam türlerinden başka gelişen teknoloji ve yenilenen reklam anlayışına paralel yeni reklam türleri oluşmuştur.

Bunlardan bir tanesi bilinçaltı reklamlardır. Bu reklamlar "gözle algılanamayacak kadar kısa süreli sinema ya da televizyon reklamı veya ancak bilinçaltı düzeyde algılanabilecek kadar kısa verilmiş söz, resim ve biçimlerden oluşan reklam" olarak tanımlanmaktadır.[151] Ayrıca "teknik cihazlar vasıtasıyla televizyon yayınlarında çok kısa süreli görüntüler kullanarak, izleyicilerin ancak bilinçaltıyla algılayabilecekleri ürün veya hizmetlerin tanıtılmasına ilişkin mesajlar içeren reklamlar" şeklinde de ifade edilebilir. Dolayısıyla bilinçaltı reklamlar, etkisi ve etik yönü tartışılan, bununla birlikte dünyanın birçok ülkesinde yasaklanan, alışılmış reklam uygulamalarından çok farklı, daha çok teknolojiye dayalı bir reklam tekniğidir. 3984 sayılı Kanunda (mülga) olduğu gibi 6112 sayılı Kanunda da reklamlarda bilinçaltı tekniklerin kullanılması yasaklanmıştır.

Program desteklemesi, yayın hizmetinin sağlanmasıyla veya görsel-işitsel eserlerin üretimiyle bağlantılı olmayan gerçek veya tüzel kişilerin adını, markasını, logosunu, imajını, faaliyetlerini veya ürünlerini tanıtmak amacıyla programlara yönelik yaptığı her türlü katkıyı ifade eder.

Tele-alışveriş, taşınmazlar, hak ve yükümlülükler dahil olmak üzere, mal veya hizmetlerin bir ücret karşılığında temini amacıyla kamuya yönelik doğrudan arz yayınına denir.

Ürün yerleştirme, bir ürün, hizmet veya ticari markanın, ücret veya benzeri bir karşılıkla program içine dahil edilerek veya bunlara atıf yapılarak, program içinde gösterildiği her tür ticari iletişimdir.[152] Teknolojide yaşanan değişimlere paralel olarak kitle iletişim araçlarının çeşitlenmesi, iletişim ortamlarının yayın ve içerik

[150] Pınar Aytekin , *Reklamda Etik*, Celal Bayar Üniversitesi, Doktora Tezi, 2010, s.16
[151] Tanses Gülsoy, Reklam Terimleri ve Kavramları Sözlüğü, Adam Yayınları,1999, s.521
[152] 6112, Madde 3/cc. 03.03.2011

olarak kalitesinin yükselmesi, geçmişten bu yana pek çok örneğine rastlanan ürün yerleştirme uygulamalarının daha profesyonelce yürütülmesini ve farklılaşmasını sağlamıştır.[153]

6112 sayılı Kanun ürün yerleştirmenin kapsamını belirlemiş ve gizli reklam olmaktan çıkartmıştır. Kanunun ürün yerleştirmeyi düzenleyen 13. maddesinde sinema ve televizyon için yapılmış filmler, diziler ile spor ve genel eğlence programları haricinde, yayınlarda ürün yerleştirmeye yönelik uygulamalara yer verilemeyeceği belirtilmektedir. Ayrıca ürün yerleştirmenin, medya hizmet sağlayıcının editoryal bağımsızlığını ve sorumluluğunu etkilememesinin altı çizilmektedir. Ürün yerleştirmede, ürün veya hizmetlerin kiralanması veya satın alınması doğrudan teşvik edilemez ve ürüne aşırı vurgu yapılamaz. İzleyicilerin, programın başında, sonunda ve reklam arası sonrasında program başladığında, ürün yerleştirmenin varlığı hakkında açıkça bilgilendirilmesi gerekmektedir.

7.3.4. Yayın İçeriğinde ve Sunum Yöntemlerine İlişkin Değişiklikler

İsteğe bağlı yayın iletiminin yaygınlaşması ile birlikte izleyicinin kendi yayın akışını yapacağı, neyi ne zaman nerede izleyeceğine kendi karar vereceği, izleyici temelli bir yayıncılık anlayışı gelişmektedir.

Radyo ve televizyon yayıncıları sadece yayın akışı yapan ve başkalarının ürettikleri içeriği yayınlayan kuruluş olarak kalmaları durumunda çeşitli sıkıntılar ile karşılaşabileceklerdir. Yayın içeriği konusunda titizlik gösteren ve kaliteli üretimden taviz vermeyen kuruluşlar yayınların iletimi alanında hangi teknoloji yaygınlaşırsa yaygınlaşsın tercih edilen olacaklardır.

Görsel-işitsel medya hizmetleri, ekonomik hizmetler oldukları kadar aynı zamanda kültürel hizmetlerdir. Bu hizmetlerin toplumun eğitim ve kültürü için artan

[153] Asım Ülken Balaban, *TV Reklamlarının Tüketici Satın Alma Karar Sürecine Etkileri*, ,Marmara Üni. Sosyal Bilimler Enst. İletişim, Yüksek Lisans Tezi, 2010, s.152

önemi, bunlar için özel kurallar uygulanmasını haklı kılmaktadır. Ayrıca ileri demokrasiye ulaşılmasında olmazsa olmaz olan haber alma özgürlüğünün, düşünce çeşitliliğinin sağlanması için radyo ve televizyon yayıncılığında çoğulculuğun güvence altına alınması gerekmektedir.

Radyo ve televizyon yayıncılığında değişimler Tablo-3'de gösterilmiştir. Bu değişim üç başlık altında içerik üretimi, içerik dağıtımı ve tüketim (dinleyici/izleyici) şeklinde özetlenebilir.

Tablo-3'de birinci sütunda içerik üretimindeki durum gösterilmektedir. Medya şirketlerinin analogdan sayısala geçişiyle birlikte oluşan üretim sistemlerindeki değişimler teknik, idari ve ekonomik açıdan dev bir çabadır. Bu nokta da sayısallaşma çabalarının ağır yatırım yükü getirmesi sebebiyle medya şirketlerinin ekonomik sorunlarla karşı karşıya kaldıklarını da söylemek gereklidir. Analog üretimden sayısal üretime geçiş için orta ölçekli bir medya hizmet sağlayıcı (radyo ve TV yayıncısı) kuruluşun bile büyük yatırım yapması gerektiği bilinmelidir. Buna ek olarak, değişimin 10 yıla yakın bir süre devam edeceği, şimdiden eski analog cihazların yedek parçalarının bulunmasında sıkıntılar yaşandığı da ayrıca bilinmelidir.

Radyo ve televizyon yayınlarının dağıtımı alanında en önemli yeni unsur, sayısal teknolojinin dağıtım sistemlerinin kapasitesinin genişletilmesini mümkün kılmasıdır. Mevcut sıkıştırma standartlarıyla en az dörder adet sayısal radyo ve TV kanalı, ister kablo, ister uydu ya da ister karasal şebekede olsun, sadece tek bir analog kanalın bant genişliği kullanılarak taşınabilmektedir. Kullanılan teknolojiye göre bu kanal sayıları daha da artabilmektedir.

Dağıtım ortamlarına giren diğer bir aktör ise internet alt yapısıdır. Yani radyo ve TV yayınlarının IP paketlerine dönüştürülerek geniş bant erişim teknolojileri üzerinden iletilmesidir.

Tablo 3 İçerik Üretimi ve Sunulması [154]

İçerik Üretimi	Taşıma / dağıtım	Tüketim
• Yeni sayısal üretim altyapısı ve donanımı • Yeni tümleşik Bilişim Teknolojilerine dayalı üretim sistemleri • İş akışı ve personelin yeniden yapılandırılması	• Dağıtım sistemlerinin sayısallaştırılması • Şifreleme ve abone yönetimi • Yeni müşteri hizmetlerinin eklenmesi	• Yeni sayısal alıcı teknolojisi • Alıcı cihazların yeni birleşimleri • Etkileşimlilik ve diğer yeni hizmetler

Zincirin en son halkasını izleyiciler oluşturmaktadır. Yakın gelecekte tüm alıcılar bilgisayar halini alacak, metin, ses ve resimlerle istenilen her şey yapılacaktır. Örneğin el cihazları; hem telefon olarak, hem radyo hem de TV veya video olarak internete bağlanabilir şekilde olacaktır. Aynı tümleşik cihazlar evdeki sabit elektronik cihazlarda da olacaktır. Ancak bir yayıncının bakış açısından ele alındığında bu cihazlardaki değişimler, yeni içerik ve hizmet türlerinin gelişmesi ve beraberinde gelen izleyici davranışlarındaki değişimi ortaya koyan göstergelerdir.[155] Sayısal teknolojilerin kullanılması sonucunda tüketici davranışlarının (izleyici ve dinleyici ölçümleri) takip edilmesinin çok daha kolay olacağı beklenmektedir. Bunun sonucu elde edilecek verilerde içerik üretiminde yol gösterici olacaktır.

7.4. YARGI YETKİSİ

Teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak belli bir ülkeden yapılan radyo ve televizyon yayının sadece o ülkenin sınırları içerisine değil sınır dışına diğer ülkelere de ulaştırılabilmesi, içerik olarak bu ülkelerde yaşayan insanları da etkilemeye yönelik yayın yapılabilmesi göz önünde bulundurularak 6112 sayılı Kanunda düzenleme yapılmıştır. Yapılan düzenlemede, Avrupa Sınır Ötesi Televizyon

[154] İ.Erentürk, 2007, s.7
[155] a,g,e, s.8

Sözleşmesi ve AB Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinde yer alan kaynak ülke kıstası esas alınmıştır. Güçlü, rekabetçi bir medya hizmeti endüstrisini geliştirmek ve medya çoğulculuğunu artırmak için bir medya hizmet sağlayıcı üzerinde sadece tek bir devletin yargı yetkisi bulunması gerektiği kabul edilmektedir.

6112 sayılı Kanunun kapsamı, Türkiye Cumhuriyeti yargı yetkisi altında, her türlü teknik, usul ve araçlarla ve her ne isim altında olursa olsun elektromanyetik dalgalar veya diğer yollarla yapılan radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetleriyle ilgili hususlardır. Türkiye Cumhuriyeti yargı yetkisi altındaki medya hizmet sağlayıcılar, aynı maddenin[156] ikinci fıkrası gereğince Türkiye'de yerleşik kabul edilenler ile üçüncü fıkra hükümlerine tâbi olanlardır.[157]

Bu Kanunun uygulanmasında[158];

a) Medya hizmet sağlayıcı, şirket merkezinin Türkiye'de bulunması ve yayın hizmetlerine ilişkin editoryal kararların Türkiye sınırları içinde alınıyor olması durumunda Türkiye'de yerleşik kabul edilir.

b) Medya hizmet sağlayıcının şirket merkezinin Türkiye'de bulunmasına rağmen, yayın hizmetlerine ilişkin editoryal kararların Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesine taraf başka bir ülkede alınması ya da yayın hizmetlerine ilişkin editoryal kararlar Türkiye'de alınmakla birlikte şirket merkezinin anılan Sözleşmeye taraf başka bir ülkede bulunması durumunda medya hizmet sağlayıcı, yayın hizmeti faaliyetini yürüten işgücünün önemli bir kısmının bulunduğu ülkede yerleşik kabul edilir. Ancak,

1) Yayın hizmeti faaliyetini yürüten işgücü her iki ülkede de bulunmakla birlikte, hangi ülkede daha yoğun olarak çalışıldığının tespit edilemediği durumlarda medya hizmet sağlayıcı, şirket merkezinin bulunduğu ülkede yerleşik kabul edilir.

2) Yayın hizmeti faaliyetini yürüten işgücünün önemli bir kısmının, her iki ülkede de yoğun olarak faaliyet göstermediği durumlarda medya hizmet sağlayıcı,

[156] 6112, Madde: 2/1, 03.03.2011
[157] 6112, Madde: 2/1, 03.03.2011
[158] 6112, Madde: 2/2, 03.03.2011

faaliyetine Türkiye'de daha önce başlamış olması ve Türkiye ekonomisi ile istikrarlı ve etkili bir bağlantısının bulunması halinde Türkiye'de yerleşik kabul edilir.

c) Bir medya hizmet sağlayıcının şirket merkezi Türkiye'de bulunmakla birlikte, yayın hizmeti faaliyetine ilişkin editoryal kararların Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesine taraf olmayan bir ülkede alınması ya da yayın hizmetlerine ilişkin editoryal kararlar Türkiye'de alınmakla birlikte şirket merkezinin anılan Sözleşmeye taraf olmayan üçüncü bir ülkede bulunması durumunda medya hizmet sağlayıcı, yayın hizmeti faaliyetini yürüten işgücünün önemli bir kısmının Türkiye'de bulunması halinde Türkiye'de yerleşik kabul edilir.

(3) İkinci fıkra hükümlerinin uygulanamadığı durumlarda;

a) Türkiye sınırları içinde konuşlandırılmış uydu bağlantısını kullanan medya hizmet sağlayıcılar,

b) Türkiye sınırları içinde konuşlandırılmış uydu bağlantısını kullanmamalarına rağmen, Türkiye'ye ait uydular üzerinde kapasite kullanan medya hizmet sağlayıcılar, Türkiye Cumhuriyeti yargı yetkisi altında kabul edilir.[159] Şeklinde 6112 sayılı Kanun ile yeni bir düzenlemeye gidilmiş buna bağlı olarak uluslararası antlaşmalar çerçevesinde taraf ülkelere yeni yükümlülükler ve işbirliği yapma zorunluluğu getirilmiştir.

[159] 6112, Madde 2/3, 03.03.2011

SEKİZİNCİ BÖLÜM

8. TEKNOLOJİK GELİŞMELERE BAĞLI HUKUKSAL DÜZENLEMELERE İLİŞKİN BAZI DEĞERLENDİRMELER

Türkiye'de; yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olarak karşımıza çıkan medya, diğer erkleri de derinden etkileyerek zaman zaman birinci güç konumuna gelmiştir. Medya, artık toplumsal ve siyasal yaşantımızın vazgeçilmez bir unsurudur.[160] Aslında medya olarak adlandırılan yazılı basın, internet ve radyo-televizyon gibi kitle iletişim araçlarının işlevleri aynıdır. Zira bu kitle iletişim araçlarıyla, anayasa tarafından tanınan haberleşme özgürlüğü kullanılmaktadır.

İletişim teknolojisindeki gelişmelerin sağladığı yeni olanaklar kadar ortaya çıkardığı sorunlar da ulusal ve uluslararası düzeyde radyo ve televizyon yayınlarının hukuki açıdan yeniden düzenlenmesini gündeme getirmiştir. Aynı şekilde radyo ve televizyon teknolojilerindeki gelişmeler sonucunda gündeme gelen bazı sorunlar da çözüm beklemektedir.

Konuyla ilgili yapılacak düzenlemeler, teknolojinin gelişmesini ve yayılmasını engelleyici olmamalı, aksine esnek bir çerçeve içinde ve asgari ölçüde tutularak, "*teknolojik yansızlık ilkesi*" göz önüne alınarak teşvik edici olmalıdır.[161] Yani bu sorunların üstesinden gelmek için "teknoloji nötr" hukuki düzenlemeler yapılması gereklidir. Çünkü yakınsama sonucu araçların bir araya gelmesine karşın gerek dünyada gerekse Türkiye'de dahil olmak üzere Avrupa'da pek çok ülkede düzenleme internet ortamı için ayrı, radyo-televizyon için ayrı yapılmaktadır. Ancak

[160] Mustafa Akın, Basın-Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, İletişim Şurası (20-21 Şubat 2003), 2003, s.226
[161]Basın-Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, İletişim Şurası (20-21 Şubat 2003), s.2

aynı alt yapı kullanılarak hem radyo ve televizyon yayıncılığı hem de internet hizmeti almak mümkün hale gelmiştir.

Türkiye'de, mobil televizyon (3G), IPTV ve internet televizyonunun sunulması ile birlikte ortaya çıkan durumda BTK mevzuatının mı yoksa RTÜK mevzuatının mı uygulanacağı uzun süre tartışılmıştır. Ancak son dönemde internet üzerinden ya da mobil telefonlardan sunulan televizyon yayınlarına, telekomünikasyon mevzuatının sadece iletişimin sunulması ile ilgili teknik sürece uygulanacağı konusunda fikir birliği oluşmuş. Telekomünikasyon mevzuatının sadece iletişiminin teknik süreci ile ilgilenip içeriğe müdahale etmemesi, "teknoloji nötr" denilen bir ilkeyi ortaya çıkarmaktadır. Bu ilke ile birlikte en azından ilk planda ortaya çıkabilecek, hangi mevzuatın uygulanacağı sorunu kısmen çözüme kavuşturuldu. Ancak mobil telefonda sunulan hizmetlerin içeriğine kayıtsız kalmak tamamen de başarılamamıştır. Özellikle cepten sunulan reklamlar konusunda 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu'nun 50. maddesinde düzenleme yapılması, aslında dolaylı olarak içeriğe de müdahalenin ilk sinyali sayılabilir.[162]

Türkiye'de iletişim alanında yasal düzenlemeler, ilgili tüm kesimlerin katılımıyla ve uzlaşısıyla, saydam ve paylaşımcı bir süreçten geçirilerek, "*birlikte düzenleme*" (co-regulation) anlayışıyla gerçekleştirilmelidir.[163] Zira yayıncılık, kablolu ve kablosuz sistemler üzerinden, uydu sistemlerinden, oyun konsollarından, video kaydedicilerinden, DVD oynatıcılarından, internet üzerinden, kişisel bilgisayar lardan, tanınabilir sistemlerden ve cep telefonlarından erişebilir hale gelmiştir. Düzenleyici kurumlar, sorumlu oldukları ülkeler ve coğrafi bölgelerde, kanunun kendilerine tanıdığı yetkiye dayanarak gerçekleştirdikleri faaliyetlerinde araçlardan (radyo, televizyon, internet üzerinden yayıncılık, mobil sistemler vs.) bağımsız olarak hareket etmektedirler. İşte bu durum, internet temelli yayıncılığın düzenlenmesinde düzenleyici kurumlara çok zor bir görev atamıştır. Düzenlemeleri

[162] http://www.bilgicagi.com/Yazilar/22513g_teknolojik_yakinsama_hukuki_sorunlar_ve_ilkeler.aspx (05.11.2010)
[163] Basın-Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, İletişim Şurası (20-21 Şubat 2003), s.2

gerçekleştirirken özel sektörün yayın hizmetleri açısından dünya ölçeğinde rekabet edebilirliğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir.[164]

Radyo ve televizyon yayıncılığı alanında hukuksal düzenlemelerde, *olumlu düzenlemelerle (positive regulation)* bilgi toplumuna giden yolun, bilgi temelli ekonominin önünü açmak ve bunu yaparken "hukuksal güvenliği" de sağlamak, bu hedeflere ulaşılmasını engelleyecek *olumsuz düzenlemelerden* (*negative regulation*) kaçınmak gerekmektedir. Düzenlemelerin mümkün olduğunca *esnek, minimalist ve teknoloji yansız* bir yapıya sahip olmasına özen gösterilmelidir. Yapılacak düzenlemelerin, sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan toplumda meydana getireceği etkilerin ölçülebileceği bir biçimde, her düzenlemeden önce kapsamlı bir *risk analizi* çalışması yapılmalı ve bu düzenlemeler koşullar dikkate alınarak, uygulamaların geri dönüşü ışığında periyodik olarak gözden geçirilmelidir. Bu kapsamda, belirli pilot çalışmalara olanak veren deneysel çerçeve yasalarına yönelik çalışmalar da yapılmalıdır. [165]

8.1. YENİ TEKNOLOJİLERİN KİŞİLİK HAKLARINA ETKİSİ

Dünyanın son yirmi yılda yaşadığı teknolojik gelişmeler doğrultusunda, bilgiye erişim araçlarında büyük değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bu değişiklikler, sadece içeriğin tüketilmesinde değil, aynı zamanda üretilmesinde ve dağıtılmasında da önemli farklılıklar meydana getirmektedir. Artık bir el kamerası, hatta gelişmiş bir cep telefonu kullanarak bir içerik geliştirmek ve bunu dünyanın herhangi bir yerindeki izleyicilere farklı biçimlerde ulaştırmak mümkün hale gelmiştir.

Radyo ve televizyon teknolojisinin telekomünikasyon (internet, telefon) teknolojisi ile yakınsaması özellikle de yeni nesil cep telefonları (3G) ile birlikte kişilik haklarının ciddi bir şekilde ihlal edilebilme tehlikesi de beraberinde gelmektedir. Ortam dinlenmesi sendromunu yaşayan bir ülkede artık ortam

[164] Taha Yücel, "IPTV ve Düzenlemeler", *Bireysel Eksenli İnteraktif Yayıncılık IPTV*, RTÜK Yayını, 2008, s.28
[165] İnternet Komisyonu Raporu, Basın-Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, İletişim Şurası (20-21 Şubat 2003), Ankara,

izlenmesini de beklemek gerekecektir. İzinsiz çekilen gösterimlerle birlikte özel hayatın gizliliği ve belki de yeni taciz yöntemleri akla gelen ilk sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Hakaretler, küfürler hatta bir tahmine göre boşanmalar da artacaktır. Belki de mahkemelerden bazı kişilere 3G'li telefon teknolojisini kullanmaya ilişkin tedbir uygulanabilecektir. Bu tedbirlerin ve yasakların kapsamı artarsa bu sefer de iletişim özgürlüğünün kısıtlanmasından bahsedilmeye başlanacaktır.

Kişisel verilerin işlenmesini kolaylaştırarak bu verileri ilgililerin yararlanmasına sunmak zorunlu hale gelirken, diğer yandan da hakkında veri toplanan kişinin kişilik haklarının korunması gerekmektedir. Bu nedenle, kişilerle ilgili bilgilerin bilişim sistemlerinde işlenmesiyle ilgili esas ve usullerin düzenlenmesi, bu düzenlemelerin uluslararası veri değişimine elverişli olması, bu esaslara uymayanlar hakkında yaptırımların getirilmesi, bunlar yapılırken AB direktiflerine uygun bir çerçeve gözetilerek, mutlaka kişilik haklarının korunması ve yasal güvencelerin sağlanması zorunlu bulunmaktadır.[166]

Aynı şekilde radyo ve televizyon yayıncılığı alanında yapılacak tüm hukuki düzenlemelerde, bilgi toplumunun gerçekleşmesindeki rolü tartışmasız olan düşünce ve ifade, haberleşme, bilgiye erişim özgürlüğü, kişisel verilerin gizliliği, temel insan hakları belgelerinde çizilen çerçeve göz önünde bulundurularak korunmalıdır. [167]

8.2. YENİ TEKNOLOJİLER VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI

Radyo ve televizyon teknolojilerinin kalıcı bir gelişim ivmesi yakalayabilmesi ve teknoloji bağımlılığının azaltılabilmesi için büyük önem taşıyan fikri mülkiyet haklarının korunmasına gerekli özen gösterilmelidir. Bu konudaki düzenlemelerde, kamu yararı, hak sahipliği ve bireysel haklar arasındaki dengelere dikkat edilmelidir. Örneğin, teknolojik gelişim dikkate alınarak Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun (FSEK) güncellenmesi düşünülebilir. Çünkü gelişen teknoloji ile

[166] Basın-Yayın Enformasyon Genel Müd., İletişim Şurası (20-21 Şubat 2003), Ankara, 2003, s. 672
[167] a,g,e, 669

fikri haklar bakımından ortaya çıkan sorunlar daha da artacaktır. Zira mobil telefondaki hızın artması, ciddi anlamda telif hakları ile korunan video ve filmlerin daha yaygın olarak izinsiz kullanımına neden olacaktır. İnternetin gelişimi ile ciddi şekilde gelir kaybına uğrayan müzik ve film endüstrisinin bu teknolojiden daha da olumsuz etkileneceği söyleyebilir. Dolayısıyla internet ortamında fikri hakların nasıl korunacağı tartışması devam etmektedir.

Öte yandan Avrupa Sınır Tanımayan Görsel-İşitsel Medya Direktifi'nde öngörülen yayın ve yapım kotasına göre, yayın kuruluşları haber, spor olayları, milli oyunlar, reklamlar, teleteks ve tele-alışveriş dışında kalan iletim zamanlarının büyük bir oranını Avrupa kaynaklı yapımlara ayırmakla yükümlüdür. Dolayısıyla fikri mülkiyet konusu sadece ülke içinde değil aynı zamanda Türkiye'nin tam üyeliğine aday olduğu Avrupa Birliği tarafından yakinen takip edilmektedir.

Bu yeni dönemde artık maktu bir harç esasına dayanan müzik ve film kullanımının esas olduğu, buna karşın teknoloji kullananların faturalarına yansıtılan cüzi ücretleri bir kere daha gözden geçirmek belki zorunludur.[168] Bu gözden geçirme eser sahipleri ile eserleri izinsiz olarak kullananlar arasında bozulan dengeyi bir nebze de olsa giderebilir.

8.3. TEKNOLOJİK GELİŞMELERLE HUKUKSAL DÜZENLEMELERİN İÇ İÇELİĞİ

Günümüz dünyasında ekonomiden siyasete, bilimden sanata varana kadar hemen her alanda uzmanlaşmaya gidilmektedir. Medya ise, toplumsal ve kişisel hayatımızın en küçük ayrıntılarına bile yön verebilecek kadar bize yakındır. Medya alanında gelişmeler her geçen gün artarak baş döndürücü hızla devam etmektedir. Diğer yandan medya teknolojisi de aynı hızla ilerlemektedir. İletim teknolojisi ulusal

[168] http://www.bilgicagi.com/Yazilar/22513g_teknolojik_yakinsama_hukuki_sorunlar_ve_ilkeler.aspx (05.09.2010)

hukukun sınırlarını çoktan aşmıştır. Yayıncılık faaliyetleri her geçen gün internet alanına kaymaktadır.[169]

Türkiye'nin bilgi toplumuna dönüşmesi, bilişim ve iletişim teknolojilerinin etkin bir biçimde kullanımıyla kamu yönetiminde şeffaflığın ve katılımın sağlanabilmesi; yasama, yürütme, yargı erklerinin adaletli ve kendi içinde uyumlu bir biçimde işleyebilmesi için temel insan hak ve özgürlüklerinden biri olarak kabul edilen bilgiye erişim özgürlüğü açık ve net bir şekilde hem anayasa hem de yasalar ile teminat altına alınmalıdır.

Öte yandan radyo ve televizyon yayıncılığı ile ilgili konularda yargı sürecinin içinde çeşitli aşamalarda yer alan görevlilerin yayıncılık teknolojileri hakkında temel seviye de eğitilmesine ilişkin programlar uygulanması faydalı olabilecektir. İletişim teknolojileri alanında delil tespiti, zararlı içeriğin tespiti gibi ihtisas gerektiren konularda özel prosedürler belirlenmeli ve uzmanlık isteyen konularda ihtisas mahkemelerinin tesisine zemin oluşturacak bir biçimde yapılanmanın sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütülmelidir.

Radyo ve televizyon yayıncılığı alanında ceza hukuku kapsamında yapılacak düzenlemeler, uluslararası anlayışa uygun, teknolojik gelişimi yansıtabilecek esneklikte, "kanunsuz suç ve ceza olmaz ilkesi" n den ve hukuk devleti ilke ve kurallarından ödün vermeden, ilgili tüm kesimlerin geniş katılımına açık bir yapı içinde gerçekleştirilmelidir. Yapılacak yasal düzenlemelerde tanımlar, yetkilendirilen birimler, bu birimlerin görev ve sorumluluk alanları açık ve net bir biçimde belirtilmelidir.[170]

Radyo ve televizyon yayınlarındaki ve iletişim teknolojilerindeki suçların araştırılması, soruşturulması ve kovuşturması aşamasında gerçekleştirilecek olan usuli işlemler sırasında yetkililerce, gerekmediği halde özel hayatın gizliliğinin bozulmasına ve iletişim özgürlüğünün kısıtlanmasına yol açabilecek uygulamalar yapılması olasılığı göz önünde tutularak; suç soruşturma ve kovuşturma usullerinin

[169] M.Akın, 2003, s.230
[170] Basın-Yayın Enformasyon Genel Müd., İletişim Şurası (20-21 Şubat 2003), Ankara, 2003, s.672

neler olduğunun yasalarla detaylı bir şekilde belirlenmesi ve tüm usuli işlemlerin yargıç kararı ile yargı denetiminde bulunduğunun hukuki güvenceye bağlanması esas alınmalıdır.[171]

8.3.1. Yayıncılık ve Eğitim

Yayıncılık teknolojisi ve hukuk koordinasyonunu sağlayabilmek için, yargı sürecinde yer alan tüm tarafların bilişim ve iletişim teknolojileri konusunda eğitimi ve bilinçlendirilmesi çok büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamlı eğitim ve bilinçlendirme çalışmasında, konuyla ilgili akademik kurumlar, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları işbirliği içinde olmalıdır. Bu eğitim iki farklı düzeyde gerçekleştirilmelidir:

- Hakim ve savcılardan kolluk kuvvetlerine kadar yargı sürecinin bütün aşamalarında yer alan tüm görevlilerin konuyla ilgili eğitimleri için özel programlar geliştirilmelidir.[172]
- Yeni teknolojileri kullanacak, gerekli durumda yargı sürecine katılacak yeni nesillerin eğitimi ve bilinçlendirilmesi için eğitim kurumlarında yayıncılık ve bilişim hukukunu da kapsayacak biçimde gerekli müfredat değişiklikleri yapılmalı ve medya okuryazarlığı gibi dersler öğrencilere tavsiye edilmelidir.

8.3.2. İletişim Mahkemelerinin Gerekliliği

Türkiye'de yazılı, görsel-işitsel, internet olarak üç alana ayrılabilen medyanın her alanla ilgili ayrı yasal düzenlemeleri vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Basınla ilgili düzenlemeler 5680 sayılı Basın Kanunu.
- Devlete ait radyo ve televizyonlarla ilgili düzenlemeler 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu.

[171] age, s.672
[172] Basın-Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, 2003, s.673

- Özel kişi ve kuruluşlara ait radyo ve televizyonlarla ilgili düzenlemeler 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun.
- İnternet ortamına ilişkin düzenlemeler ise 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun.

Teknolojinin sunduğu olanaklar, daha önce hiç ilişkide olmayan kişileri bir araya getirmektedir. Bir araya gelinirken kullanılan bilgi, yazı ve görsel içeriğin düzenlenmesi de teknolojinin kullanılması, kuralların belirlenmesi kadar büyük önem taşımaktadır.[173] Bu teknolojilerin kullanımının düzenlenmesinde 1994 yılında yukarda bahsedilen 3984 sayılı Kanun yeterli iken kısa bir süre sonra internetin yaygınlaşması ve görsel-işitsel içerik sunar hale gelmesi, IPTV ve 3G hizmetlerin verilebilmesi söz konusu olmuştur. 2007 yılında o zaman ki 3984 sayılı Kanunun dışında kalan alanın (internet ortamının) düzenlenmesi için 5651 sayılı Kanun çıkartılmıştır.

Toplumsal alanda yaşamsal öneme sahip medyadaki bu yasal düzenlemelerin dağınıklığı, teknolojik gelişmeler sonucunda meydana gelen yakınsama faktörünün etkisi, Avrupa Birliği Müktesebatı'nın yerine getirilmesinde Türkiye'nin Ulusal Programı'nda öngörülen düşünceler; tüm yasal düzenlemelerin ya tek bir çatı altında toplanmasını, ya da her bir yasal düzenlemenin birbiriyle uyum içinde ve konularının bir bütünlük arz edecek hale getirilmesini zorunlu kılmaktadır. Diğer yandan Türkiye'nin içinde bulunduğu gerçekler, yapılacak iş bu yasal düzenlemelerin de, tüm yurtta etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak ve adaletin tecellisini en iyi anlamda gerçekleştirmek amacıyla, alanında uzmanlaşmış, iletişim teknolojisinin gerisinde kalmayan hakimlerden oluşan bölgesel yapıda İletişim Mahkemeleri'nin kurulması gerekmektedir.[174]

[173] T.Yücel, 2008, s.35
[174] M. Akın, 2003, s.226

8.4. YENİ TEKNOLOJİLER VE İZLEYİCİ/DİNLEYİCİ ÖLÇÜMLERİ

Radyo ve televizyon yayıncılığında kullanılmaya başlanan sayısal teknolojiler sayesinde, toplumun radyo dinleme ve televizyon izleme alışkanlığının sürekli gözetim altında tutulabilmesi gündeme gelmiştir. Bunun için izleyicilerin bilgisi dahilinde sayısal yayın alıcılı televizyonlara ek bir yazılım yüklenerek hangi kanalların ne kadar süre ile izlendiğinin öğrenilmesi mümkün olacaktır. İzleyici televizyonlarında depolanan verilerin ölçüm merkezlerine geri gönderilebilmesi için ise televizyona bir telefon ya da GSM hattının bağlanması gerekmektedir. Bu şekilde izleyici ölçümleri eskisine oranla çok daha geniş bir kitle ile yapılacaktır. Örneklem sayısının ve çeşitliliğinin artması izlenme oranlarında daha doğru sonuçların bulunmasını sağlanacaktır.

8.5. YENİ TEKNOLOJİLER VE REKLAM

1991 yılında özel radyo ve televizyonların yayına başlayıp, devlet tekelinin fiilen sona ermesi sonucu bu alanda yasal bir düzenleme zorunlu hale gelmiştir. Bu düzenlemeler doğrultusunda, Türkiye'de denetim, hukuki açıdan hem ilgili kurumların mevzuatı hem de dolaylı ya da doğrudan reklam sektörünü etkileyen kurallar içeren yasa, yönetmelik ve benzeri hukuki enstrümanlar aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.[175]

Yeni medya, kitle izleyicisini bireysel kullanıcı olarak da kapsayabilen, kullanıcıların içeriğe veya uygulamalara farklı zaman dilimlerinde ve etkileşim içinde erişebildikleri sistemler olarak tanımlanabilir. Ancak pek çok uygulama, geleneksel medya ile yeni medyanın bir arada kullanılmasıyla melez şekilde bulunduğu unutulmamalıdır.[176] Bu durum ticari iletişimide etkilemektedir. Örneğin, günümüzde teknolojik gelişmeler sonrasında radyo ve televizyon yayıncılığının yanında ortaya çıkan isteğe bağlı yayında bireyler istedikleri zaman izledikleri/dinledikleri programda ileri-geri atlama yapabileceklerdir. Bu durumda reklam ve tele-alışveriş kuşaklarının izleme oranları çok daha azalacaktır.

[175] P. Aytekin, 2010, s.33
[176] E.Koca, 2009, s.4

Dolayısıyla isteğe bağlı yayıncılıkta medya hizmet sağlayıcıların gelir elde etmesi için ya abonelik sistemine geçilecek ya da ürün yerleştirmenin kapsamı genişletilecektir.

Reklam verenlerin, toplam izleyici sayısının ötesinde kimlerin nerede nasıl izledikleriyle de ilgilenmeye başlamış olmaları, IPTV, 3G ve benzeri yayıncılık uygulamalarında kullanıcıların daha iyi anlaşılmasını ve mümkün olan en uygun kapsamda iletişim halinde olunmalarını sağlamaktadır. İzleyici ve dinleyicilerin PVR (Personel Video Recorder, Kayıt Özellikli) uygulamalarıyla tanışmaları bu uygulamaları her ortamda talep etmeleri sonucunu da getirmiştir.

DVB-H ve 3G teknolojisinin yaygınlaşması ile birlikte hareket halinde el cihazlarıyla yayın izleme oranında artış beklenmelidir. Bu durum aynı zamanda günlük toplam yayın izleme sürelerinde de bir artış getirecektir. [177]

İnternetin yaygınlaşması ve erişim hızının gün geçtikçe artması ile ortaya çıkan farklı kullanım alanları sonucunda, internet kullanıcıları aynı zamanda birer radyo dinleyicisi, televizyon izleyicisi haline gelmişlerdir. Bu durum teknolojinin ötesinde, yayıncılık politikalarını da doğrudan etkileyen bir gerçekliği ortaya çıkarmıştır. Bu gerçeklik ise tüketicinin korunması sorumluluğunu taşıyan kurum ve kuruluşların çalışma alanlarını sürekli olarak genişletmektedir.[178]

Yeni teknolojilerle birlikte reklam mevzuatının nasıl uygulanacağının düzenlenmesi gerekmektedir. Özellikle IPTV, 3G teknolojileri ile yapılan bir reklamın ulusal mı yerel mi olduğu önem kazanmaktadır. Zira reklamın ulusal reklam sayılması halinde uygulanacak cezaların miktarı ciddi şekilde artmaktadır. IPTV ve 3G teknolojisi ile yapılan reklamın ne zaman yerel ne zaman ulusal olduğu tartışmalarından bağımsız yeni bir çözümün bulunması gerektiği açıktır. Yeni reklam metotlarının da bu dönemde yeniden değerlendirileceği söylenebilir. Gerçekten reklam pazarı için kaçırılmaz bir fırsat olan sayısal yayın teknolojileri özellikle de IPTV ve 3G, yeni reklam türlerini hayatımıza taşıyacaktır. Elbette saldırgan olanların

[177] T.Yücel, 2008, s.25
[178] Zahid Akman , "Sunuş", *Bireysel Eksenli İnteraktif Yayıncılık IPTV*, RTÜK Yayını, 2008, s.12

ve tüketiciyi yanıltıcı olanların engellenmesi gerektiğinde şüphe yoktur. Ancak bu konularda sınırların net olarak çizilmesi de kolay değildir.

RTÜK benzeri düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar, gelişen sayısal yayın teknolojilerinde (IPTV, 3G) herkesin alt yapı ve arabirime odaklandığı günümüzde içerik, yayıncı ve izleyici üçgenine odaklanmalıdırlar. Yapacakları düzenlemelerde ifade ve haber alma özgürlüğünü ön planda tutmalıdırlar.[179]

8.6. ULUSLARARASI ALANDA HUKUKİ İŞBİRLİĞİ

Avrupa çapında tek bir görsel-işitsel pazar oluşturmayı amaçlayan söz konusu politikaların odak noktasını 1989'da kabul edilen ve 1997'de revize edilen Sınır Aşırı Televizyon Direktifi 2007 yılında hem revize oldu hem de gelişen teknolojinin etkisi ile isim değiştirdi. Direktif, Avrupa Sınır Tanımayan Görsel-İşitsel Medya Direktifi ismini aldı. AB görsel-işitsel sektörünün geliştirilmesine yönelik etkili bir araç olan Direktif, Avrupa kaynaklı televizyon yayınlarının Avrupa Birliği içerisinde serbestçe dolaşımı ve yayın kuruluşlarının tek pazarın getirdiği avantajlardan yararlanabilmeleri için yasal çerçeveyi kurmaktadır. Bu çerçevede Avrupa kaynaklı televizyon yapımlarının üretiminin ve dağıtımının teşviki, televizyon reklamcılığı, küçüklerin korunması, kamunun önemli olaylara erişimi ve cevap hakkı gibi konularda üye ülkelerle koordinasyon sağlanması amaçlanmaktadır. Ancak, AB'nin televizyon yayınlarının Birlik içerisinde serbestçe dolaşımını temel alan bu ekonomi merkezli görsel-işitsel politikaları, ticarileşmeyi artırdığı, kamu hizmeti yayıncılığını yeterince desteklemediği, sektörde ortaya çıkan yoğunlaşmalar karşısında yetersiz kaldığı için eleştirilmektedir.

Avrupa Birliği'nin de üzerinde hassasiyetle durduğu radyo-televizyon yayıncılığına yönelik olarak tasarlanan ve hayata geçirilen "Sınır Tanımayan Görsel-İşitsel Medya Direktifi ", Avrupa Birliği'nin 'Tek Pazar' hedefleri doğrultusunda ortaya çıkan önemli bir adımdır. Bu adımın Avrupa Birliği genelinde tüketicilere daha geniş bir seçim olanağı tanıması ve farklı hizmet sunuculardan farklı fiyatlarla

[179] T.Yücel, 2008, s.29

hizmet alabilmesi açısından önem taşımaktadır. Bu direktifle birlikte yayıncılara daha geniş pazarlara erişim olanağı tanınırken, izleyicilere de çok daha fazla kanala, değişken fiyat politikaları aracılığı ile erişim olanağı sunulmaktadır.

AB mevzuatına uyum sürecinde Türkiye, Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'ni 1992 yılında imzalamış ve 1993 Kasım ayında da Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylamıştır. Ancak, 2010 yılı sonu itibariyle Türkiye'nin AB'nin görsel-işitsel müktesebatıyla uyumu reklamcılık ve küçüklerin korunmasına ilişkin bazı hükümlerle sınırlı kalmıştı. Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığını düzenleyen 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, tanımlar, yargılama yetkisi, kamunun önemli olaylara erişimi vb. açısından AB mevzuatına uyum konusunda sorun teşkil etmişti. 3984 sayılı Kanun'un AB mevzuatına uyumu yönünde revizyonu için uzun bir süre çalışma yapılmıştır. Bunun sonucu olarak RTÜK'ün ilgili kurum, kuruluş, yayıncılar, üniversiteler ve sivil toplum örgütleriyle işbirliğiyle hazırladığı yayıncılık yasa taslağı TBMM'de 15 Şubat 2011'de kabul edilmiş ve 3 Mart 2011 de resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Birliği'ne tam üyelik yolunda mevzuat yakınlaştırma sürecinde olan Türkiye yeni yasa ile artık radyo ve televizyon yayıncılığına yönelik düzenlemeler konusunda AB standartlarını uygulamaktadır. Ancak yayıncılık sektöründe yaşanan gelişmelere paralel olarak AB mevzuatının da sürekli geliştiği ve değiştiği düşünülürse, yayıncılık konusunda mevzuat uyumunun üye olduktan sonra dahi hiç bitmeyecek bir süreç olduğu söylenebilir.

Radyo ve televizyon yayıncılığında sakıncalı içerik kavramıda uluslararası standartlar olan pornografi, ırkçılık, terör ve şiddet gibi genel kabul gören kavramlar çevresinde değerlendirilmelidir. Özellikle içerik üretici kuruluşlar ile medya hizmet sağlayıcı kuruluşların bir özdenetim mekanizması geliştirmeleri gerekli görülmektedir.

DOKUZUNCU BÖLÜM

9. SONUÇ VE ÖNERİLER

Radyo ve televizyon yayıncılığı faaliyetlerini, içerik üretimi, bu içeriğin iletimi için kullanılan ortam ve izleyici tarafı olmak üzere üç ana katmana ayırmak mümkündür. İçeriğin hazırlamasından başlayarak yayıncılığın her katmanında teknoloji temel belirleyici unsurlardan biridir. Kanadalı medya eleştirmeni Marshall McLuhan "mesaj, aracın kendisidir, yayıncılıkta kullanılan araç (teknoloji) bizim algımızı şekillendirir ve yeniden şekillendirir." diyerek gerekli önemin verilmemesi halinde yeni teknolojilerin insanlar üzerindeki etkisinin anlaşılamayacağına dikkat çekmekte, bunun sonucunda da insanların yeni medya tarafından oluşturulan yeni çevre karşısında hazırlıksız yakalanacağının ve karmaşa yaşanacağının altını çizmektedir.

Bu bağlamda düzenleyici kuruluşlar içerik, iletim ve izleyici (alıcı) tarafı olmak üzere yayıncılığın tüm katmanlarında kullanılan teknoloji ve bu teknolojinin kullanılmasının sosyal, kültürel ve ekonomik alandaki etkilerini göz önünde bulundurarak gerekli düzenleme ve denetimleri yapmak durumundalar.

Son yıllarda iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerin etkisiyle içerik zenginleşmiş, ses ve görüntünün yanına başka verilerde eklenmiş daha da önemlisi yayın içeriğinin izleyiciye iletimi yöntemi ve bu iletim için kullanılan fiziksel alt yapının (uydu, kablo, karasal ortamın) kullanım şekli değişmiştir.

Sayısal teknolojiye geçişle sıkıştırma tekniklerinin geliştirilmesi ve bilgi tutma kapasitesinde ve iletim hızındaki artışlar ile radyo ve televizyon yayıncılığı

hizmetleri, internet hizmetleri, telefon ve benzeri iletişim servislerinin aynı ortamdan ve interaktif olarak sunulması olanağı ortaya çıkmıştır.

Daha önceleri telekomünikasyon ve bilişim teknolojileri ile radyo ve televizyon yayıncığı sektörleri kesin bir şekilde birbirlerinden ayrılabilirdi. Ancak yakınsama olarak adlandırılan ve farklı hizmetlerin birlikte aynı iletişim şebekeleri vasıtasıyla iletilmesini sağlayan teknolojik gelişmelere paralel olarak bu sektörler arasındaki sınırlar kalkmaya başlamış ve hem kullanılan teknolojik alt yapılar hem de sunulan hizmetler iç içe girmişlerdir.

Yeni teknolojik gelişmeler ayrıca, şifreli/şifresiz TV yayınlarının ve depolanan ses ve görüntü bilgilerinin IP paketlerine dönüştürülerek geniş band alt yapısı üzerinden son kullanıcıya ulaştırılmasını sağlayan IPTV ve sayısal televizyon yayınlarının mobil cihazlarda izlenmesini sağlayan DVB-H yayıncılığı gibi yeni yayıncılık konseptlerini gündeme getirmiştir.

Yine teknolojik gelişmelerin etkisi ile bugüne kadarki anlamları değişen iletişim ortamlarının yeniden tanımlanması yayıncılık sektörünün yapısında ve işleyişinde değişikliklerin yapılması gerekli hale gelmiştir. Örneğin teknik bir gereklilik olarak televizyon yayıncılığı sektörünün içerik üreten yayıncı kuruluşlar ve bu içeriği ileten alt yapı işletmecileri olmak üzere iki ana unsura ayrılması gündeme gelmiştir.

Bütün bunlar ve benzeri teknolojik gelişmeler sonucu günümüzde hemen her ülkede radyo ve televizyon yayıncılığı alanında yeniden yapılanma süreci yaşanmaktadır. Bu sürece bağlı olarak yayıncılık alanının yeniden düzenlenmesine ihtiyaç duyulmasının temelinde ise, teknolojik gelişmeler, yayıncılık sektöründe liberalleşme eğilimlerinin artması ve artan rekabet ile sektörler arası yatay ve dikey entegrasyonlar sonucu uluslararası ölçeğe yayılan tekelleşme (yoğunlaşma) eğilimleri yatmaktadır.

Genelde dünyada ve yerelde de ülkemizde radyo ve televizyon yayıncılığı alanının düzenlenmesine ilişkin geleneksel bakış açısı geride kalmıştır. Artık gerek ulusal gerekse uluslararası arenada radyo ve televizyon yayıncılığı alanındaki politikaları gözden geçirmek teknolojik gelişmelere paralel yeni düzenlemeler yapmak kaçınılmaz olmuştur.

Radyo ve televizyon yayıncılığı sektöründeki temel hukuki düzenlemeleri ana başlıklar halinde;

- Yayıncı kuruluşların idari ve mali yapıları ile ilgili düzenlemeler,
- Üst Kurul benzeri düzenleyici, denetleyici kamu otoritelerinin yapıları görevleri ve yetkileriyle ilgili düzenlemeler,
- Yayıncı kuruluşlara lisans verilme şart ve yöntemleri ile ilgili düzenlemeler,
- Yayıncılık alanında yoğunlaşmanın (tekelleşmenin) önlenmesine yönelik düzenlemeler,
- Teknik alt yapı ve bu alt yapının tahsisi ve işletilmesine yönelik düzenlemeler,
- İçerikle ilgili olarak; yayın ilkeleri, yayınların denetimi ve yayın ilkelerine uymayan kuruluşlara uygulanacak müeyyideler ile ilgili düzenlemeler,
- Sınır ötesi yayınlarla ilgili uluslararası anlaşmalar

şeklinde sıralarsak teknolojik gelişmelere bağlı olarak yapılacak yeni düzenlemeler bu alanların hepsini etkileyecektir.

Sonuç olarak;

Bilginin, ekonomik, siyasi ve toplumsal alandaki etkinliğinin önemi ile paralel olarak yayıncılık alanında yapılacak düzenlemeler ve bu düzenlemelerin yerel ve evrensel normlarla uyumu ve ikisi arasında bir denge oluşturması önem kazanmaktadır. Evrensel ve yerel normların temel belirleyici unsularından birisi de teknolojidir.

Geleneksel düzenlemelerden farklı olarak bu yeni düzenleme yaklaşımı başlıca iki amaca odaklanmış bulunmaktadır. Bunlardan ilki medya piyasalarında mümkün olduğu kadar müdahaleci tutumlardan kaçınarak rekabeti, artı değer üretimini, teknolojik gelişmeyi ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek, ikincisi ise medya piyasalarının demokratik toplumun gelişmesi, özgürlüklerin toplumun tamamına yayılması ve kamuoyu oluşturma görevlerini en iyi şekilde yerine getirmesini temin etmektir.

Bu çerçevede; Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığı alanının düzenlemesi ve bu düzenlemelerin uygulanmasında teknolojik gelişmeler bağlamında üzerinde durulacak temel konular şu şekilde sıralanabilir:

- ITU, CEPT gibi uluslararası kuruluşlarla da işbirliği yaparak, yayıncılık alanındaki yeni teknolojik gelişmelerin ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkmış kavramların iyi anlaşılması,
- Sayısal teknolojiye geçişle sıkıştırma tekniklerinin geliştirilmesinin sonucu bilgi tutma kapasitesinde ve iletim hızındaki artışların etkisiyle içeriğin zenginleşmesi, ses ve görüntünün yanına başka veriler de eklenmesi,
- Radyo ve televizyon yayıncılığı hizmetleri, internet hizmetleri, telefon ve benzeri iletişim servislerinin aynı iletim ortamından ve interaktif (etkileşimli) olarak sunulma olanağının ortaya çıkması ve yayıncı ile izleyici arasındaki ilişkinin yeni bir boyut kazanması,
- İletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerin etkisi ve yakınsama olarak adlandırılan ve farklı hizmetlerin birlikte aynı iletişim şebekeleri vasıtasıyla iletilebilmesini sağlayan teknolojik gelişmelere paralel olarak iletişim sektörleri arasındaki sınırların kalkmaya başlaması, yayın içeriğinin izleyiciye iletim yöntemi ve bu iletimde kullanılan fiziksel alt yapının (uydu, kablo, karasal ortamın) kullanım şeklinin değişmesi,
- Yeni teknolojik gelişmelerle birlikte şifreli/şifresiz TV yayınlarının ve depolanan ses ve görüntü bilgilerinin IP paketlerine dönüştürülerek geniş band alt yapısı üzerinden son kullanıcıya ulaştırılmasını

sağlayan IPTV ve sayısal televizyon yayınlarının mobil cihazlarda izlenmesini sağlayan DVB-H yayıncılığı gibi yeni yayıncılık konseptlerinin gündeme gelmesi,

- Medyanın toplumu bilgilendirme, haber verme gibi geleneksel işlevi yanında, sayısallaşma ve yakınsama ile birlikte ticari yönü daha ağır basan tele-alışveriş kanalları, isteğe bağlı program seçimi gibi içerik yönünden de yeni konseptlerin oluşması,
- Teknolojik ve ekonomik gelişmelerin bir taraftan değişik medya ürünlerini bir araya getirirken diğer taraftan müteşebbislerin birleşme veya iş birliğine gitmelerine neden olması ve yayıncılık, telekomünikasyon ve bilişim alanında faaliyet gösteren firmaların yatay ve dikey entegrasyona gitme eğilimleri sonucu hem ulusal hem de uluslararası alanda yoğunlaşmayı ve yayıcılık sektörünün az sayıda firmanın hakimiyetine girmesi olasılığının gündeme gelmesi,
- Yukarıdaki tüm gelişme ve değişmenin de etkisiyle alt yapı işletmecisi kuruluşlarla hizmet sağlayıcı kuruluşların ayrışması yayıncı kuruluşlara verilecek yeni lisans tipleri ile alt yapı işletmecisi kuruluşlara verilecek iletim yetkisinin gündeme gelmesi ve bunlar ile ilgili yeni düzenleme yapma ihtiyacının ortaya çıkması,
- Teknolojik gelişmelerinde etkisi ile yayıncı sayısının artması izleyicinin daha fazla tercih yapma olanağına kavuşması ve yayınların içerik yönünden zenginleşmesi olarak sıralanabilir.

Tüm bunlar teknolojinin radyo ve televizyon yayıncılığı ‘’Görsel İşitsel Medya Hizmetleri’’ alanında temel belirleyici unsur olduğunu ve sektörün tüm katmanlarıyla ilgili hukuki düzenlemeleri etkilediğini hatta bazen yeni düzenleme yapmayı zorunlu hale getirdiğini göstermektedir.

Yayıncılık alanının yeniden düzenlenmesinde teknolojik gelişmeler bir fırsat olarak değerlendirilmelidir. Yayıncılık sektöründe yer alacak hizmet sağlayıcı kuruluşlar ve alt yapı işletmecileri ile ilgili yapısal olarak; yayıncı (hizmet sağlayıcı) kuruluşlarının sayısının artması sonucu izleyicinin daha fazla tercih yapma olanağına

kavuşması, içeriğin zenginleşmesi/çeşitlenmesi göz önünde bulundurulmalı yayın ilkeleri ile ilgili olarak yeni düzenlemeler buna göre yapılmalıdır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunca bu doğrultuda bir kanun taslağı hazırlanması ve TBMM tarafından kabul edilerek 03.03.2011 tarihinde yürürlüğe girmesi yayıncılık sektörü için en önemli ve en yeni gelişmedir. Teknolojik gelişmelere uyumlu olarak oluşturulan bu hukuki altyapı proaktif bir davranış olarak sektöre ve topluma yol gösterici olmuştur. Bu durumun ileriki dönemde de devam etmesi için RTÜK bünyesinde teknolojik bilgiye sahip ve hukuk nosyonu olan personel istihdam edilmeli veya belli sayıda personelin bu yönde eğitim alması sağlanmalıdır. Ayrıca RTÜK sivil toplum kuruluşları, yayıncılar ve Rekabet Kurumu, Kalkınma Bakanlığı ve Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu gibi kamu kuruluşlarının yanı sıra ITU, CEPT gibi uluslararası kuruluşlar ile işbirliği ve/veya koordinasyon halinde olmalıdır. Kitle iletişim alanı ile ilgili teknolojik, hukuki ve sosyo/ekonomik gelişmeler paralelinde yayıncılık sektörünün gelişmesine öncülük etmelidir.

KAYNAKÇA

Ada, Nesrin (2010), *Örgütsel İletişim ve Yeni Bilgi Teknolojileri; Örgütsel İletişim Ağları*, Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, İzmir.

Açıkgöz, Kamile (2007), *Etkili Öğrenme ve Öğretme*, Biliş Yayıncılık, İzmir.

Akalın, Ahmet (2009), *Televizyon Dizilerinin Trafik Güvenliği Açısından İrdelenmesi*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enst., Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Akçam, Seda (2006), "Avrupa Birliğinde Bilgi Toplumuna Geçiş Çalışmaları", TOBB-ETU,6, Ankara.

Akın, Mustafa (2003), *Ülkemizde İletişim Alanındaki Yasal Düzenlemelerin Yetersizliği ve İletişim Mahkemelerinin Gerekliliği*, İletişim Şura'sına Sunulan Tebliğler, RTÜK, Ankara.

Akman, Zahid (2008),"Sunuş" ,*Bireysel Eksenli İnteraktif Yayıncılık IPTV*, RTÜK Yayını, Ankara.

Aktaş, Celalettin (2007), *Yeni Medyanın Geleneksel Medya ile Karşılaştırılması,* Medya Üzerine Çalışmalar, Beta Yayınları, İstanbul.

Akyazı, Ayşenur (2007), *Bilgi Toplumunda Digital Bölünme ve Yeni Medya Kavramlarının Digital Bölünmeye Etkisi*, Marmara Üni. Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Alemdar, Korkmaz ve Kaya, Raşit (1993), Radyo-Televizyonda Yeni Düzen, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayını, Ankara.

Arslan, Mehmet (2009), *Radyo ve Televizyon Yayınlarında Kişilik Haklarının İhlali*, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Hukuk, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Avcı, Nabi (1990), *Kitle Kültürü Enformatik Cehalet*, Rehber Yayıncılık, Ankara.

Aytekin, Pınar (2009), *Reklamda Etik (Türkiye'de Televizyon Reklamlarının Etik Açısından İncelenmesi)*, Celal BAYAR Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü İşletme, Doktora Tezi, Manisa.

Aziz, Aysel, (1976) *Radyo ve Televizyona Giriş*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara.

Balaban Asım Ülken (2010), *TV Reklamlarının Tüketici Satın Alma Karar Sürecine Etkileri*, ,Marmara Üni. Sosyal Bilimler Enst. İletişim, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Balibeyoğlu, Uçar, Lalifer (2009), *Radyovizyon*, TRT, Temmuz, 6, Ankara.

Bourdieu, Pierre (1997), (çev. Turan Ilgaz), *Televizyon Üzerine*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Brain, Groombrige (1996), (çev:İbrahim Şener), *Televizyon ve İnsanlar*, Der Yayınevi, İstanbul.

Baykal, Kemal Cem (2008), *Radyo Televizyon Yayıncılığında Yayın İlkelerinin İhlali ile Yaptırım Uygulamasında Ortaya Çıkan Sorunlar*, Gazi Üni. Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2002), *Sayısal Uçurum (Digital Devide)*, Sektörel Araştırmalar ve Stratejiler Dairesi Başkanlığı, BTK, Ankara.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2003), *IP Tabanlı Hizmetler: VoIP ve IPTV*, Sektörel Araştırmalar ve Stratejiler Dairesi Başkanlığı, BTK Yayını, Ankara.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (2009), *Yakınsama: Telekomünikasyon ve Medya Sektörü Açısından Düzenlemelere Etkileri*, Sektörel Araştırmalar ve Stratejiler Dairesi Başkanlığı, BTK, Ankara.

Coşar, Özgür (2006), "Yeni Yayın Teknolojileri: Etkileşimli Televizyon (iTV) IPTV İsteğe Bağlı Video (Video on Demand)", TRT Araştırma ve İmalat Dairesi, Ankara.

Curran James (1997), *Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Biçme*, (Çev: Metin Özgün), Bilim Sanat Yayınları, Ankara.

Çaplı, Bülent (1995), *Televizyon ve Siyasal Sistem*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Daldan, Özgür (2009), *Global İnternet Protokolü Televizyonu (IPTV) Pazarı, IPTV'nin Türkiye Pazarına Nüfuz Etmesi ve Pazarda Büyüme Potansiyeli,* Haliç Üni. Sosyal Bilimler Enst. İşletme, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Demir, Özcan (2007), *Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türk Sayısal Yayıncılığının Düzenlenmesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Devlet Planlama Teşkilatı (2006), *Telekomünikasyon Alt Komisyonu Raporu, Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)*, DPT, Ankara.

Dökmen, Üstün (2000), *İletişim Çatışmaları ve Empati*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Erarslan, Mehmet (2006), *Genişbant Bilgisayar Ağları Üzerinden Sayısal TV Yayıncılığı,* Muğla Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muğla.

Eren, Esra (2008), Kamu Yayıncılığı ve Bir kitle İletişim Kurumu Olarak TRT, Mimar Sinan Üni. Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Ergül, Ozan ,Dr,(2009), "Yargıda Telefon Dinlemeye Yeni Bir Yorum", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi,* Ankara.

Erentürk, İrfan (2007), Bilgi Toplumunda Kamu Medya Hizmeti, Çev. Nissen Raporu, RTÜK Yayını, Ankara.

Evrensel Hizmet Direktifi (2002), *Elektronik Haberleşme Şebeke ve Hizmetleri ile İlgili Evrensel Hizmetler ve Kullanıcı Haklarına İlişkin Direktif,* 2002/22/EC.

Geçgil, Bayram Ali (2005), *Medya Piyasalarında Hukuki Düzenlemeler ve Rekabet Hukuku Uygulamaları,* Rekabet Kurumu, Ankara.

Gülnar, Birol (2006), "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de TV Yayıncılığına Yönelik Düzenlemeler", *Küreselleşme ve Yeni Medya Politikaları Uluslararası İletişim Sempozyumu,* Selçuk Üniversitesi Yayını, Girne.

Gülsoy, Tanses (1999), Reklam Terimleri ve Kavramları Sözlügü, Adam Yayınları, İstanbul.

Gürsoy, Yusuf (2011), 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun Getirdiği Değişiklikler ve Yenilikler, Scala Yayıncılık, İstanbul.

Haraszti, Miklos (2008), *Medya Öz-denetim Rehber Kitabı* (Çev.), RTÜK Yayını, Viyana.

Harcourt ve Verhulst (1999), "Support for regulation and transparency of media ownership and concentration - Russia" Working Document for the UK Department for International Development and Moscow Media Law and Policy Institute.

Humpreys, Peter (1997), "Power and Control in The New Media", Paper presented at he ECPR Workshop New Media and Political Communication, University of Manchester.

ITU (1999), Trends in Telecommunication Reform: Convergence and Regulation, ITU, Cenevre, İsviçre.

Janowitz, Martin (1968). The study of mass communication", in *International Encyclopedia of the Social Sciences*. Ed. By D. E. Sills. New York: Mac Millan.

Koca, Ercan (2009), *IP Televizyon Yayını*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Ana Bilim Dalı Radyo-TV, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Kurdoğlu, Halil İbrahim (2008), *Türk Kamu Yönetiminde Denetim Sisteminin Şeffaflık ve Hesapverebilirlik Açısından İncelenmesi*, Selçuk Üni. Kamu Yönetimi, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Milli Eğitim Bakanlığı,(2008), *Radyo ve TV Tarihi*, MEGEP Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Ankara.

Molsky, N., (1999), Digital Çağda Avrupa Kamu Yayıncılığı, Financial Times Media Raporu, FT Media, London.

Oskay, Ünsal (1978) 'Toplumsal gelişmede radyo ve televizyon, geri kalmışlık açısından olanaklar ve sınırlar', Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No 410, Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yayınları No 5, Ankara.

Öktem, Umut (2004), *Gazete ve Televizyonların Bireylerin Siyasal Katılımına Etkisi*, Süleyman Demirel Üni. Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Özkök, Ertuğrul (1985), *İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü*, Tan Yayınları, Ankara.

Paçacı, K. Kaya (2006), "*Geçmişten Günümüze Türkiye'de Telekomünikasyon"*, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Ankara.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (2008), *Birey Eksenli İnteraktif Yayıncılık IPTV*, RTÜK, Ankara.

Serdar, Cenk (2008),"Geleceğin İletişim Araçları ve IPTV" ,*Bireysel Eksenli İnteraktif Yayıncılık IPTV*, RTÜK Yayını, Ankara.

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme,1950, Roma.

Uluata, Ayseli (1994), *İletişim*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Uzunboy, Jale (2003), *Karasal Kablosuz İnteraktif Multimedya Uygulamalarına Yönelik Çözümler*, Bilgi Teknolojileri Kurumu (BTK), Ankara.

Ünlüer, Ayhan Oğuz (1995), *Televizyon Yayıncılığının İletişim Ortamı, Düzen ve Politikaları ile Türkiye'de ki Uygulamanın Gelişim Boyutu*, Anadolu Üni. Sosyal Bilimler Enst., Doktora Tezi, Eskişehir.

Tekinalp, Şermin (2003) Camera Obscura'dan Synopticon'a Radyo ve Televizyon, Der Yayınları, İstanbul.

Tepe, Süleyman (1998), *Türkiye'de Özel Televizyon Yayıncılığının Gelişimi ve Yeni Düzenlemeler*, TODAİE, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Toraman, Cüneyt (2009), *Türk Hukukunda Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Haklarının İhlali ve Korunması*, Marmara Üni., Sosyal Bilimler Enst., İstanbul.

Varol, Hakan (2009), *RTÜK ve Gelişmişlik Oranlarına Göre Ülkelerin Radyo-TV Yayınlarının Denetlenmesi ve Karşılaştırılması*, Marmara Üni. Sosyal Bilimler Enst.,Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Sacide, Vural (1994), Kitle İletişiminde Denetim Stratejileri, Özışık Matbaacılık, Ankara.

Yeşil, Sezen (2007), *Telekomünikasyon ve Yayıncılık Sektöründe Yakınsama*, Uzmanlık Tezi, Bilgi Teknolojileri Kurumu (BTK), Ankara.

Göktürk, Yıldız (2006), *Avrupa Birliğinin Kültür ve Görsel İşitsel Politikası*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yılmaz B. (2003), Toplumsal İletişim ve Kütüphane, Hacettepe Üniversitesi, *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, Ankara.

Yılmaz, Halit (2006), İdarenin Görsel-İşitsel İletişim Alanındaki İşlevi, İmaj Yayınevi, Ankara.

Yücel, Taha (2008), "IPTV ve Düzenlemeler", *Bireysel Eksenli İnteraktif Yayıncılık IPTV*, RTUK Yayını, Ankara.

MEVZUAT LİSTESİ

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 8/1, Roma, RG: 04/10/1950.

Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi, Avrupa Konseyi, Strazbourg, RG: 11.09.1998.

Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Birliği Konseyi (2008), *Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi*, 2008.

Devlet Planlama Teşkilatı, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, RG: 21.08.1967,12679

Devlet Planlama Teşkilatı, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, RG: 27.11.1972, 14374

Devlet Planlama Teşkilatı, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, RG: 23.07.1984,18467

Devlet Planlama Teşkilatı, Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı, RG: 01.07.2006, 26215M.

Elektronik Haberleşme Kanunu, RG: 5.11.2008, 5809.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (BM, 10/12/1948), RG:27.05.1949

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun, RG: 4.5.2007, 5651.

Türk Ceza Kanunu Haberleşmenin Gizliliğini İhlâli İle İlgili Kısmı, RG: 12.10.2004, 5232 m.132/4

Türkiye Radyo Televizyon Kanunu, RG: 11.6.2008, 2954.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın İlkeleri Hakkındaki Kanun (Mülga), RG: 15.05.2002, 3984.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, RG:03/03/2011, 6112.

İNTERNET KAYNAKLARI

Acar Ertuğrul (2011), *Türkiye'de IP TV*, İnternet Temelli Televizyon Teknolojileri Derneği, s.2
http://iptv.org.tr/iptv/wp-content/uploads/2011/03/IP-TV_Mart_2011-2-2.pdf (23.06.2011)

Aziz Aysel, Prof.Dr, Radyo ve Televizyona Giriş
http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/108.pdf (23.09.2010)

Açıkgöz K. , "Etkili Öğrenme ve Öğretme", Kanyılmaz Matbaası., İzmir.
http://egitimcihaber.net/haber/bilgi/inceleme-bilgi/iletisim-becerileri-ve-toplumda-etkili iletisim-egitimcihaber.html (26.09.2010)

Avrupa Birliği Telekomünikasyon ve Görsel-İşitsel Politikaları http://www.ikv.org.tr/pdfs/5449201c.pdf (10.07.2010)

Avrupa Sınır Ötesi TV Sözleşmesi, Madde 6
http://www.rtuk.gov.tr/sayfalar/DosyaIndir.aspx?icerik_id=f162e436-5b37-4630-bf42-b955d4cfa3e3 (26.10.2010)

CEPT
http://www.cept.org/cept (11.11.2010)

CSA, Görsel İşitsel Üst Kurul, Fransa
http://www.csa.fr/multi/index.php?l=uk (30.09.2010)

Cüceloğlu, Doğan, Yeniden İnsan İnsana, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1993
http://cygm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/halkla_iliskiler/moduller/etkin_iletisim.pdf (13.04.2010)

EBU
http://www.ebu.ch/en/about/index.php (08.09.2010)

ETSI (Avrupa Telekomünikasyon Standartları Enstitüsü)
http://www.etsi.org/WebSite/AboutETSI/AboutEtsi.aspx (10.10.2011)

FCC, Federal İletişim Komisyonu, ABD
http://www.fcc.gov/aboutus.html (12.09.2010)

İlk Radyo Yayını
http://www.iuforum.net/radyo/24265-ilk-radyo-yayini.html (20.07.2010)

ITU
http://www.itu.int/en/about/Pages/default.aspx (10.10.2010)

Myer W. Morron, (çev.Ayşe Arzu Teymüroğlu), "Avrupa Birliği 6. Çerçeve Programı", TÜBİTAK, 60-64
http://www.mu.edu.tr/t/duyuru/2006/01/MyerMorron_FP6_TR.pdf (28.10.2010)

OFCOM, İletişim Ofisi, İngiltere
http://www.ofcom.org.uk/about/what-is-ofcom/ (04.09.2010)

Özkan, Abdullah, Uluslararası Medya Tekelleri ve Türk Medyasında Yabancı Sermaye
http://www.tasam.org/index.php?altid=1480 (23.04.2010)

Radio Caroline
http://en.wikipedia.org/wiki/Radio_Caroline (19.10.2010)

RRC-06, Jale Uzunboy
http://www.habtekus.yildiz.edu.tr/2007/cd/bildiriler/sektorun_hukuksal_ve_ekonomik_boyutlari/16.pdf (02.08.2010)

Transistör

http://tr.wikipedia.org/wiki/Transist%C3%B6r (19.10.2010)

TRT (Türkiye Radyo ve Televizyonu)

http://www.trt.net.tr/Kurumsal/Tarihce.aspx (12.11.2010)

Taha YÜCEL

http://www.turk.internet.com/portal/yazigoster.php?yaziid=23248

(17.04.2010)

Türk Müziğinin Yasaklanması, Hakkı Duran

http://www.cansaati.org/topluluk/forum_posts.asp?TID=956&title=trk-mz%DD%DDn%DDn-yasak-yillari (05.09.2010)

3G, teknolojik yakınsama, hukuki sorunlar ve ilkeler

http://www.bilgicagi.com/Yazilar/22513g_teknolojik_yakinsama_hukuki_sorunlar_ve_ilkeler.aspx (30.08.2010)

RADYO VE TELEVİZYON TEKNOLOJİLERİNDEKİ GELİŞMELERİN HUKUKİ DÜZENLEMELERE ETKİSİ

(Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzmanlık Tezi)

Ahmet AKALIN

RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

Ekim 2011

ÖZET

Radyo ve televizyon teknolojilerindeki gelişmeler gerek ulusal gerekse uluslararası alanda hukuksal düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu çalışmada radyo ve televizyon yayıncılığının teknolojik gelişimi incelendikten sonra bu gelişime bağlı olarak oluşan yeni tanımlar ve faaliyet alanları doğrultusunda hukuksal değişimler irdelenmiştir. Bazı ülkeler teknolojik gelişim paralelinde hukuksal düzenleme yapmada ve mevcut düzenlemeleri güncellemede ivedi davranmışlardır. Türkiye'nin de dahil olduğu diğer grupta ise hukuki düzenlemeler zamanında yapılmadığı için fiili durumlar ortaya çıkmıştır. Çalışmada Türkiye'nin radyo ve televizyon yayıncılığı alanında teknolojik gelişim paralelinde düzenleme yapması için çeşitli görüş ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler :RTÜK, Radyo, Televizyon, Teknolojik Gelişim, Medya, Görsel-İşitsel İletişim, Yakınsama, Yayıncılık, Düzenleme

Sayfa Adedi : 144

Tez Yöneticisi : Süleyman TEPE

THE EFFECTS OF THE IMPROVEMENTS IN RADIO AND TELEVISON TECHNOLOGIES ON THE LEGAL REGULATIONS

(Radio and Television Supreme Council Expert Thesis)

Ahmet AKALIN

RADIO AND TELEVISION SUPREME COUNCIL

October 2011

ABSTRACT

The improvements in radio and television technologies have made it necessary to carry out legal regulations both in national and international level. In this study, after examining the technological development in radio and television broadcasting, legal changes that are related to the new definitions and areas of activities that are emerged due to technological changes are examined. Some countries have behaved urgently in making regulations that are in line with technological improvements and have updated the existing legislations. Whereas the other group which includes Türkiye, experienced de facto applications since the legal regulations could not keep up with technological advances. The study provides various views and suggestions for Türkiye to carry out regulations which are compatible with technological progress in radio and television broadcasting.

Keywords : RTUK, Radio, Television, Teknological Improvement, Audio-Visual Communication, Media, Convergence, Publishing, Regulation

Page Number : 144

Advisor : Süleyman TEPE

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet AKALIN, Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nden 2004 yılında mezun oldu. 2007 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun açmış olduğu sınavda başarılı olarak RTÜK'te Üst Kurul Uzman Yardımcısı olarak göreve başladı. Halen RTÜK'te Üst Kurul Uzman Yardımcısı olarak çalışmaktadır.